

סדר דין אזרחי

סמכויות בתי המשפט

בעל דין שרוצה להגיש תביעה אזרחית לביהמ"ש חייב להגיש את התביעה לביהמ"ש המוסמך עפ"י דין לדון בתביעה. לכן, בטרם הגשת התביעה לביהמ"ש, בעל הדין חייב לבחון איזה בית משפט הוא בעל הסמכות לדון בתביעה. משמע: נושא הסמכות הוא קרדינאלי.

בדיקת הסמכות של ביהמ"ש נעשית בשלושה מישורים. שני מישורים קיימים ונבחנים תמיד, והשלישי תלוי בתביעה.

- **הסמכות העניינית** – בדיקה איזה בית המשפט או בית דין מוסמך לדון בתביעה מבחינה מהותית, כלומר – מבחינת הסעד המבוקש ומהות העניין נושא התביעה.
- **הסמכות המקומית** – בדיקה לאיזה בית משפט מסורה הסמכות לדון בתביעה מבחינת איזור השיפוט.
- **הסמכות הבינלאומית** – בדיקה זו נעשית רק כאשר ישנו אלמנט זר בתביעה, ובד"כ כאשר הנתבע אינו נמצא בארץ. השאלה הנבחנת במסגרת מבחן זה היא האם ביהמ"ש בישראל מוסמך לדון בתביעה, או שמא אין לו סמכות לדון בכך בישראל?

הסמכות העניינית

בפרק זה:

1. חמשת הכללים להכרה בסמכות עניינית.
2. תביעות בהן נדרשים מספר סעדים.
3. שינוי הסמכות העניינית.
4. חריגה מסמכות עניינית.

1 – חמשת הכללים

נושא הסמכות העניינית נתחם בחמישה כללים כאשר אם התשובה היא "חיובית", תם הדין. אם התשובה שלילית, עלינו לעבור לכלל הבא לשם מציאת תשובה באשר לסמכות של בית משפט זה או אחר לדון בתובענה.

1. האם העניין מצוי בסמכות ייחודית לפי הוראת חוק ספציפית?

האם קיימת הוראת חוק ספציפית שמקנה לבית משפט או בית דין כלשהו סמכות עניינית-ייחודית לדון בעניין מסוים. אם התשובה חיובית, הרי שהסמכות העניינית מסורה לאותו בית משפט או בית דין – ואל לנו לעורר שאלות נוספות בעניין.

דוגמאות: פירוק של תאגיד – ישנה הוראת חוק ספציפית הקובעת כי כל ענייני הפירוק ידונו בביהמ"ש המחוזי, מכח סעיף 256 לפקודת החברות; בוררות – ישנה הוראת חוק ספציפית הקובעת כי הסמכות העניינית מסורה לביהמ"ש המחוזי; נישואין וגירושין של יהודים – ישנה הוראת חוק ספציפית של ביה"ד הרבני, מכח סעיף 1 לחשבד"ר; נאמנות – ביהמ"ש המוסמך לדון בענייני נאמנות הוא ביהמ"ש המחוזי, מכח סעיף 37 לחוק הנאמנות; עניין הנוגע ליחסי עובד-מעביד, נתון לסמכותו הייחודית של בית הדין לעבודה.

2. האם העניין מצוי בסמכות הייחודית של בית משפט השלום מכח סעיף 51 לחוק בתי המשפט?

סעיף 51 לחוק בתי המשפט מונה את הדברים המסורים לסמכותו העניינית של ביהמ"ש שלום. אם הנושא מצוי בסעיף זה, הרי שהסמכות העניינית מסורה לביהמ"ש שלום והדיון תם. אם התשובה לכך שלילית, עלינו לעבור לכלל הבא. לביהמ"ש שלום יש סמכות עניינית לדון בשלושה סוגים של תביעות. הסוג הראשון, תביעות כספיות או תביעות שווי כספיות. הסוג השני, אלו הן תביעות הנוגעות למקרקעין. הסוג השלישי, אלו הן תביעות שכנגד.

תביעות כספיות

ביהמ"ש שלום מוסמך כיום לדון בכל תביעה כספית, כאשר סכום התביעה או שווי הנושא אינו עולה על 2.5 מליון ש"ח, כפי שהוא ביום הגשת התביעה. כל עליה של הסכום עקב שערך או הצמדה, אינו מהווה בעיה בהיבט הסמכות העניינית.

אם סכום התביעה מפורש בכתב התביעה, הסמכות נקבעת עפ"י סכום התביעה – ואין כל בעיה. כדי להקל על מזכירות בתי המשפט, כיום ישנה חובה לרשום בכותרת כתב התביעה, את סכומה. הבעיה מתעוררת כאשר הסכום אינו מפורש בכתב התביעה, לדוגמא: כאשר הסעד המבוקש הוא סעד הצהרתי לגבי בעלות על נכס מטלטלין. במקרה כזה, אין ברירה אלא לשערך את שווי הנכס (ע"י שמאות). ולבדוק כמה הוא שווה. אם השווי הוא עד 2.5 מליון שקלים, אזי התביעה תוגש לביהמ"ש שלום. אך אם שווי הנכס עולה על 2.5 מליון שקלים, התביעה תוגש לביהמ"ש מחוזי.

איחוד עילות ואיחוד תובעים

מה הדין כאשר בכתב תביעה אחד אוחדו מספר סעדים כספיים, או שבכתב התביעה אוחדו מספר תובעים? כיצד הסמכות נבחנת כעת? במקרים אלו נראה כי אם נצרף את הסעדים או התובעים – נעבור את קו ה-2.5 מליון שקלים. אך אם נביט בכל אחד מהם בנפרד – הסמכות תהא של השלום.

הדין:

- **איחוד עילות:** **תקנה 46(ג)** שהסמכות העניינית תקבע לפי שווי כלל נושא התביעה – כל העילות יחד.
- **איחוד תובעים:** **באלקוצר נ' רג'ואן** נקבע כי יש לבדוק את סכום כל התביעות שלהם יחד.

תביעות פיצויים בשל נזקי גוף

תביעת פיצויים בשל נזקי גוף היא תביעה מיוחדת. למרות שהמדובר בתביעה כספית, הרי שדיני הנזיקין מבחינים בין נזק מיוחד לבין נזק כללי. נזק מיוחד הוא נזק שהתגבש בעבר וניתן לכמתו ולכלול אותו בכתב התביעה. להבדיל, נזק כללי טומן בחובו כאב וסבל (=נזק לא ממוני) ונזק שבעתיד – את אלו לא ניתן לכמת ולכלול בכתב התביעה.

הדין:

- כאשר מוגשת תביעת נזקי גוף, זוהי התביעה הכפסית היחידה שלגביה קובעת **תקנה 16(ג)** שיש לפרט את סכום התביעה אך ורק לגבי הנזק המיוחד. לגבי הנזק הכללי – אין צורך לרשום את הסכום הכספי, אלא רק את ראשי הנזק הנתבעים (כגון "הפסק השתכרות לעתיד") ללא סכומים.

▪ לבעל הדין הבחירה להגיש את התביעה בביהמ"ש השלום – הרי שבעל הדין מעריך את הנזק הכללי לסכום של עד 2.5 מליון שקלים. אם מגיש הוא את תביעתו בביהמ"ש המחוזי – הרי שבעל הדין מעריך את נזקו מעבר ל- 2.5 מליון שקלים.

▪ בכותרת כתב התביעה יש לרשום "עד גבול סמכותו של בית משפט זה", בביהמ"ש שלום. או לחילופין "מעבר לסמכותו של בית משפט שלום", אם התביעה מוגשת בביהמ"ש המחוזי.

תביעות הנוגעות למקרקעין

עפ"י סעיף 51 לחוק בתי המשפט, יש שלוש תביעות הנוגעות למקרקעין המצויות במסכותו של ביהמ"ש שלום. יש להדגיש כי המדור בתביעות הנוגעות לזכות במקרקעין (כגון פינוי, סילוק יד, וכדומה). כאשר נתבעת זכות במקרקעין, מתעלמים לחלוטין משווי המקרקעין – שהרי אם לא יעשה כך, התביעות כולן תהנה בביהמ"ש מחוזי. לפיכך, מה שמעניין הוא סוג התביעה.

התביעות שבסמכותו של ביהמ"ש שלום מכח סעיף 51 לחוק בתי המשפט:

▪ חזקה במקרקעין.

▪ שימוש במקרקעין (תוך שמירה על גוף הנכס).

▪ חלוקת המקרקעין.

שאר סוגי התביעות נידונים בביהמ"ש המחוזי מכח סמכותו השיורית.

תביעות שכנגד

המדובר בתביעה שכנגד, כאשר התביעה המקורית נכנסת למסגרת סמכותו העניינית של ביהמ"ש שלום.

הדין:

▪ כאשר התביעה שכנגד היא גם כן בסמכות עניינית של ביהמ"ש השלום – אין כל בעיה.

▪ אם התביעה שכנגד היא לא בסמכות ביהמ"ש שלום – ניתן יהיה להגיש את התביעה שכנגד לביהמ"ש שלום בהתקיים אחד מן התנאים החילופיים הבאים:

○ התביעה המקורית והתביעה שכנגד עוסקות בנושא אחד.

○ התביעה המקורית והתביעה שכנגד נובעות מאותן הנסיבות (כגון: אותו חוזה).

3. האם העניין מצוי בסמכותו השיורית של ביהמ"ש המחוזי מכח סעיף 40 לחוק בתי המשפט?

לביהמ"ש מחוזי יש סמכות שיורית לדון בשלושה סוגי עניינים:

▪ כל עניין שאינו מצוי בסמכות הייחודית של ביהמ"ש שלום [סעיף 40(1)].

▪ כל עניין שאינו מצוי בסמכות הייחודית של בית דין אחר [סעיף 40(2)].

▪ בעניין שמצוי בסמכות המקבילה של בית דין אחר כל עוד בית הדין האחר אינו דן בעניין [סעיף 40(2)].

משמע: בכל העניינים האזרחיים, שאינם מנהליים, אם אין סמכות ייחודית לביהמ"ש שלום או בית דין מסויים – הרי שביהמ"ש המחוזי ידון בו.

מקרקעין

תביעות אשר אינן נוגעות לחזקה, שימוש או חלוקה – הרי שהם בסמכותו של ביהמ"ש מחוזי. דוגמאות:

- בעלות או חכירה לדורות.
- תביעה לאכיפת חוזה מכר מקרקעין או תביעה לפסק דין הצהרתי לגבי תוקף חוזה מכר מקרקעין.
- תביעה למחיקת הערת אזהרה.
- תביעה לפסק דין הצהרתי לזכות עיכוב על נכס מקרקעין.

תביעה שכנגד

ישנם שני סוגים של תביעות שכנגד במסגרת נושא זה. הראשון, זוהי תביעה שכנגד אזרחית. השני, תביעה שכנגד בענייני משפחה.

הדין:

- **תביעה שכנגד אזרחית** – ביהמ"ש המחוזי מוסמך לדון גם אם עניינה של התביעה שכנגד היא בסמכות ביהמ"ש השלום, דוגמא: אם הוגשה תביעה על 4 מליון שקלים, והתובע שכנגד מבקש 2 מליון שקלים. מקרה זה אינו מוגבל למקרים בהם התביעה שכנגד עוסקת באותו מקרה בו עוסקת התביעה המקורית, או אף אם היא נובעת מאותן הנסיבות.
- **תביעה שכנגד בענייני משפחה** – לביהמ"ש המחוזי סמכות לדון בתביעה שכנגד גם כאשר היא נתונה לסמכותו העניינית לביהמ"ש לענייני משפחה. יחד עם זאת, כאשר התביעה שכנגד היא בענייני משפחה, רשאי ביהמ"ש המחוזי, מתוקף שיקול דעתו, להעביר את התביעות לביהמ"ש לענייני משפחה, אם לדעתו *ש'הצדק והתועלת שבהעברה עולים על הפגיעה בענייני של אדם אחר שהוא צד לתובענה*.

ערעורים [סעיף 40(3)]

ביהמ"ש המחוזי משמש כערכאת ערעור לפסקי הדין והחלטות ביניים של ביהמ"ש שלום.

4. האם העניין מצוי בסמכות השיורית של ביהמ"ש מנהלי?

לבג"ץ סמכות שיורית לתת סעד בעניינים שהוא רואה צורך לתת בהם "סעד למען הצדק", ואשר אינם בסמכותו של ביהמ"ש או בית דין אחר. בעבר, כל העניינים המנהליים נידונו בבג"ץ, אך **חוק בתי משפט לעניינים מנהליים** קבע רשימה של נושאים שהם בסמכות של ביהמ"ש מחוזי בשבתו כבית משפט לעניינים מנהליים. כל יתר הנושאים שאינם מופיעים בחוק – נותרו בסמכות בג"ץ.

5. כלל ההמשכיות: האם כבר יש ערכאה שדנה ופסקה בעניין?

כאשר ישנה סמכות מקבילה לשתי ערכאות שונות, ואחת מהם דנה בעניין ופסקה לגביו, וכאשר מתעורר העניין שוב – הערכאה האחרת לא תדון בתביעה הובעל הדין יצטרך להביא את העניין, מכח כלל ההמשכיות, בפני הערכאה שנתנה את פסק הדין. כלל זה קיים רק בשני נושאים: מזונות, החזקת ילדים (הסמכות המקבילה קיימת לבתי הדין הדתיים וביהמ"ש לענייני משפחה).

מה הדין כאשר עברנו את כל חמשת הכללים וענינו בשלילה? *התשובה לכך ברורה – אין סמכות למערכת בתי המשפט ובתי הדין לדון בתיק.*

2 – תביעות בהן נדרשים מספר סעדים

הבעיה אינה מתעוררת כאשר נתבעים "רק" סעדים כספיים, שהרי אז התשובה לכך היתה ברורה, בין היתר מכח תקנה 46(ג). אלא שהבעיה מתעוררת כאשר נתבעים סעדים שונים בענייני מקרקעין, או כאשר נתבעים סעדים כספיים יחד עם סעדים שאינם כספיים.

סעדים שונים בענייני מקרקעין

דוגמא קלאסית לכך היא כאשר ישנה תביעת בעלות וכן תביעה למסירת חזקה. הבעיה היא שחזקה נדונה מבחינה עניינית בביהמ"ש שלום, אך בעלות נדונה בביהמ"ש מחוזי.

הדין:

בקאלקודה נ' אגד קבע ביהמ"ש העליון כי יש להפעיל את **כלל התפל והעיקר**. ביהמ"ש המוסמך לדון בסעד העיקרי – ידון גם בסעד התפל. במקרה לעיל, הסעד העיקרי הוא סעד הבעלות, אי לכך ידון התיק בביהמ"ש המחוזי.

סעדים כספיים ושאנם כספיים

הבעיה אינה מתעוררת כאשר כל הסעדים מסורים לסמכותו של אותו בית משפט, כגון: כאשר אדם תובע פינוי ודמי שימוש ראויים בסכום של 100,000 שקלים. אלא שהבעיה מתעוררת כאשר הסעדים הם בסמכות של בית משפט שונים, כגון: תביעת פינוי ופיצוי בס"כ 3 מליון שקלים.

הדין:

בלו נ' אקריש קבע ביהמ"ש שבמקרים כגון דא, יש לפצל את התביעות. כל בית משפט ידון בסעד שבתחום סמכותו.

3 – שינוי הסמכות העניינית

בנושא זה מתעוררת שתי חלופות.

הדין:

בלגל כרמיאל נ' בל"ל נקבע כי הסמכות מסורה לביהמ"ש שהחל בדיון, אלא אם נקבע אחרת בצו שמרחיב את סמכות ביהמ"ש האחר.

מה הדין כאשר בית המשפט דן בעניין שאינו בסמכותו ותוך כדי הדיון שונתה הסמכות, וקנה הוא סמכות לדון בעניין כתוצאה מכך?

הדין:

בלגל כרמיאל נ' בל"ל נקבע כי ביהמ"ש קונה סמכות למפרע, הואיל וההוראה בעניין הסמכות היא דיונית.

4 – חריגה מסמכות עניינית

מה הדין כאשר הוגשה תביעה וביהמ"ש חסר סמכות עניינית? הפסיקה הדגישה במסגרת **פרדו נ' מ"י** כי פסק דין שניתן ע"י בית משפט או בית דין בעניין שאינו במסגרת סמכותו העניינית – בטל מעיקרו (*void*). בנוסף, הדגישה הפסיקה במסגרת **תמימי נ' משהב"ט** כי הצדדים אינם יכולים להתנות על קיום סמכות עניינית. דגשים:

- טענת חוסר סמכות עניינית ניתן להעלות בכל שלב של הדיון, ואף בשלב הערעור.
- **במנסור נ' ביה"ד השעארי** קבע ביהמ"ש כי אף אם הצדדים אינם מעלים את הטענה, הרי שחובה על ביהמ"ש עצמו להעלותה.
- למרות **פרשת מנסור**, מתעוררות דעות שונות בקרב שופטי ביהמ"ש העליון, לפיהן אם עניין נדון והוכרע באחת מבתי המשפט של מערכת בתי המשפט הרגילה, לא ניתן יהיה להעלות את טענת חוסר הסמכות העניינית בשלב הערעור. להדגיש: אלו הם דברים שנאמרו בדברי אגב.

הסמכות המקומית

מבחינה משפטית מחולקת המדינה לשישה מחוזות שיפוט. כל מחוז עומד בפני עצמו, וכשאנו אומרים "סמכות מקומית", אין המדובר על העיר אלא על המחוז. יש להדגיש כי לכל בתי משפט שלום באותו מחוז שיפוט יש סמכות מקומית מקבילה. בנוסף, אין להתבלבל עם העובדה שביהמ"ש המחוזי בת"א יושב על שני מחוזות – אלו הם שני מחוזות שונים. להלן המחוזות על נפותיהם:

- תל אביב – נפת תל-אביב.
 - ביהמ"ש המחוזי ת"א.
 - בתי משפט שלום: תל-אביב, הרצליה.
- המרכז – נפת השרון, נפת פתח-תקוה, נפת רמלה ונפת רחובות.
 - ביהמ"ש המחוזי ת"א.
 - בתי משפט שלום: כפר סבא, נתניה, פתח תקוה, רחובות, רמלה, רש"צ, חולון.
- ירושלים – נפת ירושלים.
 - ביהמ"ש מחוזי ירושלים.
 - ביהמ"ש שלום: ירושלים, בית שמש.
- הדרום – נפת אשקלון, נפת באר-שבע.
 - ביהמ"ש המחוזי באר שבע.
 - בתי משפט שלום: באר שבע, אילת, אשדוד, דימונה, קרית גת, אשקלון.
- חיפה – נפת חיפה, נפת חדרה, נפת עכו.
 - ביהמ"ש המחוזי חיפה.
 - ביהמ"ש שלום: חיפה, חדרה, קרית, עכו.
- הצפון – נפת נצרת, נפת צפת, נפת כנרת ונפת יזרעאל.
 - ביהמ"ש המחוזי נצרת.
 - ביהמ"ש שלום: נצרת, בית שאן, טבריה, עפולה, צפת, קצרין, קרית שמונה, מסעדה.

1 – הכללים

1. האם קיימת הוראת דין ספציפית המעניקה סמכות שיפוט מקומית למחוז מסויים?

דוגמאות: החוק קובע כי הסמכות המקומית בתובענות בענייני ימאות נתונה לביהמ"ש מחוזי בחיפה; החוק קובע כי תביעת פשיטת רגל תוגש במקום מגורי החייב או מקום עיסוקו העיקרי; תביעה לקביעת גיל מחוייבת להיות מוגשת במקום מגוריו של מי שמבקשים לקבוע את גילו.

אם התשובה לכלל זה שלילית, יש לעבור לכלל הבא.

2. האם קיים הסכם שיפוט בין הצדדים?

האם הצדדים קבעו ביניהם תניה המעניקה סמכות מקומית לבית משפט מסויים?

יש להבחין במצב זה, בשני מקרים: **תקנה 5** קובעת כי אם ישנו מקרה שיפוט, יש לבחון האם הסכם השיפוט הוא **הסכם שיפוט ייחודי** – הסכם המעניק סמכות מקומית רק לבית משפט מסויים, או **הסכם שיפוט מקביל** – תניה המעניקה סמכות לבית משפט מסויים בתוספת לבתי משפט אחרים, המוסמכים מכח הדין.

הבחינה נעשית עפ"י לשון ההסכם. קבעה הפסיקה **בטפחות נ' לוי** כי אם ההסכם כולל בתוכו מילים כגון "בלבד", "אך ורק", "זה ולא אחר", וכדומה – הרי שמדובר בהסכם שיפוט ייחודי. אולם, אם אין הוראות בלעדיות בהסכם, הרי שהמדובר בהסכם שיפוט מקביל.

חריג: להסכם שיפוט ותניית שיפוט אין תוקף כאשר המדובר **בבית משפט לתביעות קטנות**. הסמכות נקבעת עפ"י כללים בהם נדון בהמשך.

3. האם מדובר בתביעה שכולה במקרקעין?

כאשר מדובר בתביעה שכל כולה זה זכות במקרקעין, ואין מעבר לכך בתביעה או בסעדים המתבקשים, אזי עפ"י **תקנה 4** – הסמכות המקומית מסורה לבית המשפט שבתחום השיפוט שלו מצויים המקרקעין.

דוגמאות: תביעת פינוי, בעלות, ביצוע בעין של הסכם מכר מקרקעין. אך תביעה לפינוי ודמי שימוש ראויים, אינה תביעה שכולה במקרקעין.

4. הסמכות המקומית לדון בתביעה שאינה כולה במקרקעין

תקנה 3(א) קובעת שיש להגיש תביעה שכזו לבית המשפט שבאיזור השיפוט שלו מצוי אחד מחמישה דברים. חמשת מקומות השיפוט המפורטים בתקנה זו הם חמישה מקומות חלופיים. משמע: התובע צריך לראות שמתקיים רק אחד מן החמישה, ולבחור איזה מהם שירצה.

החלופות בתקנה 3(א):

- א. מקום המגורים או מקום העסק של הנתבע.
- ב. מקום יצירת ההתחייבות (רלוונטי בעיקר לתביעות חוזיות).
- ג. המקום שנועד לקיום ההתחייבות (כגון: מקום תשלום דמי השכירות).
- ד. מקום המסירה של הנכס המדובר (רלוונטי לתביעות קנייניות)

ה. מקום המעשה או המחדל שבשלו שבגיניו תובעים (רלוונטי בעיקר לנזיקין).

לצורך התמודדות עם העומס שנוצר על בתי המשפט בתל-אביב, חוקקה **תקנה 3(א1)** הקובעת כי אם לתובע כמה סניפים (כגון: אם המדובר בבנק או חברת ביטוח), ואחד מן הסניפים שלו מצוי במחוז שבו נמצא מקום מגוריו או מקום עסקו של הנתבע [החלופה הראשונה בתקנה 3(א)], במקרה זה קיימת חובה להגיש את התביעה לבית המשפט שבתחום שיפוטו נמצא מקום מגוריו או מקום עיסוקו של הנתבע.

5. כאשר אין מקום שיפוט מתאים לפי הכללים לעיל

תקנה 6 קובעת כי כאשר אין מקום שיפוט מתאים לפי אף אחת מן החלופות שהוזכרו, אזי מסורה הסמכות המקומית לבית המשפט בירושלים.

2 – שונות

תביעות שכנגד

אין צורך להכנס לשאלות סמכות מקומית בתביעה שכנגד, מכיוון שהיא נגזרת אחר התביעה המקורית. משמע, אם ביהמ"ש היה מוסמך לדון בתביעה המקורית, הרי שהוא גם ימשיך וידון בתביעה שכנגד.

טענת חוסר סמכות מקומית

הפסיקה קבעה כי יש לעלות טענת חוסר סמכות מקומית **בהזדמנות הראשונה**, אחרת יראו את בעל הדין כמסכים לסמכותו המקומית של בית המשפט.

'הזדמנות ראשונה' – מהי? **ברוט נ' פישר** נקבע כי ההזדמנות הראשונה היא הפעם הראשונה בו נזדמן לבעל הדין להעלות טענות לגופו של עניין, כגון: כתב ההגנה, תגובות לבקשה, דיון בבקשה, טענות מקדמיות. להדגיש: להבדיל מסמכות עניינית, בית המשפט אינו חייב להעלות את עניין הסמכות המקומית מיוזמתו, אלא הוא רשאי לעשות זאת.

סמכות בינלאומית

הסמכות הבינלאומית נבחנת בכללים הדומים לכללי הסמכות המקומית. אך בדבר אחד נבדלות הסמכות המקומית והבינלאומית. בסמכות מקומית, אין אנו יכולים לומר בסופו של דבר שהיא איננה מתקיימת. אך בסמכות בינ"ל, ישנם מקרים רבים בהם לבתי המשפט בישראל אין סמכות לדין בתיק זה או אחר.

הכללים

1. האם קיימת הוראת דין ספציפית המקנה לבית משפט בישראל סמכות בינ"ל לדון בתביעה?

ישנם הוראות בחוק הקובעות סמכות בינ"ל לבית משפט בישראל. אם התשובה חיובית – הרי שלא מתעוררת כלל בעיית סמכות בינ"ל. כמו שאר הכללים, אם התשובה עליהם שלילית, יש לעבור לכללים הבאים.

דוגמאות: סעיף 137 לחוק הירושה קובע שאם אדם נפטר כאשר מקום מושבו הוא בישראל, או שהניח אחריו נכסים בישראל, אזי קיימת סמכות בינ"ל לבית משפט בישראל; סעיף 2(76) לחוק הכשרות המשפטית והאפוסטרופסות קובע כי אם הצורך להכריז על אדם כפסול דין התעורר בישראל, קיימת סמכות בינ"ל לבתי המשפט בישראל.

אך ברוב המקרים לא קיימת הוראות דין ספציפיות.

2. האם קיים הסכם שיפוט בין הצדדים המקנה לבית משפט בישראל סמכות שיפוט בינ"ל?

אם התשובה לכך חיובית, הרי שבתי המשפט בישראל קנו סמכות בינ"ל. כמו בסמכות המקומית, גם במקרה זה יש להבחין בין תניית שיפוט ייחודית ו-תניית שיפוט מקבילה. בהסכמי שיפוט בינ"ל, בוחנים את הייחודיות והמקבילות לגבי בתי המשפט זרים.

כאשר הסכם השיפוט קובע שהסמכות מבחינה בינ"ל היא לבית משפט מחוץ למדינת ישראל. אם תניית השיפוט הבינ"ל היא ייחודית (להזכיר המילים שנקבעו בפסיקה), אזי אין סמכות לבתי המשפט בישראל. לעומת זאת, אם מדובר בתניית שיפוט זר מקבילה (מבלי להקנות בלעדיות לבית המשפט הזר), הרי שבמקרה כזה – רואים זאת כסמכות מקבילה ובתי המשפט בישראל קונים סמכות בינ"ל.

הסכמי שיפוט בינ"ל מעוררים בעיה שלא קיימת בהסכמי שיפוט מקומיים. בסמכות שיפוט מקומית, הכל נשאר בתחומי מדינת ישראל. אך הסכמי שיפוט בינ"ל, לעיתים מעוררים בעיות פוליטיות, משפטיות, שחיתות וכדומה. לכן, קבעה הפסיקה באדרת שומרון נ' הולינגסוורת' כי ביהמ"ש יכול לשקול ארבעה שיקולים שבגינם יכול בית המשפט בישראל לא לכבד הסכם שיפוט הקובע תניית שיפוט זרה (על אף שהיא ייחודית):

1. לתובע אין גישה חופשית לבית המשפט במדינה הזרה.
2. תנאי השיפוט במדינה הזרה לא מבטיחים משפט צדק.
3. הסכם השיפוט נחתם כתוצאה מכפייה או אילוץ.
4. העברת התביעה לחו"ל מתבקשת הואיל וזה יאפשר לנתבע לטעון להתיישנות, כאשר הוא גרם לעיכוב בהגשת התביעה.

3. כלל התפיסה : האם הנתבע מצוי בישראל?

הדין אינו מהרהר בשאלות מדוע הנתבע מצוי בארץ ולאיזה פרק זמן. עצם העובדה שהנתבע נמצא בארץ, מכל סיבה ולכל פרק זמן, והתובע יכול למסור לו כתב תביעה והזמנה לדין – הרי שבכך קונים בתי המשפט בישראל סמכות בינ"ל.

4. האם ניתן להמציא כתבי בית דין לבן משפחתו או מורשה של הנתבע?

כלל זה רלוונטי למקרים בהם הנתבע נעדר מן הארץ לתקופה זמנית בלבד (ומימלא הכלל השלישי לא מתקיים לגביו), אך יש לו בארץ משפחה, שלוח, מורשה – זאת מתוך הנחת מוצא של המחוקק כי אותו גורם יודיע לנתבע על כך.

תקנה 481 מתווה כללים מספר להכרה בבן משפחה ומורשה :

- בן משפחה – חובה כי יהיה מדובר בבן משפחה שגר עם הנתבע, בגיר (לפחות למראית עין).
- מורשה – על המורשה להחזיק יפוי כח או מינוי חתום בכתב.

5. האם מתקיימים התנאים למתן היתר המצאה אל מחוץ לתחום השיפוט?

ישנם שלושה תנאים מצטברים, שאם מתקיימים הם – יתן בית משפט בישראל היתר המצאה לנתבע לחו"ל. במקרים אלו, אם הנתבע לא יתייצב בארץ למשפט, הרי שינתן פסק דין בהעדרו.

1. **התביעה נכנסת בגדר אחת החלופות בתקנה 500** – בתקנה זו ישנן עשר חלופות שהן ספציפיות, וחלופת סל אחת [תקנה 500(10) הדנה בהגשת תביעה נגד נתבע שמצוי בארץ, ואדם המצוי בחו"ל הוא בעל דין דרוש או נכון בתביעה הזו].
2. **קיומה של עילת תביעה טובה.**
3. **שיקול דעת בית משפט** – אף אם ישנה סמכות ביני"ל לפי מי מן החלופות, עדיין יכול ביהמ"ש להפעיל שיקול דעת מטעמים של פורום לא נאות, או הליכים תלויים ועומדים (בחו"ל).

צורת הבקשה : בכתב עם תצהיר

הבקשה להיתר המצאה לחו"ל נדונה בפני שופט או רשם שהוא שופט (משמע, רשמי ביהמ"ש שלום אינם יכולים לדון בבקשות כאלה). הבקשה צריכה להיות בכתב, ויש לצרף אליה תצהיר שתפקידו לשכנע את ביהמ"ש שכל התנאים מתקיימים.

התנגדות להיתר : בהזדמנות הראשונה

הנתבע שמקבל את כתב התביעה, יכול להתנגד להיתר המצאה בשתי דרכי פעולה אפשריות – כל זאת, תוך שהוא מקפיד לעשות זאת בהזדמנות הראשונה :

א. הגשת בקשה לביטול היתר המצאה לחו"ל.

ב. לכפור במסגרת כתב ההגנה בסמכותו של ביהמ"ש לדון בתביעה.

הפסיקה קבעה כי הנתבע יכול להעניק לעורך דין בישראל יפוי כח ספציפי לשם התגוננות מפני היתר המצאה (למען לא יראו את עורך הדין כמורשה).

כמו כן קבעה הפסיקה כי מוותר לנתבע להגיע לארץ לדיון בהתנגדות למתן היתר המצאה, מבלי לחשוש מכלל התפיסה.

העברת דיון מחוסר סמכות

מה קורה כאשר מסתבר שעניין כלשהו אינו בסמכותו של ביהמ"ש?

סעיף 79 לחוק בתי המשפט מדבר על מצב בו ביהמ"ש דן בעניין מסויים והוא נוכח שהעניין שהוגש בפניו, בתובענה שהוגשה אליו, היא איננה בסמכותו העניינית או המקומית. למוסד העברות התיקים, כמה אפשרויות:

1. העברת הדיון לביהמ"ש המוסמך

- **תקנה 101(א)(2)** קובעת כי ניתן לדחות תביעה על הסף גם מחוסר סמכות עניינית. אבל...
- **תקנה 101(ב)** קובעת כי ביהמ"ש ישתדל לא לדחות את התביעה כאשר נראה שיש להעביר את הדיון לפני סעיף 79 לחוק בתי המשפט.

הדין: כאשר אדם עשה טעות והגיש תובענה לביהמ"ש נעדר סמכות עניינית או מקומית, יכול ביהמ"ש לדחות את תביעתו על הסף. אך הנטייה החוקית היא שביהמ"ש לא ידחה תביעה על הסף, אלא יעביר את התיק לביהמ"ש המוסמך, תוך חיוב תשלום הוצאות.

לביהמ"ש או ביה"ד אליו נשלח התיק עומדות שתי אופציות: לדון בתיק מהיכן שנעצר בביהמ"ש הקודם, זה הנעדר סמכות. או לחילופין, להתחיל את הדיון מתחילתו. הבעיה בד"כ מתעוררת בחוסר סמכות עניינית ולא מקומית (להזכיר): מי שלא מעלה טענת חוסר סמכות מקומית בהזדמנות הראשונה, נתפס כמסכים).

העברה – פעם אחת בלבד: מה הדין כאשר תיק הועבר מביהמ"ש חסר הסמכות לבית משפט אחר שהוא גם חסר סמכות? סעיף 79 לחוק קובע כי ביהמ"ש הנעבר אינו רשאי להעביר את הדיון פעם נוספת.

- פתרון ראשון: על החלטת ההעברה המקורית ניתן להגיש ערעור.
- פתרון שני: ניתן להגיש בקשה להעביר את התיק לנשיא או למשנה לנשיא ביהמ"ש העליון מכח סעיף 78 לחוק בתי המשפט (זוהי "החלטה אחרת", ולא ערעור, ולכן ניתן להגיש).

סעדים זמניים שניתנו ללא סמכות: כאשר תיק מועבר מבית משפט אחד, נעדר סמכות, לבית משפט אחר בעל סמכות, הסעדים הזמניים שהתבקשו בביהמ"ש נעדר הסמכות – נשארים בתוקף ורואים אותם כאילו ניתנו ע"י ביהמ"ש הנעבר. כל בקשת ביטול או ערעור יוגשו בביהמ"ש הנעבר או בערכאת הערעור על ביהמ"ש הנעבר.

2. העברת דיון בין בתי משפט "באותה דרגה" במחוזות שונים

העברת דיון בין בתי משפט במחוזות שונים אינה נוגעת לשאלות סמכות עניינית, אלא סמכות מקומית בלבד. בעל הדין מבקש להעביר את הדיון בתיק לבית משפט "באותה הדרגה", אך במקום אחר.

הדין:

סעיף 78 לחוק בתי המשפט קובע כי העברת התיק היא בסמכותו של נשיא ביהמ"ש העליון או המשנה לנשיא. את הבקשה ניתן להגיש לפני תחילת הדיון או לאחר תחילת הדיון, אך אז הבקשה טעונה הסכמה של השופט שהחל לדון בעניין.

- את הבקשה יש להגיש בכתב, על נימוקיה.

- לבקשה יש לצרף תצהיר שיתמוך בעובדות שבה.
- יש לצרף את כל המסמכים הרלוונטיים.

הנשיא או המשנה, יכולים לדחות הבקשה על-אתר ללא נימוקים. אם ביהמ"ש מחליט כי הבקשה מצריכה תשובה, אזי ממציאים את השאלה לבעלי הדין ועליהם להשיב על כך תוך 10 ימים, בצירוף תצהיר. ביהמ"ש העליון יכול לבסס את החלטתו עפ"י הכתוב בתשובותיהם של בעלי הדין.

כאשר בעלי הדין מסכימים – אין כל בעיה. אך כשאחד מבעלי הדין מתנגד, אזי על ביהמ"ש לבחון את השאלה הבאה:

▪ מהי סיבת ההגשה במחוז המסויים:

- אם יסתבר כי התביעה קשורה לאותו מחוז מבחינת זיקה עניינית, ולא סתם היא הוגשה שם (כגון: המקרה קרה באותו מקום, רוב העדים גרים שם), אזי הנטייה תהא לדחות את הבקשה.
- אם יסתבר כי הזיקה לאותו מקום בו הוגשה התביעה היא פורמלית לחלוטין – אזי הנטייה תהא לאשר את העברת התיק.

3. העברת דיון לבית משפט שלום אחר באותו המחוז

סעיף 49 לחוק בתי המשפט קובע כי לנשיא בית משפט השלום יש סמכות להעביר עניין שהובא בפני בית משפט שלום אחד, לבית משפט שלום אחר, באותו המחוז.

- ניתן להגיש את הבקשה לפני תחילת הדיון בתיק (בשלב קדם המשפט).
- אם הבקשה הוגשה לאחר תחילת הדיון בתיק, יש צורך לקבל את הסכמות השופט שהחל לדון.
- הנשיא יכול לשקול שיקולי מאזן נוחות.
- אופן הגשת הבקשה ואופן התשובה זהים לשיטה הנהוגה בבקשה לנשיא ביהמ"ש העליון.
- ניתן לערער בזכות על החלטת נשיא ביהמ"ש השלום בפני נשיא ביהמ"ש המחוזי.
- לאחר שבוצעה העברה מכח סעיף 49, לא ניתן להעביר אותו שוב, מכח סעיף זה.

4. תובענות רבות בבתי משפט שונים בנושא אחד

מה הדין כאשר תביעה בנושא אחד לבתי משפט שונים, ולבתי המשפט השונים סמכויות מקבילות?

הדין: תקנה 7 קובעת כי אם קיימת זהות במערכת העובדות, וקיימת חפיפה בנושא העקרוני, והמדובר בבתי משפט בעלי סמכות עניינית זהה, אזי –

- ניתן לפנות לנשיא ביהמ"ש העליון ולבקש שכל התובענות ידונו באותו בית משפט.
- ביהמ"ש שהתיקים המאוחדים הועברו אליו יהיה מעתה בעל הסמכות הייחודית.

5. איחוד תובענות שונות שהוגשו באותו בית משפט

לעיתים באותו בית משפט עצמו מוגשות כמה תביעות שמתעוררות בהן שאלות עובדתיות או משפטיות זהות. **תקנה 520** קובעת שבמקרה זה, שופט או רשם, רשאי להורות על איחוד הדיון.

6. הרחבת סמכותו של ביהמ"ש שלום

מדי כמה שנים מורה שר המשפטים בצו להגדיל את סמכותו של ביהמ"ש לדון בתביעות לפי ערך התביעה. במקרים אלו, עולות כמה אפשרויות מכח **סעיף 51(ב) לחוק בתי המשפט** :

- שר המשפטים מרחיב את סמכותו של ביהמ"ש שלום, אך לא מורה על העברת תיקים מביהמ"ש המחוזי (שכעת נעדר סמכות) לביהמ"ש שלום. במקרה זה, ימשיך העניין וידון בביהמ"ש המחוזי.
- שר המשפטים מרחיב את סמכותו של השלום וכן הורה כי עניינים שהוגשו לביהמ"ש המחוזי לפני תחילת הצו, יועברו לביהמ"ש שלום. תנאי להעברה : לא החלו **בשמיעת העדים**.

סמכות טבועה וסמכות נגררת

1 – סמכות טבועה

סמכות טבועה – מהי : המדובר בכח כללי שנתון לביהמ"ש לעשות כל פעולה מבלי שמוענקת לו סמכות מפורשת לכך בחיקוק (חוק או תקנה). בית משפט רואה את עצמו כבעל סמכות טבועה, היינו, הוא רואה את הכח הזה כחלק אינטגרלי מן הכוחות שניתנו לו ע"י המחוקק.

הדין : אם מדובר בעניין שבפרוצדורה ואין חיקוק המסדיר את העניין, או שהסדר הקיים בחיקוק אינו ממצה, אזי בתי המשפט יכולים להפעיל סמכויות מכח סמכות טבועה.

דוגמא : לא נמצא בשום מקום שבית משפט מוסמך לסלק תביעה או להפסיק טביעה רק מן הטעם שהתובע עושה שימוש לרעה בהליך המשפטי. בכל זאת, בתי המשפט מפסיקים תובענות או מסלקים אותם אם מדובר בניצול ההליך המשפטי לצורך מטרה שאינה לגיטימית.

2 – סמכות שבגררא

סמכות נגררת – מהי : סמכות נגררת היא סמכות של ביהמ"ש להכריע בשאלה אגבית שמתעוררת במסגרת דיון שבפניו גם אם העניין עצמו נמצא בסמכות הייחודית של בית משפט או בית דין אחר.

דוגמא : א' תובע את ב' לפינוי מחלקת קרקע שהוא מצוי בה (סמכות שלום). ב' טוען כי הוא הבעלים של הקרקע (סמכות מחוזי). במסגרת הדיון בתביעת הפינוי, ידון ביהמ"ש שלום ויכריע גם בתביעת הבעלות, מכיוון שהיא שאלה אגבית.

סמכות נגררת – אינה מעשה בית דין : **סעיף 76 לחוק בתי המשפט מסדיר את נושא הסמכות הנגררת**. אלא שהכרעת ביהמ"ש לא תהווה מעשה בית-דין בין הצדדים, ואין זה מונע מן הצדדים להתדיין בעניין הבעלות בביהמ"ש המחוזי, ואין מניעה כי ביהמ"ש המחוזי יגיע להכרעה סותרת.

עפ"י סעיף 76 קיימים 4 תנאים מצטברים לקיומה של סמכות נגררת :

1. השאלה העקרית נמצאת בגדר סמכותו של ביהמ"ש.
2. הנושא התעורר בדרך אגב, ואין הוא עיקר הדיון.
3. ההכרעה בשאלה האגבית חיונית לצורך בירור העניין העיקרי.

4. השאלה האגבית נמצאת בסמכות ייחודית של בית משפט או בית דין אחר (סוג העניין, ולא גובה הסכום).

מעשה בית דין

מעשה בית דין נובע מעקרון סופיות הדיון. הדוקטרינה מורכבת משני חלקים: השתק עילה, והשתק פלוגתא. לפני שנדון בשני הפנים אלו, יש לציין כי אם ישנו מעשה בית דין, דינה של התביעה הנוספת – להדחות על הסף.

1 – השתק עילה

השתק העילה: כאשר תביעה נדונה לגופו של עניין והוכרעה ע"י בית משפט מוסמך, אזי עקרון השתק העילה קובע שבית המשפט לא יזקק לתביעה נוספת בין אותם צדדים או חליפיהם, כאשר התביעה הנוספת מבוססת על אותה עילה.

כדי שיחול השתק עילה, יש לקיים שלושה תנאים מצטברים:

1. **זהות העילה** – צריך שבשתי העילות, זו שהוכרעה וזו הנוספת, עילתן תהא זהה. "עילה" בהקשר זה היא מסכת העובדות שעמדה מאחורי הדיון המשפטי. **בג'ראח נ' ג'ראח** נקבע מבחן לפיו נשאלת השאלה "האם יכול היה התובע לרכז את שתי התביעות תחת תובענה אחת?". אם התשובה לכך חיובית, הרי שהתובע מושתק.
2. **התובענה הוכרעה לגופו של עניין** – אין המדובר במצב בו התביעה נמחקה או הופסקה באישור ביהמ"ש. הכרעה לגופו של עניין זהו דיון מעמיק בטענות, או שהתביעה נדחתה על הסף.
3. **קיימת זהות בין בעלי הדין או חליפיהם** – אותם בעלי דין הם בעלי דין בשני החליכים, זה שלגביו היתה הכרעה וזה העומד כרגע לדיון, או שאין זהות פורמאלית בין הצדדים אך מדובר בבעלי דין חליפים. **דוגמא:** אם אדם מגיש תביעה נגד עובד בשל מעשה נזיקין, ואח"כ מגיש תביעה נגד המעביד, רואה בהם הפסיקה לעניין זה – כחליפים, ואזי ישנו השתק עילה.

2 – השתק פלוגתא

השתק פלוגתא: אם במשפט מסויים הועמדה במחלוקת שאלה עובדתית או משפטית מסויימת שהיתה חיונית לתוצאה הסופית, והיא הוכרעה שם באופן מפורש או מכללא, אזי בעלי הדין וחליפיהם מושתקים מלהתדיין מחדש לגביה במשפט נוסף (תביעה נוספת), למרות שהעילות לא זהות.

להדגיש: במקרה זה אין השתק על העילה (משמע: כל כולו), אלא רק לגבי שאלה, עניין או נושא מסויים.

התנאים לתחולת הכלל של השתק פלוגתא, גם הם 3 תנאים מצטברים:

1. **המדובר בממצא חיובי, להבדיל מממצא של חוסר הוכחה** – יש צורך בהכרעה פוזיטיבית, לגופו של עניין, כאשר הממצא של ביהמ"ש יכול להיות חיובי או שלילי. כלומר, כאשר יש מחלוקת עובדתית, צריך שביהמ"ש יכריע בעניין פוזיטיבית (ביהמ"ש קבע "היה" או "לא היה"), ולא היה בעניין משום חוסר הוכחה.
2. **ההכרעה היתה חיונית לתוצאה הסופית** – מה שקבע ביהמ"ש היה בגדר "רציו", ולא אמרת אגב של שופט.

כתבי טענות

כללי

טופס פתיחת הליך

הליך בבית משפט נפתח בהגשת תובענה. היום, אין פותחים הליך בבית משפט אלא אם כן הוגש עימו "טופס פתיחת הליך". הטופס הוא אינפורמטיבי המוזן לתוך מחשב עם פתיחת התיק. חשיבות מילוי הטופס, באה לידי ביטוי בתקנות:

- ביהמ"ש לא יקבל תביעה ללא טופס פתיחת הליך כאשר אותו טופס מלא כהלכה על כל חלקיו.
- כל סעד שלא צוין בטופס, גם אם נכתב הוא בתביעה עצמה, הוא לא יחשב כסעד אשר יתבקש בתביעה, אלא אם כן ביהמ"ש התיר את תיקון הטופס.

איסור טענת עובדות חלופיות והתרת טענות משפטיות חלופיות

כתב הטענות המודרני כולל אך ורק את העובדות המהותיות, משמע: הנתונים המהותיים היוצרים את עילת התביעה. אין כוללים בכתב הטענות את הראיות להוכיח את העובדות. בעבר, היה ניתן לטעון בכתבי טענות עובדות רחוב, אף אם הן סותרות אחת את השניה. כיום, לא ניתן לטעון נגד אותו בעל דין טענות עובדתיות חלופיות. חשוב להדגיש כי אין שום בעיה לטעון טענות משפטיות חלופיות.

- **חריג:** טענות עובדתיות חלופיות יכולות להטען אך ורק כאשר הטוען מצהיר בכתב הטענות במפורש כי העובדות כהוותן אינן ידועות לו.

אין חובה לציין הוראות דין

בכתב התביעה אין חובה לציין הוראות דין אשר הופרו או שבגינן תובעים, אלא רק טיעונים ועובדות, כגון: "הפרת חוזה", או "רשלנות בנזיקין".

- **חריג:** כאשר טוענים להפרת חובה חקוקה, חובה לציין בכתב התביעה איזו הוראת דין הופרה.
- **חריג:** אם בעל-דין מעוניין לעלות טענה של "הדבר מדבר בעד עצמו", גם את זאת יש לציין בכתב התביעה כדי שיובן שבעל הדין מבקש להפוך את הנטל.

מסמכים

- בעל דין חייב לציין בכתב הטענות שלו את המסמכים עליהם הוא מסתמך, או לצרף זאת בצורה של רשימה נפרדת של מסמכים.
- אם תוכן המסמך הוא עניין מהותי, עליו לפרט בכתב הטענות את נוסחו של המסמך או לצרפו לכתב הטענות.

טענות כוונה, ידיעה ויסוד נפשי אחר

טענות הנוגעות לדברים שבליבו של אדם, כגון טענת כוונה או ידיעה, ניתן לטעון זאת בכתב הטענות בחזקת "עובדה" קיימת. אין צורך לפרט מאיזה נסיבות הוסקה הכוונה או הידיעה. אולם, אם לא מדובר בדבר שהוא בגדר כוונה או ידיעה, אלא המדובר בדברים הרבה יותר תמורים, כגון: תרמית, זדון, מצג שווא וכדומה – כאן חייבים לפרט ולתת פרטים בכדי שהדברים יהיו ברורים מתוך כתב הטענות.

פטור מטענה לקיומה של זכות או חזקה בדין

- בעל דין פטור מלטעון שתנאי מוקדם הדרוש כדי להקים את זכותו התקיים,
 - דוגמא: כאשר אדם רוצה לתבוע חברת ביטוח עפ"י פוליסה, אין הוא צריך לכתוב בכתב הטענות שהוא שלח לה מכתב המיידע אותה על קיום האירוע הביטוחי.
 - דוגמא: בדיני שטרות, אם אדם נתן שטר, חזקה שקיבל בעדו תמורה.
- בעל דין גם אינו חייב לטעון לגבי כל עניין עובדתי שחובת הראיה לגביו מוטלת על הצד שכנגד,
- אין בעל דין חייב לטעון לגבי עניין שקיימת חזקה בדין שהוא לזכותו.

תביעות שבמקרקעין

כאשר מדובר בתביעה שבמקרקעין, כתב התביעה חייב להכיל תיאור של המקרקעין, כך שניתן יהיה לזהותם. אם ישנו טאבו על הקרקע, מצרפים את הנסח. אם אין, יש לצרף מפה מאושרת של המקרקעין.

הכחות

חלק מכתבי הטענות מכחישים דברים. לא מספיק להכחיש באופן כללי את הנאמר בכתב הטענות של הצד שכנגד אלא צריך לדון במפורש בכל טענה עובדתית שאין אתה מודה בה.

- **חריג**: אם טוענים לדמי נזק, זהו הדבר היחידי שאינו מצריך הכחשה במפורש. דמי נזק לעולם מוכחשים.

הכחשת טענה צריכה להעשות לגופו של עניין, ולא באופן מתחמק.

חוזים

לגבי חוזים, אם טוענים לקיום חוזה או קשר בין בעלי הדין, ניתן לטעון זאת בצורה של עובדה, וניתן להסמתך על כל המסמכים והשיחות שהיו בין הצדדים, מבלי לפרט את הדברים לעומק. דברים אלו יוכחו בשלב הראיות.

ניתן גם להכחיש קשר חוזה. אך במקרה זה צריך לפרט. אם ההכחשה נעשית בצורה סתמית, אזי רואים בך כמי שרואה את החוזה כלא נכרת מעולם, ואין רואים אותך כמי שטוען נגד החוקיות של החוזה.

חובת העלאת נימוקים: טענה מפתיעה

חובה לעלות בכתב טענות כל נימוק של הגנה או תשובה העשוי להפתיע את הצד שכנגד, או שעשוי לעורר נושאים עובדתיים שלא הופיעו עדיין בכתבי הטענות הקודמים. דוגמא: התיישנות, ויתור, מחילה, תשלום, טעות, תרמית, וכדומה.

צורתם של כתבי טענות

- כתב טענות חייב להיות מחולק לסעיפים.
- כל סעיף צריך להיות מסומן במספר (לא אות!!).
- סכומים ותאריכים יש לבטא בספרות.
- כתב הטענות חייב להיות מודפס על נייר לבן, מצד אחד של הדף בלבד.
- חובה להותיר שוליים, בגודל של 5 ס"מ לפחות.
- כתב טענות חייב להיות מוכתר בשמו, כגון: כתב תביעה, כתב תשובה.
- כתב הטענות חייב להיות חתום בסופו ע"י בעל הדין שהגיש אותו, ואם הוא מיוצג – ע"י עורך הדין.

כתב תביעה

כתב תביעה חייב להכיל מספר דברים :

ביהמ"ש

ביהמ"ש אליו הוא מוגש, לרבות : שם הערכאה ומקום מושבה.

אין צורך להסביר מדוע ביהמ"ש מוסמך לדון בתובענה, אלא שהדבר צריך לנבוע מכתב הטענות עצמו.

התובע

חובה צורך ציין את פרטי התובע, כאשר יש צורך לתת דגש לדברים הבאים :

- שמו המלא
- מספר הזיהוי (או ח.פ. של תאגיד)
- כתובת מגורים
- כתובת להמצאת כתבי בי-דין.

הנתבע

חובה לציין את פרטי הנתבע.

הבעיה היא שלא תמיד יודעים את פרטי הנתבע במלואם, לכן על תובע לציין את מירב הפרטים שיודעים אודותיו.

דגשים לגבי בעלי דין מסויימים

- **תאגיד** יכול להיות תובע או נתבע. כדי למנוע בעיות, לגבי בעל דין שהוא תאגיד – יש לפרט כיצד הוא התאגד. כגון : חברה, שותפות.
- אם מי מבעלי הדין הם קטינים, חולי נפש, או אינו כשר – חובה לציין שהוא **פסול דין**, ואת הסיבה לכך.
- בעלי-דין התובעים או נתבעים **בחזקת נציגים**. כגון : מנהלי עזבון, אפוטרופוס. כאשר תובע הוא נציג, על כתב התביעה להראות את העניין שלו בתיק, ושהוא עשה את כל הנדרש ממנו ע"מ שהוא יוכל להגיש תביעה באותו נושא (כגון : מילא את כל האישורים הדרושים לכך, וקיבל את כל ההסכמות).

עובדות וזמנים

תובע חייב לפרט בכתב התביעה את כל העובדות המהוות את עילת התביעה ומתי היא נוצרה, שאם לא כן – דינה של התביעה להיות מסולקת על הסף.

עילות מרובות

ישנה חשיבות רבה להציג את כל עילות התביעה הקיימות, מכיוון שעילת תביעה שלא תוזכר – ביהמ"ש לא יתן סעד בעקבותיה. שהרי לא ניתן לתת פסק דין בעילה שונה מזו שנטענה בכתב התביעה.

הסעד המבוקש

איזה סעד מבוקש בכתב התביעה, הוא עניין אישי של כל תובע ותובע. התובע יכול לבקש כל סעד שביהמ"ש מוסמך לתת אותו, וכן הוא רשאי לבקש סעדים חלופיים.

כאשר תובעים כסף או שווה כסף, חובה לציין במפורש את סכום התביעה או את השווי הכספי שלה.

ישנו רק סוג אחד של תביעה בה אין חובה לציין סכום מדויק – תביעת לפיצויים בשל נזק גוף (נזק כללי). אם התביעה מוגשת בביהמ"ש שלום, יש לציין "עד לגבול סמכותו של ביהמ"ש שלום", ואם התביעה מוגשת לביהמ"ש המחוזי, יש לציין "מעבר לסמכותו של ביהמ"ש השלום".

חשוב מאד לפרט את הסעד בצורה נכונה, מכיוון שבית המשפט לא יפסוק לתובע סעד שהוא לא ביקש אותו, וכן הוא לא יפסוק לתובע יותר מאשר הוא ביקש, גם אם יתברר במהלך הדיון שהוא זכאי לקבל יותר.

הסעד היחיד שלא צריך לפרט אותו בכתב תביעה הוא סעד כללי, כגון: ריבית, הפרשי הצמדה, הוצאות ושכר טרחת עו"ד.

במקרה בו התובע מחליט להפחית, לקזז, או לוותר על חלק מסכום התביעה, אין עם כך כל בעיה ובלבד שהתובע ציין את הסיבה לכך (אף אם הסיבה היא "עניין של אגרה").

משלוח כתב התביעה

התובע צריך להמציא את כתב התביעה לכל בעלי הדין יחד עם הזמנה לדין, אם הצד שכנגד מיוצג.

כתב הגנה

מסגרת הזמן

כתב הגנה צריך להיות מוגש 30 ימים מיום המצאת כתב התביעה וההזמנה לדין לנתבע.

כאשר נתבע לא הגיש כתב הגנה במועד, הרי שביהמ"ש יכול לתת פסק דין במעמד צד אחד, על יסוד כתב התביעה בלבד. הבסיס היחיד של פסק דין זה הוא המחדל של הנתבע להגיש כתב הגנה במועד.

כמה נקודות לחידוד :

- ציינו שיש תביעות שאין בהן סכום תביעה מוגדר. במקרים אלו, שהתביעה היא לסכום שאינו קצוב, אזי רשאי ביהמ"ש (שופט או רשם) לדרוש מהתובע, מטעמים מיוחדים שירשמו, הוכחה מלאה או חלקית של התביעה לפני שהוא יתן פסק דין. במציאות, בתי המשפט מסתפקים בתצהיר.
- בכל עת שהתובע מגיש תביעה שהיא אינה מספיק ברורה, רשאי רשם ביהמ"ש שלא ליתן פסק דין בהעדר הגנה, ולהעביר את העניין לשפוט כדי להחליט אם לשמוע עדויות לצורך מתן פסק דין. משמע: לרשם שיקול דעת, ואין הוא צריך לחתום אוטומטית על פסק דין בהעדר הגנה.

טענות מקדמיות

הדבר הראשון שיש לציין בכתב הגנה, הן טענות מקדמיות – אם ישנן כלל. כגון :

- טענות מקדמיות הן טענות לסילוק על הסף.
- קיומו של סעיף בוררות בהסכם.
- התביעה הוגשה בחוסר סמכות.

במידה ויש טענה מקדמית, עדיף לציינה בפתיח לכתב ההגנה.

ביהמ"ש

כתב ההגנה מוגש לאותו בית משפט אליו הוגשה התביעה. יש להעתיק את שם ביהמ"ש ומקומו, מכתב התביעה, לכתב ההגנה.

פרטי התובע

אלו כבר קיימים בכתב התביעה.

פרטי הנתבע

נתבע אשר פרטיו לא צוינו כהלכה בכתב התביעה, צריך להשלים את פרטיו בכתב ההגנה בצורה מלאה.

הכחשות

יש להקפיד ולהכחיש כל טענה עובדתית שהנתבע אינו מסכים איתה, והקיימת בכתב התביעה. אם לא יהיה כך, הרי ששתיקתו של הנתבע תתפס כהודיה, והתובע אינו חייב להוכיח את תביעתו.

- **חריג:** אין צורך להכחיש את שיעור דמי הנזק.
- **חריג:** אם הנתבע הוא פסול דין, גם אם לא הכחיש טענה – אין שתיקה נחשבת כהודיה, והתובע יצטרך להוכיח את טענותיו.
- **חריג:** הכלל הוא שתיקה כהודיה, אך לביהמ"ש שיקול דעת לדרוש מן התובע הוכחה של העובדות, גם אם הנתבע לא הכחיש אותן.

סוגי הכחשות

כאשר נתבע מכחיש, יש שתי דרכים לעשות זאת:

- **הכחשה טוטאלית** – הנתבע לא מודה בעילת התביעה. **דוגמא:** ראובן תובע את שמעון על כך שלא פרע הלוואה. שמעון מכחיש את העובדה שכלל לקח הלוואה.
- **הכחשה שאינה טוטאלית / הודאה והדחה** – הנתבע מודה בעובדות שנטענות ע"י התובע, אלא שהנתבע מוסיף טענות עובדתיות שלטענתו, בגלל אותן עובדות שהוא הוסיף, הדבר מפקיע את זכות התובע או מזים את טענותיו. הכחשה כזו בכתב ההגנה, מעבירה את הנטל לנתבע – והוא זה שיפתח בהבאת הראיות, ולא התובע. **דוגמא:** שמעון מודה שלוה את הכסף, אך מציין שפרע.

אם כן, מדוע שנתבעים לא יכחישו הכל תמיד (ובכך יגרמו לתובע לפתוח את מסכת הראיות, ולא הם)?

התקנות קובעות כי אם נתבע הכחיש אך לא היה מקום לכך או לחילופין שהיה מקום להודות, רשאי ביהמ"ש ליתן צו להוצאות שנגרמו בגין ההכחשה או אי ההודיה.

הסתמכות על טענות הגנה 'חדשות'

נתבע שכותב כתב הגנה, מותר לו להסתמך בכתב ההגנה גם על נימוק הגנה שנולד לאחר הגשת התביעה.

תביעה במקרקעין

בתביעה במקרקעין, רשאי אדם שלא צוין כלל כנתבע, להתייצב, להגיש כתב הגנה, ולהשתתף במשפט. כל זאת, במספר תנאים מצטברים:

1. האדם מחזיק במקרקעין בעצמו או ע"י שוכרים.
2. האדם הגיש תצהיר לביהמ"ש על ההחזקה שלו.
3. האדם קיבל רשות להתייצב ולהתגונן.

תביעה שכנגד וקיצוץ

כאשר תובע הגיש תביעה נגד נתבע, יכול הנתבע להגיש תביעה שכנגד, או לחילופין ליתן במסגרת כתב ההגנה הודעת קיצוץ.

הודעת קיצוץ:

היתרון של שליחת הודעת קיצוץ במסגרת כתב ההגנה הוא שלא משלמים אגרה. החסרון הוא שמוגבלים למסגרת הסכום שנתבע בכתב התביעה. החסרון הגדול ביותר הוא שאם מוגשת הודעת קיצוץ במסגרת כתב ההגנה, אך התביעה המקורית לא נדונה לגופו של עניין (כגון: היא נפסלה, נדחתה או כל דבר אחר) – הודעת הקיצוץ לא תידון.

תביעה שכנגד:

היתרון של תביעה שכנגד הוא שאין היא מוגבלת בסכום. בנוסף, אם התביעה המקורית לא נדונה לגופו של עניין, התביעה שכנגד עדיין תידון בביהמ"ש – שהרי כמוה כתביעה עצמאית לכל דבר. החסרון של תביעה שכנגד, הוא שיש לשלם בגינה אגרה.

תביעה שכנגד – כנגד מי? די בזהות בין בעלי הדין לשם הגשת תביעה שכנגד. האם מדובר באותם בעלי דין בשתי התביעות? אם התשובה לכך חיובית, הרי שזהות זו, ללא התייחסות לנושא התביעה, מעוררת זכות להגשת תביעה שכנגד.

חשוב להדגיש כי אין צורך שבתביעה המקורית ובתביעה שכנגד תהיה זהות מוחלטת בין בעלי הדין, אלא שבתביעה שכנגד יכול הנתבע לצרף בעלי דין חדשים, או לגרוע בעלי דין.

כתב תשובה שכנגד: הנתבע שכנגד (שהיה התובע המקורי), שהגיעה אליו תביעה שכנגד עם הזמנת הדין, צריך להגיש מטעמו כתב תשובה שכנגד – אותו הרעיון כמו כתב הגנה, רק בשם אחר, ויש להגישו תוך 30 ימים מיום המצאתו. לא עשה כן – דינו כנתבע שלא הגיש כתב הגנה.

מי מוסמך לדון בתביעה שכנגד?

הבעיה היחידה שמתעוררת במקרה זה, נוגעת לסמכות עניינית. ביהמ"ש שלום, יכול לדון בתביעה שכנגד שהיא בגדר סמכותו. אלא שלעיתים התביעה שכנגד היא לכאורה בסמכותו של ביהמ"ש מחוזי.

ביהמ"ש שלום:

- ביהמ"ש שלום יהיה מוסמך לדון בתביעה שכנגד אם נושאי התביעות הוא זהה או שהתביעות נובעות מאותן נסיבות. זאת, אף אם התביעה היא בסמכות המחוזי.
- במקרה שאין נושאי התביעות זהים, או שהן אינן נובעות מאותן נסיבות, אזי לא תהיה ברירה אלא לפצל את התיק ולהעביר את התביעה שכנגד לביהמ"ש מחוזי.

ביהמ"ש מחוזי:

- המחוזי רשאי לדון בתביעות שכנגד הנופלות למסגרת סמכותו של ביהמ"ש שלום, ללא כל בעיה.
- **חריג:** אם התביעה שכנגד היא בסמכותו של ביהמ"ש לענייני משפחה, רשאי המחוזי להעביר את כל התיק לביהמ"ש לענייני משפחה, ולא לדון בתיק בעצמו.

אותו עניין – מהו?

כתב תשובה

כתב תשובה הוא כתב טענות שהתובע רשאי להגישו. אין חובה להגישו. המועד להגשת כתב תשובה, הוא מחצית מן המועד להגשת כתב הגנה – 15 ימים.

במקרה זה, הכלל הוא הפוך. אם התובע לא מגיש כתב תשובה, רואים את כל הטענות המהותיות שבכתב ההגנה – כמוכחות.

כתב תשובה מוגש רק כדי להעלות לפני ביהמ"ש עובדות חדשות שיש בהן כדי להשיב על הגנת הנתבע.

כללים שונים

- בכתב תשובה לא ניתן להעלות עילות תביעה חדשות, או טענות שאינן משתלבות עם כתב התביעה.
- לא ניתן לסתור בכתב תשובה טענות שהועלו בכתב התביעה.
- ברגע שמוגש כתב תשובה, אין להגיש כתבי טענות נוספים אלא ברשות ביהמ"ש.

הודעת צד שלישי

כללי

הודעת צד שלישי משמעותה, צירוף של צד נוסף להליך ע"י הנתבע, בשל תביעה שהוגשה נגדו ע"י התובע.

מטרות

מטרותו של כתב טענות מיוחד זה, הן מספר: הראשונה, להביא את כל הסכסוכים בקשר לאותו עניין שבין התובע והנתבע, לבין הנתבע לבין הצד השלישי, תוך כדי דיון בתביעה העקרית ולא שכל סכסוך ידון ויבורר במועד אחר. השנייה, מניעת הכרעות סותרות. השלישית, יעילות – אין סיבה שבמערכת משפט כה עמוסה, ידון אותו עניין ע"י כמה שופטים.

ההבדל בין הודעת צד ג' ובין תובענה רגילה

ההבדל בין הודעת צד שלישי לבין תביעות אחרות: להבדיל מתביעה שכנגד או כל תביעה אחרת העומדות בפני עצמן, הודעה לצד שלישי היא תביעה על-תנאי, ואם התביעה כנגד הנתבע נופלת – ממילא נופלת התביעה שבין הנתבע לבין הצד השלישי.

הודעה לצד שלישי – כיצד ומתי?

יש להבחין בין שני סוגים של תביעות:

- **תביעות שנתפתחו והוגש בהן כתב תביעה רגיל:** אם ישנו כתב תביעה רגיל, והוגש כתב הגנה, רשאי הנתבע לשלוח הודעה לצד שלישי, והוא אינו צריך לבקש את רשותו של ביהמ"ש לכך. זאת במידה וישנו צד שלישי שהוא זכאי לשיפוי או השתתפות ממנו (כגון: חברת ביטוח, מזיק אחר), או שהוא זכאי לקבל מצד ג' את הסעד שהתובע מבקש ממנו, או שאותן שאלות השנויות במחלוקת בין הנתבע לבין הצד השלישי, ובין הנתבע לבין התובע.
- **תביעות שלא נפתחו בהגשת כתב תביעה רגיל:** כגון, סדר דין מקוצר, סדר דין מהיר, המרצת פתיחה. בכל מקרים אלו, אין לנתבע זכאות לשלוח הודעה לצד שלישי, אלא שעליו לעבר הליך מקדמי של קבלת רשות למשלוח הודעה לצד שלישי. שופט או רשם צריכים להתיר את משלוח ההודעה.

שרשור

כעקרון, למעט חריג בסדר דין מקוצר, מי שקיבל הודעת צד שלישי – יכול להגיש הודעה לצד רביעי, וכך הלאה.

י

הפירוט הנדרש

הודעת צד שלישי, כמוה ככתב תביעה:

- יש לפרט את הטענות
- יש לצרף אליה העתקים של כל כתבי הטענות שהוגשו בתביעה. אחרת הצד השלישי לא ידע כיצד הוא קשור לתובענה.

המועד להגשתה

- המועד להגשת הודעה לצד שלישי הוא במועד הגשת כתב ההגנה.
- אם מדובר בהודעת צד שלישי בהליך מיוחד (סדר דין מהיר, סדר דין מקוצר), יש להגישה במועד בקשת הרשות.

מה על צד ג' לעשות?

אם צד ג' לא מגיש כתב הגנה תוך 30 ימים, יראו אותו כאילו הודה גם בתביעה של התובע כנגד הנתבע, וגם בתביעה של הנתבע כלפיו.

להבדיל מנתבע "רגיל" שלא הגיש כתב הגנה, הרי שבמקרה של אי הגשת כתב הגנה ע"י צד ג' יתכן ויצא נשכר באם התביעה בין התובע לנתבע תיפול. ואז, למרות שישנו פסק דין נגדו (בהעדר הגנה) – לא ניתן לעשות לו כלום.

סמכות בהודעת צד שלישי

- כאשר מגיעים להודעת צד שלישי, אין כלל בעיה של סמכות מקומית ועניינית, מכיוון שאם ישנה סמכות מקומית ועניינית ביחס שבין התובע והנתבע, ממילא יש סמכות ביחס שבין נתבע וצד ג'.
- לגבי סמכות ביני"ל גם כן אין בעיה, שאז אם צד ג' הוא בעל דין דרוש או נכון, ממילא יתקבל היתר לפי **תקנה 500(10)**.

טען-ביניים

כללי

הליך טען ביניים מסייע לאדם החושש מתביעות מתחרות כלפיו, של כמה בני אדם, ואשר כולם תובעים ממנו את אותה תביעה. אותו אדם חפץ שביהמ"ש יכריע בין הטוענים השונים ויקבע לתביעתו של מי עליו להענות. הוא מעוניין שע"י קביעה זו תימנע תביעות דומות כלפיו של אחרים באותו עניין.

הצדדים לטען ביניים

- **מבקש** : מי שהגיש הליך של טען ביניים.
- **תובע** : מי שהגיש תביעה בביה"ש כנגד אותו מבקש.
- **טוען** : אדם שלא הגיש עדיין תביעה כנגד המבקש, אך הוא דורש מן המבקש את מה שמבקש התובע (תובע פוטנציאלי).

בטען ביניים שני מצבים :

- מצב בו יש רק מבקש וטוענים (משמע: אף אחד לא הגיש עדיין תביעה, אך המבקש יודע שיום יבוא והצדדים יגישו נגדו תביעות).
- מצב בו כבר הוגשו תביעות נגד המבקש ע"י התובעים, במקביל ישנם טוענים נוספים, וכעת מבקש המבקש מביהמ"ש להכריע למי ישנה זכות נגדו.

התנאים

- לצורך המחשת העניין, נבחן את הדוגמא הבאה : פקדון מופקד בידיו של עורך-דין. על פקדון זה קופצים רבים – כל אחד מעוניין בכסף מסיבות שונות. הוּעֶרְך-הֶדִין אינו יודע לתביעה של מי להענות. במקרה זה, הוא פונה לביהמ"ש ומבקש סעד בדרך של טען-ביניים, באם מתקיימים התנאים הבאים (כולם מצטברים) :
- מדובר באדם שהוא נתבע או צפוי להתבע בידי מספר אנשים.
 - תביעותיהם של אותם אנשים מכחישות זו את זו.
 - קיים ספק באשר לבעל זכות התביעה.

היכן מגישים טען ביניים?

הבקשה לטען ביניים מוגשת לאותו בית משפט שבו כבר הוגשה התביעה כנגד המבקש. או לבית משפט שבו המבקש צפוי להתבע.

טען ביניים: המועד ותוכן התצהיר

- מבקש הסעד בדרך של טען ביניים צריך להגיש לביהמ"ש תצהיר תוך 10 ימים מיום ההזמנה למשפט, והתצהיר צריך לענות אחר שלושה תנאים מצטברים :
- המבקש אינו תובע כל טובת הנאה בנושא התביעות השנוי במחלוקת.
 - המבקש אינו בקונוניה עם אחד הטוענים. משמע: המבקש אינו מעדיף את אחד הטוענים על פני האחר.
 - המבקש מוכן להעביר את נושא הבקשה לבית המשפט. משמע: המבקש מצהיר שהוא מוכן להעביר את הכסף לקופת בית המשפט.

התנהגות הטוענים, כתב הסתלקות והודעת פרטים

כל טוען שלא שותף בהליך ע"י המבקש, יכול לתבוע את המבקש לאחר מכן. לכן יש להזהר ולברר היטב מי הם. לאחר מכן, ביהמ"ש מזמין את כל מי שציין המבקש בתור טוען פוטנציאלי.

לאחר שהטוענים הפוטנציאליים מקבלים את ההזמנות, יכול לקרות אחד משניים:

- הטוען מציין שהוא לא מתכוון לתבוע ומוותר על זכותו: במקרה זה עליו להגיש לביהמ"ש תוך 7 ימים מיום קבלת ההזמנה, **הודעת הסתלקות**.
- הטוען מעוניין להשתתף בהליך: עליו להגיש **הודעת פרטים** תוך 7 ימים, המפרטת את נימוקי תביעתו לגבי מושא הבקשה. להדגיש: הודעת פרטים כמוה ככתב תביעה.

הדיון בהליך וצו גודר

לאחר מכן, מתקיים דיון בבית המשפט. על בית המשפט להכריע לטועת איזה טוען הזכות לקבל את מושא המחלוקת. במקביל להחלטתו, מוציא בית המשפט **צו גודר** שמטרתו להקים מחסום מכאן ולהבא מתביעה אפשרית של טוען כלשהו כלפי המבקש.

- טוען שהגיש הודעת הסתלקות, "חוסם" את זכות התביעה שלו כלפי המבקש, ושאר הטוענים.
- טוען שהגיש הודעת פרטים, צו הגודר הניתן כלפיו, "חוסם" את תביעתו כנגד המבקש בלבד. ואז, הוא יכול להמשיך בהליכים כנגד הטוענים האחרים או התובע.

אבעיה

כללי

אבעיה היא פניה לבית המשפט לשם מתן חוות דעת בשאלה משפטית, אשר התעוררה במהלך דיון בהליך משפטי.

תנאי

תנאי להגשת אבעיה: קיימת חובה או ניתנה רשות בדיון, להביא שאלה משפטית לחוות דעתו של בית המשפט.

אבעיה – מתי?

ישנם שני מקרים שכאלה בלבד, בחקיקה:

- במסגרת הליכי בוררות: בורר, עפ"י התוספת לחוק הבוררות, רשאי לפנות לבית המשפט המוסמך לדון בבוררות, בשאלה משפטית שמתעוררת במהלך הבוררות (ביהמ"ש המחוזי, או ביהמ"ש ששלח אותם לבוררות). תפקידו של ביהמ"ש לתת עצה לבורר בשאלה המשפטית, כיצד ליישם את הדיון. הוא אינו מכריע במקום הבורר.
- במסגרת ביצוע הליכי הסדר מקרקעין ובירור תביעות של בעלי זכויות במקרקעין, רשאי פקיד ההסדר להפנות לביהמ"ש המחוזי או לבית הדין הדתי המוסמך, אבעיה אשר התעוררה לגבי פרשנות של מסמך, טיב או היקף של זכות במקרקעין, סוג של מקרקעין וכדומה.

תוכן וצורה

אבעיה מוגשת כשהיא מחלוקת לסעיפים, מכילה עובדות בצורה תמציתית, מפרטת את כל המסמכים הרלוונטיים. כאשר בשעת הדיון באבעיה רשאים ביהמ"ש ובעלי הדין להסתמך על תוכן המסמכים שפורטו.

סופיות ואי יכולת ערעור

אין רואים באבעיה כ'פסק-דין' או 'החלטה אחרת', ולפיכך לא ניתן להיש עליה ערעור או בקשת רשות-ערעור. החלטתו של בית המשפט היא סופית. כמו כן, אין הבורר או פקיד ההסדר חייב לאמץ את החלטתו של בית המשפט.

פיצולים ואיחודים

פיצול עילות ופיצול סעדים

נדון בכמה מצבים:

מצב בו עילה אחת מצמיחה סעד אחד.

מצב בו עילה אחת מצמיחה מספר סעדים.

שיקולים בגינם תובעים מוותרים על חלק מן הסעד המגיע להם: סמכות עניינית, אגרה.

עילה אחת – סעד אחד

כאשר מדובר בעילת תביעה אחת המצמיחה סעד אחד, לא ניתן לפצל את התביעה. **תקנה 44** קובעת כי התביעה צריכה להכיל את מלוא הסעד שהתובע זכאי לו בשל עילת התביעה. תובע שלא כלל בתביעתו חלק מן הסעד בשל אותה עילה, רואים אותו כמי שמנוע מלתבוע את היתר, ולא יוכל לאחר מכן להגיש תביעה על החלק אותו לא תבע בראשונה.

▪ **חריג:** אם אדם הגביל את תביעתו בגלל שיקולי סמכות, וסמכותו של אותו בית משפט עלתה, הרי שהתובע יכול לבקש מבית המשפט לתקן את התביעה.

דוגמא: עובד נפגע במהלך עבודתו כתוצאה מרשלנות מעבידו. הוא סובל מאבדן כושר עבודה, נזק ממשי, חוסר יכולת לעבוד בעתיד. הוא לא יוכל לפצל את תביעתו לחלקים, אלא שעליו לתבוע את מלוא הפיצויים בגין רשלנות מעבידו.

עילה אחת – מספר סעדים

לצורך ההבנה, נבחן **דוגמא:** שוכר לא פינה את הדירה במועד. בעל הבית מעוניין לעשות שני דברים. הראשון, לפנותו (סילוק יד). השני, לקבל דמי שכירות לאותה תקופה (דמי שימוש ראויים). במקרה זה אין עניין של סעד עיקרי וסעד תפל – שניהם עיקריים. בפניו עומדת בעיה: את הפינוי ניתן לתבוע מיידית, אלא שלגבי דמי השימוש הראויים, הוא אינו יכול לצפות עד מתי המפר ישהה שם.

הרי לפנינו עילה אחת – הפרת הסכם השכירות – המצמיחה מספר סעדים. מדוע עילה אחת? מכיוון שרואים הכל כהפרת חוזה השכירות.

במקרה זה, **תקנה 45** קובעת שהתובע רשאי לתבוע את כל הסעדים או את חלקם, אך אם לא תבע את כולם, הוא לא יוכל לתבוע שנית בגין אותה עילה, אלא אם הוא קיבל מבית המשפט **היתר לפיצול סעדים**.

▪ **חריג:** כאשר כל אחד מן הסעדים מצוי **בסמכות העניינית של בית משפט אחר**, אז אין צורך להגיש בקשה להיתר לפיצול סעדים, משום שמימלא צריך להגיש את התביעה לבתי משפט שונים.

הבקשה – למי מגישים ומתי?

- בקשה לפיצול סעדים מוגשת לבית המשפט הראשון שאליו הוגשה התביעה.
- בקשת היתר לפיצול סעדים מצויה בסמכות של שופט בלבד.
- ניתן להגיש הבקשה כל עוד ההליך הראשון חי וקיים. במידה וניתן כבר פסק-דין, הדרך היחידה הפותחת את האפשרות להגיש הבקשה היא במסגרת ערעור.

שיקול דעתו של בית המשפט

הפסיקה קבעה שמי שמבקש פיצול סעדים צריך להוכיח טעם מוצדק או אינטרס לגיטימי, בכל אותם מקרים שבהם היתה מגבלה כלשהי שהצדיקה פיצול סעדים:

- מגבלה עובדתית: בדוגמא לעיל, בשעת הגשת תביעת הפינוי לא ידוע עד מתי ישב הנתבע במקום.
- מגבלה בדין: כגון כאשר חלק מן הסעדים ניתן לתבוע בסדר דין מקוצר, וחלק לא.
- מגבלות מכח הסכם: הוסכם בחוזה, שחלק מן הסעדים ניתן יהיה לתבוע משלב מסויים ואילך.

תוכן וצורה

בקשה לפיצול סעדים בד"כ מוגשת בכתב, אך ניתן לבקשה במהלך הדיון ללא הודעה מוקדמת, ובתנאי שהושמעה בנוכחות כל הצדדים.

שונות

סעד הצהרתי: כאשר אדם הגיש תביעה לסעד הצהרתי, ולאחר שזכה בו – הוא מעוניין להגיש תביעה לסעד ממשי. האם עליו לבקש היתר לפיצול סעדים לצורך כך? הפסיקה קבעה חד משמעית שהתשובה לכך שלילית.

התיישנות: פלוני הגיש לאחר 6 שנים תביעה. הוא הגיש בקשה לפיצול סעדים ובקשתו אושרה. התביעה הראשונה נוהלה בבית המשפט במשך שנתיים, מה שמוביל אותנו ל-8 שנים מאז העילה. האם ניתן כעת להגיש את התביעה השנייה? התשובה לכך חיובית – ברגע שניתן היתר לפיצול סעדים, מפסיק מירוץ ההתיישנות לגבי אותה העילה, מן התקופה שבין הגשת התביעה (הראשונה) ועד ליום מתן פסק הדין.

צירוף בעלי דין וצירוף עילות

גם בנושא זה, שני סוגים של "צירופים":

- צירוף בעלי דין לפני הגשת כתב תביעה.
- צירוף בעלי דין לאחר הגשת כתב תביעה.

צירוף לפני הגשת כתב תביעה

לפני הגשת כתב התביעה, התובע הוא השולט על כתב התביעה. הוא המחליט האם לצרף אליו תובעים נוספים או שמא לתבוע כמה נתבעים. כמה תובעים יכולים להצטרף יחד במידה והם עומדים בתנאים המצטברים בתנאים המצטברים של **תקנה 21**, תנאי הצירוף של נתבעים עפ"י **תקנה 22**, זהים לתנאי צירוף התובעים לפי תקנה 21.

ואלו הם התנאים.

- כאשר כל התובעים תובעים סעד אחד בשל מעשה אחד או עסקה אחת, או סדרה אחת של מעשים או עסקאות.
- אם התביעות היו מוגשות בנפרד, היתה מתעוררת בכל התביעות שאלה משותפת – משפטית או עובדתית.

אם התובע מתלבט מי הוא הנתבע הנכון, מומלץ כי יתבע את שניהם. במקרה הכי גרוע, הנתבע הלא רלוונטי ימחק. ניתן לצרף לכתב תביעה כמה נתבעים כדי ששאלות החבות ומידתה – תתברר ביניהם.

צירוף לאחר הגשת תביעה

תקנה 24 קובעת כי במקרה זה, על התובע לבקש רשות מבית המשפט לצרף תובעים או נתבעים לתביעתו. התקנה קובעת שני תנאים מצטברים לצירוף:

- תנאי הנחיצות – יש צורך בתובע או הנתבע אותו מבקשים לצרף כדי להשלים את התביעה ביעילות.
- היתכנות הצירוף – מראשיתם של דברים היה צורך לצרף את אותו גורם כתובע או כנתבע.

גורם זר מעוניין להצטרף לתביעה

כאשר אדם זר מעוניין להצטרף להליך, כתובע או כנתבע. **תקנה 24** קובעת כי במקרה זה – שבית המשפט יבחן האם נוכחות אותו אדם אכן נדרשת כדי שבית המשפט יוכל לפסוק ולהכריע באופן מלא, כל השאלות שיתעוררו בתביעה.

הפסיקה קבעה שני מבחנים עיקריים על-פיהם שיקול דעת זה יבחן:

- מבחן האלמלא – מה יקרה אם לא נצרף את אותו צד שלישי לתביעה, האם תיפגגע זכויותיו? אם התשובה לכך חיובית, הרי שיש לצרפו להליך.
- מבחן הסיכון – איזה סיכון נותנת המערכת במידה ולא תתיר את צירופו? האם ילך לתבוע (או יתבע) בנפרד? במקרה זה, יכול וינתנו פסקי דין מנוגדים. ככל שקיים חשש גדול יותר שהפסיקה תהיה סותרת זו לזו, כך יעדיפו לקשור הכל במסגרת של הליך אחד.

צירוף גורם לתביעה בטעות

כאשר מישהו צורף בטעות לתביעה, שופט או רשם יכולים למחוק אותו ללא כל בעיה – מכח **תקנה 24**. מחיקה שכזו גוררת עימה הוצאות.

תובענה ייצוגית

תובענה ייצוגית נועדה לשרת מצב שבו אנשים בודדים לא יתבעו, מן הסיבה שכל אחד מהם פגיעתו – קטנה היא, אך כשמדובר באלפים רבים של נפגעים, עולה האפשרות של תובענה ייצוגית ע"י אחד בשם כולם. נוצר מצב בו נפגע אחד מגיש את תביעתו בשם כל קבוצת הנתבעים כולה, כאשר אותו אדם שמגיש את התביעה, בסופו של דבר, אחוז מסויים מן הזכייה הולך אליו, וזהו התמריץ שלו לתבוע בשם ציבור שלם.

מבחינתו של הנתבע, כל אדם שלא הודיע במפורש על אי-רצונו להכלל במסגרת הקבוצה, הוא מהווה חלק ממנה, והוא לא יוכל לתבוע בעתיד. יוצא איפוא כי רוב אלה הכלולים בתביעה, הם שותפים "פאסיביים".

שלביה השונים של התובענה הייצוגית [29]

המאבק בדרך לתובענה ייצוגית מתבטא בשני שלבים:

- מתן הרשות מטעם ביהמ"ש לתביעה, להיות תובענה ייצוגית – התובע הייצוגי מגיש כתב תביעה אישי נגד הנתבע, ולצידו בקשת רשות לביהמ"ש לאישור התביעה כתביעה ייצוגית. בתי המשפט אינם נותנים את האישור בנקל. מאידך, אם הבקשה מתקבלת, עוברים לשלב הבא:
- הדיון בעילת התביעה עצמה – גם כאן, אף אם התביעה אושרה כקיבוצית, יכולה היא להדחות לגופה.

התנאים לקבלת בקשה

ההלכה הפסוקה בקשר לקבלת היתר לתובענה ייצוגית מדברת על שני תנאים:

- עניין משותף.
- עילה משותפת.

אלא שברוב התביעות קשה להראות את התנאי הראשון. זאת מכיוון שפעמים רבות, הסעד שכל תובע זכאי לו אינו בדיוק אותו דבר כמו האחרים. ישנם מעט מקרים בהם הסעד זהה לכולם. חוסר זהות בסעד יכול להוות לכשעצמו עילה לדחיית הבקשה.

הבקשה

להבדיל מערעור על פסק-דין, הנעשה בזכות. ערעור על בקשות נעשה ברשות. אלא שבתובענה ייצוגית, הדבר הקרדינאלי ביותר שבה, הוא עצם קבלתה. לפיכך קבע ביהמ"ש העליון שאם ביהמ"ש החליט שלא לאשר תביעה כייצוגית, רואים זאת כפסק-דין אשר ניתן לערער עליו בזכות.

היכן תוגש תובענה ייצוגית

רבים חושבים שתובענות ייצוגיות מוגשות בביהמ"ש מחוזי בלבד. אך אין זה נכון, ותובענות ייצוגיות אינן נופלות בהכרח לסמכותו העניינית של המחוזי מלכתחילה, אלא שהגשת התובענה בבית משפט זה או אחר תלויה בסכום התובענה, בשים לב לגודל הקבוצה והסעד המשותף.

הגנה ייצוגית

זהו מקרה נדיר ביותר, והמדובר במצב בו נתבע אחד מקבל רשות לייצג קבוצת נתבעים שלמה.

[צירוף על דרך ההחלפה – לקרוא את התקנות הרלוונטיות]

צירוף עילות

תקנה 46 קובעת: תובע או מספר תובעים רשאים לאחד בתביעה אחת עילות אחדות, נגד נתבע או מספר נתבעים.

במקרה זה, יש להבדיל בין שני מצבים:

- שני הצדדים, משני הצדדים, הם אותם צדדים – אותו התובע, תובע את אותו נתבע, בכמה עילות. כגון: עילת תביעה נזיקית, עילת תביעה חוזית, ועוד. במקרה בו ישנה זהות בין הצדדים, **ניתן לצרף את העילות ללא כל קושי**, ודי בכך שישנה זהות בין הצדדים.
- **בכל עילת תביעה, אין זהות מוחלטת בין הצדדים** – במקרה זה, ניתן לצרף עילות **בתנאי שמדובר באותו הנתבע**.

הסמכות

אם מדובר בסמכות מקומית, לא מתעוררת כל בעיה. הבעיה מתעוררת עם סמכות עניינית:

- אם מדובר בעילות כספיות, בוחנים את כל התביעות יחד.
- אם מדובר בעילות שאינן כספיות, בוחנים כל סעד וסעד – להיכן הסמכות. אם ישנן עילות שאינן בסמכותו של אותו בית משפט (כגון: עילת פירוק ועילת בעלות במקרקעין), לא ניתן לאחד העילות, אף אם מדובר באותם הצדדים.

תיקים שהסתבכו [48]

לעיתים, כל הצירופים הללו מסבכים את התביעה. תביעה שהיתה סבירה לבירור בתחילה, הופכת למסורבלת ובלתי סבירה לבירור כאשר אוחדו עילות. **תקנה 48** קובעת שאם ביהמ"ש מגיע למסקנה שלא נח לו לדון בכל העילות יחד, יכול הוא להפריד בין העילות, למחוק עילות, להורות על הפרדת הדיון, צמצום התביעה לעילות מסויימות, ועוד.

תיקון כתבי טענות

תיקון ביוזמת ביהמ"ש

לביהמ"ש או לרשם סמכות להורות מיוזמתו על מחיקתו או תיקונו של עניין בכתב הטענות, בכל אחד מן המקרים הבאים (תקנות 96-91, 136, 524):

1. אין צורך בעניין.
2. העניין מביש.
3. העניין עלול להפריע לדיון הוגן בתובענה.
4. העניין עלול לסבך את התובענה או להשהותה.
5. לא קיומו הוראות תקסד"א בנוגע לכתב הטענות.

תיקון ביוזמת בעל-הדין

בקשת בע"ד לתיקון כתב הטענות של הצד שכנגד [תקנה 91(ב)]

בעל דין רשאי לבקש מביהמ"ש או מהרשם, מחיקה או תיקון עניין בכתב הטענות של הצד שכנגד. התנאי: פניה לבעל הדין שכנגד תוך 15 יום מיום המצאת כתב ההגנה האחרון, או כתב התשובה, לפי המאוחר, בבקשה למחוק או לתקן את העניין בכתב הטענות.

בקשת בע"ד לתיקון כתב טענותיו

ביהמ"ש או הרשם רשאי להתיר לבעל דין לתקן את כתב טענותיו בהתקיים התנאים הבאים:

1. הוגשה בקשה לתיקון כתב הטענות בצירוף תצהיר המאמת את העובדות.
2. התיקון דרוש כדי שביהמ"ש יוכל להכריע בשאלות שהן באמת שנויות במחלוקת בין בעלי-הדין.

זכות לתיקון לאחר הגשת חו"ד מומחה [תקנה 136]

לבעל דין יש זכות לתקן את כתב טענותיו, ללא צורך ברשת מביהמ"ש, וזאת לאחר שהוגשה לביהמ"ש חו"ד מומחה מטעם ביהמ"ש¹. זכות התיקון של כתב הטענות מוגבלת בשני תנאים:

1. המועד לתיקון כתב הטענות תוך 15 יום מיום שהומצאה חוות הדעת.
2. היקף תיקון כתב הטענות מוגבל לאור האמור בחוות הדעת.

במסגרת תיקון כתב הטענות, רשאי התובע לתקן גם את הסעד שביקש. להדגיש:

- במקרה בו תיקון התובע את כתב תביעתו, יש לנתבע זכות לתקן את כתב הגנתו, ובמסגרת זו הוא אינו מוגבל לעניינים הנובעים מהתיקון שנעשה בכתב התביעה.
- זכות זו כוללת אף זכות להגיש תביעה שכנגד, וזכות לשלוח הודעת צד שלישי, אשר אינן נובעות במישרין מהתיקון שנעשה בכתב התביעה.

¹ לדוגמא: כאשר אדם נפגע במהלך עבודתו בידיו וברגליו, והוא תובע את מעבידו על כך. לאחר חוות הדעת, מתברר כי הוא גם נפגע בעיניו. כעת הוא מבקש לתקן את כתב התביעה שלו. הוא יעשה זאת בהתאם לחוות הדעת. הנתבע, אינו מוגבל לחוות דעת זו ויש לו הזכות לשנות את כתב ההגנה באיזו דרך שיחפוץ.

שיקולי ביהמ"ש בבקשת תיקון

- המועד בו מוגשת הבקשה לתיקון – ביהמ"ש רשאי להתיר תיקון כתב טענות בכל שלב של הדיון. יחד עם זאת, ככל שבעל דין מאחר בהגשת בקשתו, ללא טעם סביר, כך פוחת הסיכוי שביהמ"ש יעתר לבקשה.
- כאשר הבקשה מוגשת לאחר שלב קדם המשפט – במקרה זה מתעורר מתח בין תקנה 92 לפיה מותר להתיר תיקון כתב טענות בכל שלב של המשפט, ובין תקנה 149(ב) לפיה ביהמ"ש לא ידון בבקשה שבעל הדיון יכול היה להעלות בקדם המשפט אלא בהתקיים שני תנאים: הראשון, קיימים טעמים מיוחדים שירשמו. השני, הדבר דרוש כדי למנוע עיוות דין. **נקבע כי תקנה 149(ב) גוברת על תקנה 92**, וכאשר מועלת הבקשה לתיקון לאחר שלב קדם המשפט, עליה לעמוד בדרישות תקנה זו.
- האם ההחלטה לאפשר תיקון תגרום נזק שאינו ניתן לפיצוי כספי – ביהמ"ש לא יתיר תיקון כתב טענות כאשר התיקון יגרום לצד שכנגד נזק שאינו ניתן לפיצוי ע"י פסיקת הוצאות. לדוגמא: בקשה להוסיף עילה שהתיישנה במועד הגשת הבקשה.

תיקון המשנה את סמכותו של ביהמ"ש

השאלה האם מוסמך ביהמ"ש השלום לתקן את כתב התביעה כך שהסמכות לדון בתביעה תהיה לביהמ"ש המחוזי, ועם התיקון להעביר את הדיון בתביעה לביהמ"ש המחוזי. הבעיה, במידה וביהמ"ש השלום יאשר את תיקון כתב הטענות המבוקש, כתב הטענות המתוקן יכול סעד החורג מסמכותו של ביהמ"ש. **בספקטור נ' מגדל** נקבע כי ביהמ"ש השלום מוסמך לדון בבקשת כתב תביעה אשר תוצאתו העברת דיון לביהמ"ש המחוזי, מכיוון שדרך זו מביאה לקיצור הליכים, מניעת אבדן זמן שיפוטי, וחסכון בהוצאות הכרוכות בפתיחתו של הליך חדש.

הליכי תיקון כתב הטענות [תקנה 93]

- כתב הטענות שתוקן, בין ביוזמת ביהמ"ש ובין ביוזמת בעל דין, יוגש תוך 15 יום, אלא אם קבע ביהמ"ש או הרשם מועד אחר.
- לא תיקן בעל הדיון את כתב הטענות במועד, לא יתירו לו לתקן, אלא אם ביהמ"ש או הרשם האריכו המועד.

תשובה לכתב טענות מתוקן [תקנה 94]

הזכות להשיב ללא הגבלה

- עם תיקון כתב הטענות, מוקנית לצד שכנגד זכות אוטומטית לתקן את כתב טענותיו, ללא צורך בקבלת רשות מביהמ"ש.
- תיקון זה אינו מוגבל לנושאים בהם תוקן כתב הטענות של בעל הדיון הראשון, והוא רשאי לתקן את כתב הטענות בכל נושא.

מועד הגשת התשובה

התשובה לכתב הטענות המתוקן הוא תוגש במועד המאוחר מבין אלה:

- תוך 15 יום מהמצאת כתב הטענות המתוקן.
- תוך הזמן העומד לרשותו להגשת כתב טענותיו שלו.

אופן התשובה

תיקון של טענה עובדתית או הוספתה, טעונים הגשת תצהיר המאמת את העובדות.

אי הגשת תשובה לכתב טענות מתוקן

כאשר בעל הדין אינו מגיש תשובה לתיקון, רואים אותו כמסתמך על כתב טענותיו המקורי כתשובה לתיקון.

חריג לערעורים

תקנה 94 חלה רק על תיקון כתבי טענות שהוגשו בערכאה ראשונה, ואין היא חלה מקום שבו מדובר בתיקון הודעת ערעור. עצם הרשות לתקן הודעת ערעור אינו מצמיחה לצד שכנגד זכות להגיש ערעור שכנגד.

סיכום תיקון כתב טענות ע"י בעל דין

הכלל: בעל דין המבקש לתקן את כתב טענותיו חייב לבקש רשות מביהמ"ש. החריגים:

1. תיקון לאחר חו"ד מומחה.
2. תיקון כתשובה לכתב טענות מתוקן.

סמכות כללית לתקן פגם בהליך

הסמכות [524]

לביהמ"ש או לרשם יש סמכות לתקן בכל שלב, פגם או טעות, בכל הליך. לדוגמא: האפשרות לתקן טעות בציון שמו של בעל דין. בין לפני, ובין לאחר מתן פסק הדין.

כמו כן, על ביהמ"ש מוטלת החובה לעשות את כל התיקונים הדרושים על-מנת לברר מה הן באמת השאלות השנויות במחלוקת בין בעלי הדין.

ההבדל בין תקנה 524 לבין תקנה 91

- תקנה 524 מעניקה לביהמ"ש סמכות כללית לתקן כל הליך, והיא אינה מוגבלת לכתבי טענות בלבד, ולכן ניתן לתקן מתוכה, למשל, גם תצהירים.
- תקנה 524 נוקטת בלשון חובה, "לעשות את כל התיקונים הדרושים", ואילו תקנה 91 נוקטת בלשון רשות.

סילוק על הסף (מחיקה ודחיה)

מחיקת כתבי טענות

משמעות המחיקה [527]

מחיקת תובענה אינה מעשה בית-דין, ואין בה כדי למנוע מן התובע להגיש תובענה חדשה בשל אותה עילה.

מחיקת כתב תביעה

עילות המחיקה [תקנה 100]:

1. **כתב התביעה אינו מגלה עילת תביעה** – ביהמ"ש או הרשם רשאי לצות בכל עת על מחיקת כתב תביעה שאינו מגלה עילת תביעה. המונח "עילת תביעה" בהקשר זה: מסכת עובדתית, שאם תוכח, תקנה לתובע זכות לסעד המבוקש על ידו.
 - האפשרויות העומדות בפני ביהמ"ש או הרשם במקרה של חוסר עילה: להורות על מחיקת התביעה, או להתיר לתובע לתקן את כתב התביעה. **בורבר נ' אורטן** נקבע כי ביהמ"ש לא יורה על מחיקת תביעה מחמת חוסר עילה, כאשר ניתן להצילה ע"י תיקון.
2. **מתוך כתב התובענה נראה כי היא טורדנית או קנטרנית.**
3. **שווי של נושא התובענה נישום בחסר, והתובע לא תיקן את כתב התביעה בזמן שנקבע לכך.**
4. **לא שולמה אגרה מספקת, והתובע לא שילם את האגרה הנדרשת בפרק הזמן שנקבע.**

רשימה פתוחה:

רשימת עילות המחיקה בתקנה 100 אינה רשימה סגורה, ולביהמ"ש סמכות להורות על מחיקת כתב התביעה בשל עילות שאינן מצויות בתקנה.

מחיקת התביעה כלפי חלק מן הנתבעים:

ביהמ"ש רשאי להורות על מחיקת התביעה כלפי כל הנתבעים או חלקם.

תחולת התקנה:

הפסיקה קבעה **בהמסיון הרוסי נ' מ"י** כי למרות שהתקנה נוקטת בלשון "כתב תביעה", הכוונה גם לכל תובענה אחרת, כגון: המרצת פתיחה, תביעה בסד"מ, כתב הגנה וכדומה.

מי רשאי לבקש מחיקה?

ניתן למחוק כתב תביעה מחוסר עילה כאשר:

1. הנתבע ביקש זאת.
2. ביהמ"ש העלה את העניין מיוזמתו.

מחיקת תובענה מחמת חוסר מעש

הודעה לבעל דין – כאשר נבצר מביהמ"ש לדון בתובענה מחמת חוסר מעש מצד בעל דין, רשאי ביהמ"ש או הרשם ליתן הודעה לבעל הדין או למי שביהמ"ש הורה, לבוא וליתן טעם מדוע לא תמחק התובענה.

אופן המצאת ההודעה [תיקון תשס"ב]:

ניתן להמציא את ההודעה בדואר, ויראו אותה כהודעה שהומצאה כדין ביום העשירי שלאחר המשלוח.

ההודעה תשלח למען הבא:

- המען הרשום במסמך שהוגש לביהמ"ש.
- המען הרשום במרשם האוכלוסין.

מחיקת התובענה:

- יראו את התובענה כתובענה שנמחקה אם לא ניתן כל טעם בתוך 30 יום מיום המצאת ההודעה, או תוך מועד ארוך יותר שנקבע בהודעה.
- ביהמ"ש או הרשם רשאי למחוק את התובענה אם הטעם שניתן אינו מניח את דעתו.

מחיקת כתב טענות בשל הפרת צו (!) [122]

ביהמ"ש או הרשם רשאי למחוק את כתב הטענות של בעל-דין אשר אינו מקיים את אחד המצויים הבאים:

- צו להשיב על שאלון.
- צו לגילוי מסמכים.
- צו לעיון במסמכים.
- צו למתן פרטים נוספים.
- צו לבדיקת נכס.
- צו להפקדת כסף לכיסוי שכרו והוצאותיו של המומחה, או לתשלום הכסף במישרין למומחה.

כאשר התובע אינו מקיים את הצו, ימחק ביהמ"ש או הרשם את כתב התביעה.

כאשר הנתבע אינו מקיים את הצו, ימחק ביהמ"ש או הרשם את כתב ההגנה, ודינו כדין נתבע שלא הגיש כתב הגנה.

סייג: ביהמ"ש או הרשם רשאי להאריך את המועד לקיום הצו.

מחיקת כתב תביעה בשל אי התייצבות [157]

ביהמ"ש רשאי למחוק כתב תביעה בשל אי התייצבות בעל הדין, במקרים הבאים:

- לפי בקשת הנתבע, כאשר הוא התייצב אך התובע לא התייצב.
- כאשר איש מבעלי הדין לא התייצב.

מחיקת תביעה שכנגד [59]

ביהמ"ש או הרשם רשאי למחוק תביעה שכנגד בהתקיים התנאים הבאים:

1. הנתבע שכנגד הגיש בקשה למחיקת התביעה שכנגד.
2. הבקשה הוגשה לפני הגשת כתב התשובה שכנגד.
3. אין זה מן הראוי לפסוק בתובענה על דרך תביעה שכנגד, אלא בתובענה נפרדת.

מחיקת כתב טענות שלא קוימו לגבי הוראות תקסד"א
ביהמ"ש או הרשם רשאי בכל עת להורות על כתב טענות שלא קוימו לגבי הוראות תקסד"א.

מחיקת תובענה שנדחתה ללא קביעת מועד [153(ב)]

ביהמ"ש או הרשם רשאי למחוק את התובענה, בהתקיים התנאים הבאים:

1. הדיון נדחה בדחיה ללא מועד (כגון: כאשר הצדדים פרשו לצורך הגעה לפשרה).
2. לא נתבקשה החזרת המשפט תוך 6 חודשים מיום הדחיה האחרונה.
3. בעלי-הדין נתבקשו לתת טעם מדוע לא תימחק התובענה.
4. לא ניתן טעם להנחת דעתו של ביהמ"ש או הרשם.

מחיקת עניין בכתב טענות [91]

ביהמ"ש או הרשם רשאי להורות על מחיקת עניין בכתב טענות, במקרים הבאים:

- אין צורך בעניין.
- העניין מביש.
- העניין עלול להפריע לדיון הוגן בתובענה.
- העניין עלול לסבך את הדיון או להשהותו.

סדרי הדין בבקשת המחיקה

אופן הגשת הבקשה

בקשה למחיקה על הסף ניתן להגיש בשני אופנים:

- טענה מקדמית במסגרת כתב הגנה (ואז ניתן לטעון אותה בע"פ).
- הגשת בקשה בכתב, כאשר הבקשה נסמכת על טענות עובדתיות. במקרה זה יש לצרף תצהיר לאימות העובדות.

דחית הבקשה ע"י ביהמ"ש

כאשר נדחתה בקשת המחיקה, ניתן יהיה להעלותה מחדש במהלך הדיון, שכן החלטת שופט או רשם בבקשת המחיקה – אינה יוצרת מעשה בית-דין (אריה נ' שטמר).

הסמכות למחוק

הסמכות למחיקת תובענה מסורה לגורמים הבאים:

- ביהמ"ש (שופט).
- רשם שהוא שופט.
- לכל רשם.

דחיה על הסף

משמעות הדחיה

הכלל: דחיית תובענה יוצרת מעשה בית-דין. תובע שנדחתה תביעתו "איבד" את זכות התביעה לעד, באותם עניינים שנדונו בתביעה שנדחתה.

העילות לדחיית תובענה [101]

1. **מעשה בית-דין** – כאשר הוגשה בעבר תובענה אחרת באותה העילה, והיא נדונה לגופה, והוכרעה ע"י בית משפט מוסמך. לא יהיה ניתן להגיש תובענה נוספת באותה עילה. השאלה האם נוצר מעשה בית-דין נבחנת עפ"י זהות העילות.
2. **חוסר סמכות** – חוסר סמכות, עניינית או מקומית, מהווה עילה לדחיה על הסף. יחד עם זאת, ביהמ"ש או רשם שהוא שופט, לא יעתר לבקשת דחיית תובענה מחמת חוסר סמכות, אם נראה לו שיש להעביר את העניין לבית משפט או לבית-דין מוסמך, לפי סעיף 79 לחוק בתי המשפט.
3. **כל נימוק אחר שעל-פיו ניתן לדחות מלכתחילה את התובענה, בנוגע לאותו נתבע** – כגון: התיישנות; העדר יריבות; שימוש לרעה בהליכי בית משפט.
4. **אי התייצבות התובע לדין [155]** – במקרה זה, רשאי ביהמ"ש לדחות את התביעה.

הפסקת התובענה – ביהמ"ש רשאי לדחות תובענה, בהתקיים התנאים הבאים:

- ביהמ"ש לא נעתר לבקשת התובע להפסיק את התובענה.
- התובע לא המשיך את התובענה.

סמכות הדחיה

הסמכות לדחות תובענה לפי תקנה 101 מסורה לגורמים הבאים:

- ביהמ"ש (שופט).
- רשם שהוא שופט.

תחולת הסעיף

תקנה 101 נוקטת בלשון "תובענה", ועל כן חלה לא רק על כתב תביעה, אלא גם על המרצת פתיחה, סד"מ וכדומה.

סדרי הדין בבקשת הדחיה

בקשה לדחיה על הסף ניתן להגיש בשני אופנים:

- טענה מקדמית במסגרת כתב ההגנה.
- הגשת בקשה בכתב, מלווה בתצהיר (לפי הצורך).

הפסקת התובענה

משמעות ההפסקה

תובע, או נתבע שהגיש תביעה שכנגד, רשאי לבקש מביהמ"ש או הרשם להסיק את תביעתו על-מנת להמשיכה בשלב מאוחר יותר. הפסקת התובענה אינה מהווה מעשה בית-דין, וניתן להגיש תובענה חדשה בשל עילה דומה (משמע: פורמלית, התביעה נגמרת, אך פרקטית – היא ממשיכה מהיכן שפסקה).

דוגמא: מקרה בו התובע מעוניין להעיד מישהו מסויים, וקשה לאתר אותו. במקרה זה הוא יבקש להפסיק את התובענה עד לאיתורו. לאחר מכן, הוא יבקש מביהמ"ש להמשיך ולדון בתיק מן המקום הו הפסיק.

אופן הגשת הבקשה [154(ב)]

תובע הרוצה להפסיק את התובענה, או לחזור בו ממנה, יכול לפנות לביהמ"ש או לרשם, באחת משתי דרכים:

- הגשת בקשה בכתב.
- בקשה בעל-פה במהלך הדיון, ללא הודעה מוקדמת.

שיקול דעת:

- ביהמ"ש או הרשם רשאי לקבל את הבקשה, בתנאים שיראו לו, ולפסוק בעניין הוצאות המשפט.
- אם ביהמ"ש סרב לבקשה והתובע לא ממשיך בתובענה, רשאי ביהמ"ש לדחות את התובענה.

הסמכות לעכב תובענה חדשה

ביהמ"ש רשאי לעכב תובענה חדשה אשר הוגשה בשל אותה עילה או עילה דומה לה, כאשר התובענה החדשה הוגשה לפני תשלום ההוצאות בגין התובענה שהופסקה.

ערעור שכנגד בתובענה העתידה להפסק

אם הוגשה תביעה שכנגד ע"י הנתבע לפני הפסקת הדיון בתובענה, הדיון בתביעה שכנגד ימשך גם לאחר הפסקת הדיון בתובענה.

בירור העובדות – הליכי הגילוי והעיון

הליכי הגיון והעיון מיועדים לזמן שבין הגשת התביעה, לבין הדיון הראשון בה. כאשר מוגשת תביעה לביהמ"ש, על הנתבע להגיש כתב הגנה. אח"כ, קובע ביהמ"ש מועד לקדם משפט. לרוב, הדיון נקבע בהפרש של כמה חודשים. בין לבין, המטרה לצמצם עד כמה שניתן את הבירור המשפטי בביהמ"ש, והרבה מן השלבים של בירור העובדות, לסיים עוד קודם לכן.

פרטים נוספים [65-66]

הבעיה: הרבה פעמים, לבעלי הדיון, חסרים פרטים.

הדיון:

- התקנות קובעות שבעל דין יכול לבקש מבעל הדיון שכנגד, פרטים נוספים לגבי כל עניין שזכר בכתב טענות, או נוגע אליו. בעל הדיון שכנגד צריך להשיב לבקש.
- אם בעל הדיון שכנגד מתעלם מן הדרישה, יכול המבקש לפנות לביהמ"ש שיורה לבעל הדיון שכנגד **בצו**, להשיב על בקשתו.
- במידה ואחרי מתן הצו מוסיף ומתעלם בעל הדיון שכנגד מן הבקשה:
 - במקרה של תובע מתנגד – מוחקים לו את כתב התביעה.
 - במקרה של נתבע מתנגד – מוחקים לו את כתב ההגנה, ואז ניתן נגדו פסק-דין בהעדר הגנה.

לרוב, הבקשות לפרטים נוספים מגיעה מן הצדדים. אך יתכן וביהמ"ש יורה מיוזמתו על מתן פרטים נוספים. במקרה זה, אין עניין של בקשת מתן צו, אלא שבקשתו של ביהמ"ש לכשעצמה נתפסית כצו. אי ציות לצו, יגרור את הסנקציה לעיל.

הודיות [102-104]

הנתבע או התובע, מבקש מן הצד שכנגד, שיודה בעובדות מסויימות או מסמכים מסויימים, כל זאת לשם ייעול הדיון. אין טעם לבקש מן הצד שכנגד יודה בדברים הנוגעים ללב המחלוקת, אלא הכוונה היא לנקודות שוליות ותפלות שניתן להסדר גם בלעדיהם.

לצד השני, שתי אופציות:

- לא להודות כלל ולדבוק בהכחשותיו – במקרה כזה, אם אותה עובדה תוכח בביהמ"ש, וביהמ"ש יגיע למסקנה כי היתה זו סתם התעקשות לא להודות, אזי **יפסוק נגדו הוצאות**.
- להודות.

מסגרת הזמן למתן הודיה

- הודיה בעובדה צריכה להעשות תוך 7 ימים מקבלת הבקשה.
- הודיה במסמך צריכה להעשות תוך יומיים מקבלת הדרישה.

שאלונים [105-111]

שאלונים הם מכשיר לקבל מבעל הדין תשובות לשאלות אינפורמטיביות, כגון: פרטים לגבי כיצד קרתה תאונה, הנסיבות, הנזק. עפ"י דין, ניתן להמציא שאלונים לבעלי הדין האחרים, ואין צורך שיהא זה דוקא לבעל הדין שכנגד.

בנושא השאלונים, כמו בנושא גילוי המסמכים, ישנה פרוצדורה ברורה:

- ראשית, מוגשים כתבי הטענות.
- בעל דין נדרש לשלוח שאלון אם הוא מעוניין בכך, תוך 30 ימים מהגשת כתב הטענות האחרון.
- בעל דין שקיבל שאלון מחוייב להשיב עליו בתוך 30 ימים בתצהיר.
- אם לא השיב בעל הדין תוך 30 ימים, רשאי השואל להגיש תוך 15 ימים בקשה לביהמ"ש למתן צו למתן תשובות על שאלון. במידה ובעל הדין אינו מכבד את הצו וממשיך בשתיקתו, בחלוף מסגרת הזמן הקבועה בצו, רשאי השואל להגיש בקשה למחיקת כתב הטענות של הסרבן (ראה לעיל).
- אם ביהמ"ש הורה לסרבן להשיב, את תצהיר התשובה יש להגיש תוך 7 ימים מיום מתן הצו.

השאלות שמותר לשאול

תקנה 107 מונה את סוגי השאלות שניתן לשאול אותן בשאלון: שאלות רלוונטיות, ושאלות שהן אינפורמטיביות (כאלו שאינן מתאימות לחקירה נגדית).

במידה ולדעתו של בעל דין, שאלות שהופנו אליו, רובן או חלקן, הן בלתי רלוונטיות או שאינן אינפורמטיביות, הוא רשאי להתנגד ולא להשיב עליהן. במידה והשואל יתעקש על מענה, עליו להגיש בקשה לביהמ"ש שיחייב את בעל הדין להשיב, ואז יתקיים דיון בעניין. ביהמ"ש יכול לחייב, או לקבל את ההתנגדות.

להדגיש: השאלון ותצהיר התשובה אינם מוצאים דרכם לתיק ביהמ"ש, אלא שזהו בליך שנעשה בין הצדדים. אם ירצה בעל דין להגישם כראיה, יש לעשות זאת בצורה פורמאלית במהלך המשפט עצמו.

גילוי מסמכים [112 ואילך]

לא בכל תיק, או מי מהם, שולח שאלון. אך תמיד יש לדרוש מבעלי הדין האחרים גילוי מסמכים. זוהי בקשה פשוטה והכרחית. הדרישה היא שבעל הדין יתן **תשובה בתצהיר**, ובו יפרט אילו מסמכים מצויים בידו.

הפרוצדורה

- תוך 30 יום מהגשת כתב הטענות האחרון שולחים בקשה לגילוי מסמכים.
- תוך 30 יום יש להשיב על בקשת גילוי המסמכים.
- אם בעל הדין מסרב, יש לפנות לביהמ"ש תוך 15 יום בבקשה למתן צו.

סנקציות

דרישה לגילוי מסמכים, ניתן לדרוש מכל בעל דין, ולא דוקא לצד שכנגד. אם לא יציית בעל הדין לצו ביהמ"ש, ולא יתן תצהיר גילוי מסמכים, ימחק כתב הטענות שלו. במידה וציית, אך לא כלל בתשובה מסמכים מסויימים, לא יוכל הוא להגיש אותם כראיה מטעמו במשפט.

גילוי ספציפי

בד"כ, בקשה לגילוי מסמכים, היא הליך מקדמי לשלב העיון במסמכים. ניתן לעיין רק במסמכים שנזכרו בתשובה. אך מה קורה כאשר אנו יודעים שלבעל הדין מסמך אשר הוא לא מגלה ולא מעוניין להגישו כראיה? לשם כך ישנו מכשיר לגילוי מסמך ספציפי.

בקשה כזו אינה מוגבלת בזמן, וניתן לבקשה בכל עת. על כן, יתבקש בעל הדין להשיב בצורה מדוקדקת היכן הוא, והאם יצא מרשותו ולהיכן. אם לא השיב, רואים בכך כאילו לא הגיש תשובה לגילוי מסמכים, וכתבי הטענות שלו ימחקו.

עיון במסמכים [114]

מסגרת הזמן

- תשובה לבקשה לעיון במסמכים צריכה להעשות תוך 7 ימים מקבלת הדרישה.
- תוך 7 ימים נוספים יש לקבוע מועד לעיון (ובסך-הכל 14 ימים).
- בעל דין שלא נענה לבקשת עיון, לא יוכל להגיש את המסמך כראיה מטעמו.

עיון ספציפי

כמו בבקשה גילוי ספציפי, גם בעיון במסמכים ניתן לבקש עיון ספציפי, אם אנו סבורים שבעל הדין מסתיר מאיתנו מסמך כלשהו.

- בקשה שכזו ניתן גם כן לבקש בכל עת.
- אם הצד השני לא מציית לבקשה, הרי שכתבי הטענות שלו ימחקו.

עריכת חקירות, חשבונות ובדיקת נכסים [123-124]

התקנות קובעות כי בית המשפט רשאי בכל עת לצוות על בדיקה של נכס, או על עריכת חקירה או חשבון. בד"כ, ההליך שמשמשים בו תדיר – הוא הליך בדיקת הנכסים.

דוגמא: תובע מגיש תביעה על ירידת ערך לרכב, הנתבע יבקש בד"כ לבדוק זאת מטעמו.

- בעל הדין שטוען הטענה, צריך לאשר לצד שכנגד לערוך את בדיקתו.
- אם סרב, יכול הצד שכנגד לבקש צו שיחייב אותו.
- אם המשיך הסרבן והפר את הצו – ימחקו כתבי הטענות שלו.

מומחים

חלק מן הסכסוכים מסובכים, וכאשר ישנה מחלוקת באשר לעניין מקצועי הדורש מומחיות מיוחדת, אנו נדרשים למערכת דינים מיוחדת הנוגעת לעדותם של מומחים. בפרוצדורה האזרחית ישנם שלושה סוגים שונים של מומחים, מכיוון שלגבי כל סוג ישנן הוראות אחרות.

1. כלל המומחים למעט מומחים רפואיים: מוסדר בתקנות סדרי הדין (עדות מומחים) תשט"ו-1954.

2. מומחים רפואיים שאינם נוגעים לפלתי"ד: פרק יא לתקסד"א, תקנות 125-137.

שתי הפרוצדורות שונות לחלוטין, אך נפגשות אך ורק לעניין מינוי מומחים מטעם בית המשפט.

הסוג השלישי הוא:

3. מומחים רפואיים בתביעות שעילתן בחוק הפלתי"ד: תקנות חוק הפלתי"ד.

כלל המומחים למעט מומחים רפואיים

כללי

- מי שרוצה להסתייע בחווי"ד מומחה מטעמו, צריך להגיש את החווי"ד עד 20 יום קודם ישיבת ההוכחות הראשונה. יש למסור את החווי"ד לביהמ"ש ולצד שכנגד.
- לצד שכנגד יש 10 ימים מיום שקיבל את חווי"ד, ע"מ להגיש לביהמ"ש חווי"ד נוגדת של מומחה מטעמו הוא.

ניתן לשנות ממסגרת זמנים זו, אם ביהמ"ש התיר זאת מנימוקים של 'צדק', או כאשר מדובר בדיון בש"א (בקשות ביניים). במסגרת דיון זה, מגישים את חווי"ד המומחה בצמוד לבקשה, והצד השני נדרש להגיב תוך 10 ימים מיום המצאת הבקשה.

פערים בין חוות הדעת

אם הפערים בין חוות הדעת "נמוכים", יכול להיות שביהמ"ש יסתפק בהן כעדויות ראשיות, וכל צד יהא רשאי לחקור נגדית את המומחה של הצד השני. כאשר הפערים גדולים (כגון: שמאי אחד מעריך את הנזק בכסף רב, והשני להיפך), יכול ביהמ"ש למנות מומחה מטעמו, לאחר שהוא נותן לצדדים הזדמנות לטעון בעניין זה.

מינוי מומחה מטעם ביהמ"ש

כאשר ביהמ"ש ממנה את המומחה, אנו שבים לתקנות סדר הדין האזרחי הרגילות – פרק י"א, ואין אנו נוקטים למערכת דינים מיוחדת יותר.

העדת המומחה

לא ניתן להעיד מומחה, אלא אם כן הוגשה חווי"ד מטעמו מראש, במועדים לעיל.

מומחים רפואיים בתביעות שאינן לפי חוק הפלת"ד

כללי

התובע, אם רוצה להוכיח עניינים שברפואה (כגון: נכות רפואית), חייב לצרף את חוות הדעת לכתב התביעה. אחרת, יוצאים מנקודת הנחה שלא נגרמו לו בעיות רפואיות לצמיתות.

- הנתבע, מקבל את כתב התביעה לידי יחד עם חוות הדעת הרפואית.
- הנתבע רשאי תוך 30 ימים (אותו פרק זמן שהוא נדרש להגיש כתב הגנה) שהתובע יעמוד לבדיקה של רופא מטעמו.
- לרשות הנתבע עומדים 30 ימים נוספים ע"מ להגיש חוות דעת מטעם הנתבע (ובסך הכל 60 ימים עד להגשת חוות דעת נגדית). אם הוא לא עושה זאת, יוצאים מנקודת הנחה שהוא מסכים עם חוות הדעת של התובע.

סיכום ביניים – ההבדל בין חו"ד של מומחה כללי ומומחה רפואי:

מומחה כללי: חו"ד מוגשת לקראת ישיבת ההוכחות הראשונה.

מומחה רפואי: חו"ד מוגשות בשלב של הגשת כתבי הטענות.

פערים בין חוות הדעת

גם במקרה זה, אם ישנם פערים בלתי ניתנים לגישור בין חוות הדעת, יכול ביהמ"ש למנות מומחה מטעמו, לאחר שנתן לצדדים הזדמנות לטעון בעניין.

גם על מומחה זה יחולו תקנות סד"א.

קווים לדמותו של המומחה מטעם ביהמ"ש:

- מומחה זה כפוף לביהמ"ש.
- הוא רשאי בכל עת לבקש מביהמ"ש הוראות לעניין מילוי תפקידו.
- רשאי לערוך בדיקות מטעמו.
- ניתן ורצוי להציג לו את חוות הדעת של המומחים מטעם הצדדים.
- ישנה חשיבות לכך שהתובע יבדק על-ידו.
- עליו להגיש את חוות דעתו תוך 30 יום מיום המינוי, אלא אם כן ניתנה לו ארכה.
- חוות דעתו מוגשת לביהמ"ש, ועותק לצדדים.
- הצדדים רשאים לשאול את המומחה שאלות הבהרה. השאלות נשלחות למומחה באמצעות ביהמ"ש.
- הצדדים רשאים לזמן את המומחה, ע"מ לחקור אותו נגדית על חוות דעתו.

תיקון כתבי טענות

פעמים רבות, מגזים התובע בתביעתו. כאשר ישנה חוות דעת מטעם ביהמ"ש, יש בכך לתת פורפורציה לתיק, מכיוון שמדובר במומחה שהוא לכאורה אובייקטיבי.

תקנות סד"א קובעות כי בהנתן חו"ד מומחה מטעם ביהמ"ש, רשאים הצדדים לתקן את כתבי הטענות שלהם באופן אוטומטי, מבלי לקבל את רשותו של ביהמ"ש. מסגרת הזמן העומדת לרשותם היא 15 ימים.

מומחים רפואיים בתביעות פל"ד

כללי

בניגוד לשתי הפרוצדורות הקודמות, בתביעות אלו אין חוות דעת מטעם הצדדים, אלא שמתחילים עם מומחה מטעם ביהמ"ש.

התנהגות הצדדים

- התובע, בצמוד לכתב התביעה שלו, מגיש בקשה למינוי מומחים. בבקשה הוא מפרט איזה מומחים הוא מבקש להעמיד לרשותו, תוך שהוא מציין היכן הוא טופל (ע"מ שלא ימנו מומחה מאותו מוסד).
- הנתבע, לא מגיש חוות דעת מטעמו, אלא שהוא מגיש תגובה לבקשה למינוי מומחים רפואיים.

שיקול דעתו של ביהמ"ש למנות מומחה

בישיבה הראשונה מחליט ביהמ"ש האם למנות מומחים רפואיים אם לאו, ואם כן, באיזה תחומים. ביהמ"ש מגיע להחלטתו עפ"י החומר הגולמי שצורף לבקשה. ככל שהתובע מצליח להראות ראשית ראייה לנכות (כגון: צילומים, בדיקות שעשה), כך תהיה הנטייה של ביהמ"ש למנות מומחה באותו התחום. אך בכל אותם מקרים או תחומים שהתובע לא מצליח להצביע על סיכויים לנכות, נטייתו של ביהמ"ש תהא שלא למנות מומחה.

מערכת הדינים החלה על המומחה

מכאן ואילך, כל הנלמד על מומחה מטעם ביהמ"ש – ישים גם כאן. להדגיש: כמו לעיל, אין ביהמ"ש "כבול" לחוות דעתו של המומחה, אך הנטייה היא לאמץ את דעתו המקצועית.

קדם משפט

רקע

בעבר, קדם משפט לא היה קיים, אלא שתיקים נקבעו מיד להוכחות. בשנת 1963, קבעו כי בתיקים בביהמ"ש המחוזי יערך קדם משפט. זהו דיון מקדמי שיבדוק את הצורך כלל במשפט, וכל מיני קווי מנחים לניהולו. הצלחת העניין הובילה כיום לערכית קדם משפט בכל בתי המשפט.

בקדם משפט יושב **שופט מוקד/מנ"ת** (=מרכז ניתוב תיקים), ותפקידו לנסות ולראות כיצד ניתן לסיים התיק מבלי להגיע להוכחות, ע"י הפניית הצדדים למוסדות אלטרנטיביים כגון פשרה או גישור. רק כאשר "קלו כל הקיצים", ולא ניתן ליישב את הסכסוך, יקבע השופט תאריכים להוכחות. במסגרת קביעתו זו, הוא קובע את אופי הדיון, מקצר תהליכים, ליעל את הדיון העתידי ועוד.

מי שומע קדם משפט?

בתיק רגיל (שאיננו בסדר דין מהיר) יכול קדם משפט להשמע ע"י:

שופטי השלום.

שופטי המחוזי.

רשמי המחוזי.

לכתחילה קבעו התקנות סמכות לנשיא או לסגן נשיא להורות על קדם משפט בסוג מסויים של תביעות, וסמכות לשופט שהתיק נקבע בפניו, להורות על קדם משפט בתיק ספציפי. כיום, הוראה זו התרוקנה מתוכן, ו**תקנה 140** קובעת חובת קדם משפט תמיד.

סדר הדברים

- הגשת כתבי טענות.
- לאחר הגשת כתבי הטענות, נערך קדם משפט. אם היתה בעיה בהגשת כתבי הטענות, נדחה קדם המשפט.

סמכויות השופט בקדם משפט

תקנה 143 קובעת את סמכויות השופט בקדם משפט. הסמכות שניתנת לשופט היא רחבה ביותר, ובין היתר:

- סמכות לבדוק כתבי טענות.
- לקבוע מי יהיו בעלי הדין הנכונים.
- בירור העובדות.
- מתן סעדים זמניים.
- הוראה על הגשת תצהירי עדויות ראשיות.
- קביעת דרכי ההוכחה ושלבי הדיון בתביעה.
- סילוק תביעות על הסף.
- נתינת פסק דין מלא או חלקי היכן שלא קיימת הגנה.
- מתן כל הוראה בסדר-דין שיכולה לפשט את הדיון או להקל עליו.
- חובת התייצבות העלי הדין.
- חובת עדות בעלי הדין.

חשיבות קדם משפט: החלטות שהתקבלו במסגרתו

אין לזלזל בהליך קדם המשפט, מכיוון שאם עניין כלשהו על בקדם המשפט, והשופט החליט לגביו – לא ניתן יהיה לפתוח אותו מחדש במשפט עצמו, זאת מכח **תקנה 149(א)**. המשפט יתנהל עפ"י ההכרעה בקדם המשפט. במקרים נדירים ביותר, יותר לדון בעניין פעם נוספת וזאת כאשר קיימים טעמים מיוחדים או שהדבר דרוש כדי למנוע עיוות דין.

נושאים שלא נדונו בקדם המשפט, בגלל שהצדדים לא העלו אותם, אך ניתן היה להעלותו בקדם המשפט, לא ניתן היה להעלותו בשלב מאוחר יותר של הדיון, אלא אם כן ישנם טעמים מיוחדים או שהדבר דרוש לשם מניעת עיוות דין.

לדוגמא: רוצה התובע לתקן את כתב התביעה, מחמת טעות שנפלה בו, וקדם המשפט הסתיים כבר – לא יתאפשר לו לתקן, מכיוון שהיה צריך לעשות זאת עד קדם המשפט. **דוגמא נוספת:** בעל דין מעוניין למחוק תביעה מחמת העדר עילה, אך לא עשה זאת עד קדם המשפט – לא יאפשרו לו לעשות זאת.

המשפט

בסיומו של קדם המשפט, קובעים מועד לדיון בתיק, ומודיעים עליו לצדדים.

הצדדים לא התייצבו לדיון

משנקבע מועד, על הצדדים להופיע למשפט עצמו. אם הם לא מתייצבים (לא בעל הדין ולא עורך דינו הופיעו, או שביהמ"ש חייב את הצדדים להופיע באופן אישי ואלו לא הגיעו), ישנן שלוש אפשרויות:

- **שני הצדדים לא התייצבו:** אם איש מבעלי הדין לא התייצב, למרות שהצדדים הוזמנו כדון, לפי ביהמ"ש עומדות שתי אופציות:

○ דחיית הדיון למועד אחר.

○ מחיקת התובענה.

- **הנתבע לא התייצב:** אם הנתבע לא התייצב, אך התובע התייצב, זכאי התובע ליטול פסק דין לטובתו. אם יש צורך בהוכחת התביעה, יוכיח התובע את תביעתו ללא נוכחות הנתבע, ולקבל פסק-דין במעמד צד אחד.

- **התובע לא התייצב:** אם תובע לא התייצב אך הנתבע התייצב, רשאי ביהמ"ש לנקוט באחת משתי אפשרויות:

○ מחיקת התובענה (עדיף לתובע – אין בכך מעשה בית דין).

○ דחיית התובענה (עדיף לנתבע – מהווה מעשה בית דין).

סדר הדברים בדיון

בד"כ הצדדים מגיעים למשפט כאשר ראשית הם לא הודו בעובדות התביעה, ושנית – לא נעשתה פשרה. כאשר הנתבע לא מודה בעובדות, בעקרון, נטל ההוכחה מוטל על התובע. סדר הטיעון, יהיה הסדר הבא:

- ראיות תביעה.

- ראיות הגנה.

- [הבאת ראיות הזמה ע"י התביעה (אם יש)].

- [ראיות מטעם ביהמ"ש (נדיר ביותר)].

- סיכומי התביעה.
- סיכומי ההגנה.
- [ביהמ"ש רשאי לאפשר לתביעה סיכומי תשובה].

סדר הדברים – הודאה והדחה

ישנם מקרים שהם בגדר "הודאה והדחה". הודאה והדחה, משמע: הנתבע מודה בעובדות, אך הוא טוען שהתובע לא זכאי לסעד המבוקש בשל התקיימותן של עובדות מסויימות. במקרה זה, סדר הדברים הפוך:

- ראיות ההגנה.
- ראיות תביעה.
- [הבאת ראיות מפריכות ע"י ההגנה].
- [ראיות מטעם ביהמ"ש]
- סיכומי הגנה.
- סיכומי תביעה.
- [סיכומי תשובה].

דוגמא (מתוך [תקנה 159](#)): כאשר התובע תובע את הנתבע בגין הלוואה שהוא נתן לו, הנתבע יכול לטעון שני סוגים של טענות. הראשונה, "מעולם לא לווייתי, לא היו דברים מעולם". במקרה זה הוא אינו מודה בכלום, ולכן התובע יפתח את פרשתו קודם. השניה, יכול הנתבע לומר "אכן לווייתי, אך פרעתי". זוהי הודאה והדחה. במקרה זה, הוא יפתח את פרשתו קודם.

סיכומים

הסיכומים אינם מחייבים את ביהמ"ש, אלא שהם משמשים את ביהמ"ש ככלי עזר. לכן, המקובל הוא שבסיום כל דיון, הצדדים מסכמים את טענותיהם.

מלכתחילה הסיכומים הם בע"פ, אך ביהמ"ש יכול להורות שהסיכומים יהיו בכתב.

להדגיש:

- מי שאינו מגיש סיכומים במועד, רואים אותו כמי שלא התייצב לדיון, על כל התוצאות המשתמעות מכך.
- כך גם מי שלא מסכם, רואים אותו כמי שלא התייצב.

טענות שנזנחו

- מה הדין כאשר בעל דין טען טענה בכתב הטענות, זנח אותה במשפט, אך העלה אותה שוב בסיכומים? רואים זאת כטענה שנזנחה, ואין מתייחסים אליה.
- מותר להעלות בסיכומים טענות שהוכחו בראיות.

חקירת העדים ותצהירים

כל עד שעולה להעיד, נחקר בעקרון בשלוש חקירות. ניתן להתנגד לכל שאלה על בסיס של קבילות ורלוונטיות.

- כיום הנטייה היא לקיצור תהליכים בבתי המשפט, ולכן ביהמ"ש נוטה לבקש תצהיר כתחליף לעדות.
 - אך ביהמ"ש יטה שלא להורות על תצהירים באותם תיקים שהכל בנוי על מהימנות העדים.
- חובת התייצבות העדים לדיון: כל מצהיר שמסר תצהיר בעדות ראשית שלו, ואין זה משנה אם הוא בעל דין או לא, חייב להתייצב לחקירה ביום הדיון. אם לא יתייצב לדיון, התצהיר ימשך מן התיק (למעט מקרים בהם היתה בעיה אמיתית).

בקשה להזמנת עדים:

- תצהיר ניתן לקחת אך ורק מאותם עדים שמשתפים פעולה (בעלי הדין ומי שנמצא בשליטתם). אך ישנם אנשים שאינם בשליטת של בעלי הדין והמסרבים לתת תצהיר. במקרה זה על בעל הדין להגיש בקשה לביהמ"ש להזמין את אותו אדם בתור עד, עם נימוק קצר לגבי מי אותו אדם והרלוונטיות של עדותו.
- בקשה להזמנת עדים צריך להיות מוגשת לפחות 15 ימים לפני המועד שנקבע לבירור המשפט.
- ביהמ"ש מוציא לאותו אדם הזמנה, והלה חייב להתייצב. במידה ולא יגיע לאחר שזומן כדי, יוציא לו ביהמ"ש **צו הבאה**.
- אם בעל הדין "שכח" להגיש הבקשה במועד, אזי ביהמ"ש יכול לסרב להוציא ההזמנה. גם אם יוציא הזמנה, ביהמ"ש יחייב את בעל הדין למסור זאת באופן אישי. אך במקרה זה, אם העד לא התייצב, ביהמ"ש לא יוציא צו הבאה להבאתו.

הפקדת ערובה ותשלום הוצאות לעד: כל המבקש להזמין עדים נדרש להפקיד סכום כסף, או לתת ערובה, בקופת ביהמ"ש, כדי להבטיח את הוצאות העדים. בתום עדותו של כל עד ביהמ"ש מחליט האם הוא זכאי לשכר טרחה והוצאות, ובאיזה שיעור.

פסק הדין והחלטה אחרת

ברגע שמסתיים הדיון בכל הליך, ובוודאי כאשר מסתיים הדיון בתובענה כולה, ביהמ"ש צריך לתת החלטה או פסק-דין. אם ההחלטה מסיימת את הדיון בתיק, הרי שמה "**פסק-דין**". אם ההחלטה אינה מסיימת את הדיון בתיק, הרי שמה "**החלטה אחרת**".

מסגרת הזמן

תקנה 190 קובעת שביהמ"ש צריך לתת את פסק-הדין בתום הדיון בהליך, ואם אין הם יכולים לעמוד בכך – אזי יש לתת את פסק הדין בהקדם האפשרי ולא יאוחר מ-30 יום.

איחור: מה קורה כאשר פסק-הדין לא ניתן בתוך 30 ימים? ביהמ"ש העליון קבע כי אין לכך נפקות דיונית כלשהי. הסנקציות כנגד השופט תהיינה במישור המנהלי בלבד, ולא במישור הזכויות של בעלי הדין.

הנפקות היחידה שיש לאיחור במתן פסק-הדין נוגעת **לעניינים של מהימנות**. משמע, אם ביהמ"ש השהה את מתן פסק הדין זמן רב, ביהמ"ש לערער יטה להתערב בענייני מהימנות גרסאות, כחריג.

שונות

- פסק הדין חייב להיות בכתב.
- השופט שנתן אותו, צריך לחתום עליו.
- שימוע פסק-דין: קובעים מועד שבו משמיעים את פסק הדין. כלומר, השופט מקריא את הסעד או ההכרעה הסופית לצדדים באזניהם.
- במידה ובתיק לא הוגש כתב הגנה, פסק הדין במקרה זה הוא מאד לאקונוי, וקובע קביעות אופרטיביות (הסעד), ומעבר לכך – מאומה. זאת מכיוון שלא נוהל דיון. אך באותם מקרים בהם הוגש כתב הגנה, פסק הדין חייב להיות מורכב מכמה גורמים קבועים:
- תיאור העובדות.
- במידה והיתה מחלוקת על העובדות, יש לפרט אילו עובדות קיבל כנכונות.
- פירוט השאלות שעמדו לדיון.
- פירוט ההכרעה והנימוקים לה – רקע, עובדות, שאלות להכרעה, ההכרעה גופא ונימוקיה.

הכרעה

ברוב התיקים האזרחיים יושב שופט אחד, ואין כל בעיה להגיע לכלל הכרעה. ברגע שישנו הרכב של שלושה שופטים (ערעורים), הולכים עפ"י דעת הרוב. כאשר אין דעת רוב, פוסקים לפי פסיקתו של **אב בית הדין**.

בפסיקתו לסעד כספי, על ביהמ"ש להתייחס לסכום הקרן וכן לשיעור הריבית. כאשר הוא אינו מתייחס לאלמנט הריבית, אזי מי שפסקו לטובתו יקבל את המקסימום עפ"י **חוק פסיקת ריבית והצמדה**.

הסדרים ופשרות

עד כה דנו בפסק-דין שניתן לאחר דיון שלם, וכדומה. אך כיום, זהו דבר נדיר, ורוב התיקים האזרחיים מסתיימים בהסדרים, כגון פשרה. כדי להמנע מבעיות אכיפה מאוחר יותר, עורכי-דין טורחים להביא את הסכם הפשרה לביהמ"ש, על-מנת להקנות לו תוקף של פסק-דין.

הסמכות

ביהמ"ש יכול לתת תוקף של פסק-דין להסכם שהצדדים הגיעו אליו, בקשר לתביעה. לא רק שופט יכול לעשות זאת, אלא גם רשם – זאת, אף אם התיק מתנהל בפני שופט.

לעיתים, בעלי הדין מגיעים להסכמה על המהות, אך ניתץ ביניהם ויכוח על הזוטות (כגון: תשלום אגרה, הוצאות וכדומה). במקרה זה, השופט או הרשם יתן תוקף של פסק-דין להסכם, ולאחר מכן יפסקו בנפרד הוצאות וזוטות אחרות.

ערעור על הסכם פשרה שקיבל תוקף

- כאשר ביהמ"ש נותן תוקף של פסק-דין להסכם פשרה בין הצדדים, כל הוראות ההסכם הופכות להיות "פסק-דין", כאילו השופט ישב וכתב אותן. אם משהו מתגלה כבעייתי – כיצד ניתן לערער על כך?
- אם היה המדובר בפסק-דין רגי של שופט, הרי שניתן לערער עליו בזכות. גם על הסכם פשרה שקיבל תוקף של פסק-דין ניתן לערער, דיונית, אך מהותית הדבר קשה, שהרי על מה יערער צד? הוא היה שותף להסכם.
- לכן: הדבר היחיד שמהווה עילת ערעור רצינית על הסכם פשרה, הוא שבביהמ"ש כפה עצמו על הצדדים.

- ההגיון אומר שגם עילות חוזיות מהוות עילה לערעור על הסכמי פשרה שקיבלו תוקף. בעניין זה, הפסיקה קבעה שלא ניתן לערער על הסכם הפשרה, אלא להגיש תביעה באותו בית משפט שאישר את ההסכם, והתביעה תהיה לביטול פסק הדין עקב פגם בכריתה.

פסק דין חלקי

לעיתים כל הסעדים המתבקשים וכל חלקי התביעה – שנויים המחלוקת. במקרה זה, ביהמ"ש יצטרך לשמוע את התביעה ובסופו של דבר לתת פסק דין.

נבין זאת בדוגמא הבא: פלוני תובע את אלמוני לשלושה סכומים, סכום המגיע לו בגין שלוש עבודות שונות שביצע עבורו. אלמוני טוען שאכן העבודה הראשונה בוצעה, אך השתיים האחרות לא. במקרה זה, ניתן לתת פסק דין חלקי – ולסיים את עניין העבודה הראשונה בשלמותו. מרכיב שלם של התביעה יכול לרדת.

במידה והנתבע מודה במרכיב של התביעה שניתן לבודדו, אז רשאי ביהמ"ש לתת לגבי אותו חלק פסק דין חלקי, כאשר המבחן הוא: **האם המשך הדיון ישנה את החלטה של ביהמ"ש לגבי אותו עניין נשוא פסק הדין החלקי?**

ערעור על פסק דין חלקי

לעניין הרכיב שניתן בעניינו פסק-דין חלקי, הדיון לגביו מסתיים. ולכן, אם מעוניינים להגיש ערעור – מרוץ הזמן מתחיל מיום הנתן פסק הדין החלקי.

דוגמא לטעות נפוצה: בתיקי נזיקין מתעוררות שתי שאלות. הראשונה, שאלת החבות הנזיקית. לאחר ביסוס החבות, עוברים לשאלת גובה נזק. במידה וישנה מחלוקת, לעיתים ביהמ"ש מפצל את הדיון ומכריע קודם לכן בשאלת החבות. ההכרעה בשאלת החבות, אינה פסק דין חלקי, מכיוון שהיא לא סיימה כלום! זאת, מכיוון שביהמ"ש צריך להוסיף ולדון בנוק. הכרעה זו היא בגדר "החלטה".

פסיקתא

פסקי דין לעיתים ארוכים ביותר. ההוצל"פ האמונים על יישומו לעיתים, אינם מעוניינים לקרוא אותו.

במקרים כגון דא, על עורך-הדין לערוך **פסיקתא**. פסיקתא זה למעשה תקציר של ההחלטה שניתנה ע"י ביהמ"ש, כאשר מפורטת בה ההכרעה, ללא הנימוקים. עם הפסיקתא נגשים להוצאה-לפועל.

תוכן הפסיקתא:

- שם ביהמ"ש.
- מספר התיק.
- שמות הצדדים.
- ההכרעה האופרטיבית.

הסמכות

שופט או רשם מוסמכים לחתום על הפסיקתא.

פסק-דין שניתן עפ"י צד אחד

המדובר במקרה בו ניתן פסק דין בנוכחות אחד מבעלי הדין בלבד. יש לערוך הבחנה בין שני מקרים:

פסק דין שניתן עפ"י צד אחד מלכתחילה

יש להבחין בין פסק-דין רגילים, שצריכים להנתן לאחר דיון במעמד שני הצדדים, לבין החלטות שמלכתחילה אמורות להנתן במעמד צד אחד.

פסק-דין שניתן עפ"י צד אחד מטעמים 'טכניים'

הבחנה נוספת נוגעת לשאלה 'מה הנימוק שבגללו פסק הדין ניתן במעמד צד אחד?'

לדוגמא: בעל ואשה מסוכסכים ביניהם, אך עדיין גרים באותו בית, ומסתירים זה מזה כתבי טענות שנשלחו להם בתיק הגירושין.

התקנות קובעות שישנם מקרים שיש לבטל פסק-דין שניתן במעמד צד אחד, מתוך הכרח שבצדק, כגון מקרים שנתבע לא הגיש כתב הגנה מכיוון שלא קיבל כלל את כתב התביעה. במקרים אלו, בעל הדין תלוי בחסדיו של בית המשפט, אם יצליח לשכנעו שהצדק עימו. ביהמ"ש העליון קבע כי הוא מעדיף דיון לגופו של עניין, על פני מתן פסק-דין שניתן עפ"י צד אחד.

ביהמ"ש מציב שתי שאלות לעניין ביטול פסק-הדין:

- מדוע לא הגיש הנתבע כתב הגנה או התייצב במועד?
- מה הסיכויים של הנתבע, לכאורה, לגופו של עניין?

מסגרת הזמן:

- **תקנה 201** קובעת שבקשת הביטול צריכה להיות מוגשת תוך 30 ימים מיום שנודע לנתבע על פסק-הדין או ההחלטה.
- **תקנה 398א** קובעת כי גם אם בעל הדין יבקש לבטל את פסק הדין שניתן עפ"י צד אחד, הרי שלא איבד את מועד הערעור, אלא שמרוץ הזמן מתחיל רק מיום מתן מועד ההחלטה בבקשת הביטול.

תיקון פסק-דין

תיקון טעות לפי בקשת בעל דין אחד

נושא זה קבוע ב**סעיף 81** לחוק בתי המשפט, ולא בתקנות סד"א. הסעיף קובע ש**שופט** או **רשם** שנתנו פסק דין יש הסמכות לתקנם, בהתאם לתנאים הבאים:

- התיקון או טכני, ולא מהותי (כגון: טעות לשונית).
- בקשה לתיקון טעות יש להגיש תוך 21 ימים ממועד מתן פסק-הדין (או השימוע, או ההמצאה).

השלכה על מועד הערעור

במידה וביהמ"ש החליט לתקן את פסק הדין, מועד הערעור נספר החל ממועד התיקון. לעומת זאת, אם ביהמ"ש דחה את בקשת התיקון, מועד הערעור נספר ממועד מתן פסק-הדין המקורי.

תיקון טעות לפי הסכמת שני בעלי הדין

אם הצדדים הגיעו להסכמה ביניהם, אזי ביהמ"ש יכול לתקן גם אלמנטים מהותיים בפסק-הדין, ולא רק פגמים טכניים. במקרה זה, אין כל הגבלת זמן להגשת בקשת התיקון.

סדר דין מקוצר

סדר דין מקוצר – מהו?

זוהי הליך המתאים למספר מצומצם ומוגדר של תיקים בהם ניתן להגיש תביעה, והצד השני אינו רשאי להגיש כתב הגנה, ולכל היותר הוא רשאי להגיש לביהמ"ש בקשת רשות להתגונן. ביהמ"ש בודק במקרה זה האם הנתבע כלל רשאי להתגונן. אם ביהמ"ש לא יתן רשות להגן, הוא יתן פסק-דין והתיק יסתיים.

מתי ניתן להגיש כתב תביעה בסד"מ?

כתב תביעה בסד"מ ניתן להגיש רק בארבעה מקרים:

מקרה ראשון: כאשר התביעה כוללת בתוכה שלושה קריטריונים מצטברים:

1. התביעה היא לסכום כסף קצוב.
2. התביעה צריכה להיות מכח חוזה או התחייבות, ושניתן להציג אותם לביהמ"ש.
3. קיימת ראשית ראיה בכתב.

מקרה שני: תביעות מכח חוק או תקנה שהסכום שבהן קצוב.

מקרה שלישי: תביעות של רשויות מקומיות לתשלומי ארנונה, אגרות והיטלים שונים.

מקרה רביעי: תביעות לפינוי ממקרקעין, או לפינוי מושכר, כאשר לתביעה יש ראיה בכתב (כגון: נסח טאבו). במקרה זה, ישנו תנאי הכרחי והוא שלא מדובר במושכר שחוק הגנת הדייר לא חל עליו, אלא שכירות חופשית.

צירוף עילות ונתבעים

מה הדין כאשר התובע צירף עילות ונתבעים לתובענה שלו?

כדי שיהיה ניתן לתבוע בסד"מ, יש צורך שכל העילות יהיו כשרות להתברר בסד"מ, וכי כלפי כל הנתבעים ישנה עילה הכשרה להתברר בסד"מ.

אם אין הדבר כך, על התובע לוותר על הליך הסד"מ, או לוותר על אותן עילות או נתבעים שאין העילה נגדם יכולה להתברר בסד"מ.

מה על הנתבע לעשות?

בפני נתבע שקיבל כתב תביעה בסד"מ, עומדות שלוש אפשרויות:

1. **סילוק התביעה על הסף** – אם יש לנתבע עילה לדחות או למחוק את התביעה על הסף, עליו להגיש בקשה כבכל תביעה.
2. **בקשה למחיקת כותרת** – בקשה למחיקת כותרת מבקשים באותם מקרים שיש לנתבע טענה פרוצדוראלית כנגד הגשת התביעה בהליך של סדר-דין מקוצר. במקרה זה, הנתבע צריך להצביע על כך שהקריטריונים שנסקרו לעיל, אינם מתקיימים (כגון: שאין ראייה בכתב).
3. **בקשת רשות להתגונן** [+תצהיר] – בקשת רשות להתגונן מבקשים כאשר לנתבע ישנן טענות לגופו של עניין, ולא טענות פרוצדוראליות.

לעיתים לנתבע ישנן גם טענות פרוצדוראליות, וגם טענות מהותיות. אם הנתבע מגיש בקשה למחיקת כותרת, אין עליו לתמוך אותה בתצהיר – מכיוון שהיא בקשה משפטית (על כך שלא התמלאו תנאים). אם הנתבע מגיש בקשת רשות להתגונן, עליו לצרף לה גם תצהיר – ואז, התובע נחשף לכל קו ההגנה של הנתבע. לכן, נתבעים בסד"מ בד"כ מגישים בקשה למחיקת כותרת. יש להדגיש שבקשת רשות להתגונן ניתן להגיש עד 30 יום מיום קבלת כתב התביעה. ולכן הבעיה המרכזית היא שאם ביהמ"ש ידחה את בקשתו של הנתבע למחיקת הכותרת, יחלוף כבר הזמן להגשת בקשת רשות להתגונן – ואזי, יקבל הנתבע פסק-דין לרעתו.

לכן, הפתרון הוא: הנתבע יגיש בקשה למחיקת כותרת, ויחד איתה **בקשה להארכת מועד** להגשת בקשת רשות להתגונן, עד לאחר ההכרעה בבקשה למחיקת כותרת.

בקשת הרשות להתגונן

1. בקשת הרשות להתגונן מוגשת בכתב, ונתמכת בתצהיר של הנתבע (או אדם אחר שיש לו ידיעה טובה יותר לגבי העובדות הנטענות).
 - עם הגשת הבקשה, רשאי ביהמ"ש להטיל צו עיקול זמני על נכסי הנתבע.
2. לאחר הגשת הבקשה (שצריכה להיות מפורטת וברורה), מוזמנים הצדדים לדיון בבקשה. התובע זכאי לחקור את התובע נגדית על התצהיר שהגיש יחד עם הבקשה.
3. אם ביהמ"ש מקבל את הבקשה, אזי המקובל הוא שהתצהיר שתומך את בקשת הרשות להתגונן, הופך להיות כתב ההגנה. אולם ניתן לבקש מביהמ"ש לא להסתפק בתצהיר זה, ולהגש כתב הגנה מפורש כנגד התביעה.
 - ביהמ"ש אינו מחוייב לתת רשות להתגונן על כל העילות, אלא יכול הוא לתת רשות רק לחלקן. לגבי שאר העילות, יכול ביהמ"ש לתת פסק-דין חלקי.
4. הפסיקה מנחה את בתי המשפט להיות זהירים ביותר באי מתן רשות להתגונן. המבחן הוא האם ישנה אפשרות להתגונן, אפילו בדוחק.

תביעה ממוכנת

ב-1999 נקבעה בתקנות סד"א אפשרות להגיש תביעה באמצעי אלקטרוני – "ללא נייר". המטרה היתה יעול תביעות המוגשות ע"י "תובעים סדרתיים", כגון: מפעילות סולאריות, בנקים, חברות ביטוח וכדומה. מדובר בתביעות שמתאימות להיות מוגשות בסד"מ (אין חובה, אך הן מתאימות לכך). לפיכך, כדי להגיש תביעה ממוכנת, נקבעו כמה תנאים מצטברים:

1. **אישור מנהל בתי המשפט** – תובענה ממוכנת יכולה להיות מוגשת ע"י תובע שקיבל אישור ממנהל ביהמ"ש להגיש תביעות בדרך זו.
2. **מדובר בתביעה ממוכנת שנסמכת על רשומה מוסדית שמראה שאכן יש חוב כלפי הגוף התובע.**
3. **בשנה קודם הגשת הבקשה לאישור תביעות ממוכנות, הגיש תובע מאותו סוג לפחות 50 תביעות –** כלומר, מדובר בתובע סדרתי.
4. **לבקשה לאשר לו הגשת תביעות ממוכנות, צרף הגוף שלושה מסמכים:** הראשון, התחייבות על שליחת התראה על הגשת כתב התביעה לנתבע, חודש לפחות לפני הגשתה; השני, צירוף הרשאה לחיוב חשבונו של הגוף, על הגשת התביעה; שלישית, התחייבות לשמור על המסמכים למשך 10 שנים, ואם לא יתקיים דיון – ל-3 שנים (זאת מכיוון שלביהמ"ש אין 'תיק').

להדגיש: ניתן להגיש תביעות ממוכנות רק לגבי תביעות העונות על הקריטריונים של תביעה בסד"מ, או ראויות להתברר בסד"מ.

התנהגות הנתבע

אם תוך 30 ימים מרגע המצאת כתב התביעה לנתבע, הוא לא מגיש בקשת רשות להגן, יכול התובע הממוכן לבקש פסק-דין. זאת, שוב באמצעות תקשורת מחשבים.

אם הוגשה בקשת רשות להתגונן ע"י הנתבע, אזי תוך 7 ימים מיום שהוחלט על התובע להמציא לביהמ"ש את כל המסמכים פיסית, כדי שביהמ"ש יוכל להכריע בבקשה ולבנות 'תיק'.

בקשות ביניים

במסגרת הליך שמתנהל בבית משפט (ללא קשר לסוג ההליך), רשאי בעל-דין להגיש בקשות ביניים בכל עניין שלדעתו נחוץ במסגרת ההליך.

בעבר, קודם שתוקנו התקנות, היו מגישים את כל הבקשות בדרך המרצה. כלומר, בעל הדין היה רק מקדים ומגיש הודעה בכתב על הבקשה, ההודעה היתה כללית, ובמסגרתה היה מפרט את נימוקי הבקשה. הבקשה עצמה היתה מושמעת בע"פ, במועד שנקבע לדיון לפני ביהמ"ש. שיטה זו העמיסה על בתי המשפט עד מאד.

[תקנה 241]

המגיש

ב-1997 תוקנו תקנות סד"א, והיום נקבע שאין יותר המרצות בסדר-דין אזרחי, אלא **בקשות אזרחיות בכתב** – בש"א.

- כיום, בבקשה עצמה בעל-הדין נדרש לפרט את כל הטענות, לרבות אסמכתאות.
- כאשר כותבים את הבקשה, ומכיוון שהכל נעשה בכתב, יש לצאת מנקודת הנחה שמה שלא מצויין בבקשה, לא יובא ביהמ"ש.
- לבקשה בכתב יש לצרף תצהיר, שתפקידו לאמת את העובדות המשמשות יסוד לבקשה.
- בקשה שלא צורף לה תצהיר, לא ניתן לתקן זאת מאוחר יותר.

הצד שכנגד

- הצד שכנגד רשאי להגיש תשובה לבקשה תוך 20 יום מיום שהומצאה לו.
- תשובתו של הצד שכנגד גם כן צריכה להיות מנומקת היטב, עם אסמכתאות, ובצירוף תצהיר לשם אימות העובדות.

התמודדות עם התשובה

- למבקש זכות להגיב על תשובת המשיב, תוך 10 ימים מיום שהומצאה לו התגובה.
- לתגובה זו יש לצרף תצהיר, לשם אימות העובדות הכתובות בה.

הכרעת ביהמ"ש

- ביהמ"ש יכול להכריע בבקשה על סמך הבקשה, התשובה והתגובה, ללא ניהול דיון.
- אולם ביהמ"ש רשאי לשמוע טענות בע"פ, וכן הוא רשאי להתיר לכל צד לחקור את המצהיר מטעם הצד השני.

אופן החקירה בבש"א

- ביהמ"ש העליון קבע שחובה על ביהמ"ש הדין בבקשה להעתר לבקשת בעל-דין לחקור את הצד שכנגד אודות תצהירו, אך יש לביהמ"ש סמכות להגביל את היקף החקירה במהלך הדיון.
- בעלי הדין חייבים להיות נוכחים בדיון בבקשת הביניים לצורך חקירה.

▪ מגיש תצהיר שאינו בעלי דין, אינו חייב להתייצב לדיון, אלא שבעל-הדין המעוניין לחקור אותו צריך לבקש זאת.

נפקות ההבדל בין בקשה לפסק-דין

בניגוד לפסק-דין, ששומר על תוקפו אלא אם כן שונה/בוטל בערעור, החלטה בבש"א אינה מהווה מעשה בית-דין, ובעל דין יכול להגיש אותה מחדש.

בעבר בעלי דין היו מנצלים זאת לרעה, והיו מגישים בקשות על בקשות עד אשר תתקבלנה. כיום, תקנות סד"א קובעות שאילו הבקשה הקודמת שבעל-דין הגיש – נדחתה, ניתן להגישה שוב אך חובה לציין עליה כי קודמתה נדחתה.

אופן הדיון והראיות שעלו בו

ישנו סדר ברור בדיון בבש"א: המבקש טוען ראשון. המשיב טוען שני. וברשות ביהמ"ש, המבקש יכול להשיב למשיב.

לא ניתן להתעלם מן הנאמר במהלך הדיון בבקשות הביניים (בחקירות על התצהירים), מכיוון שהתקנות קובעות שניתן להסתמך על הראיות שהובאו בהליך הביניים, במסגרת ההליך הראשי.

חריגים: מקרים אין צורך להגיש הבקשה בכתב

החריג הראשון נוגע לבקשות שהמחוקק עודנו מתיר להעלותן בע"פ. עניין זה מופיע בחמישה מקרים בתקנות סד"א: תקנה 133, תקנה 154, תקנה 207, תקנה 363(ב), תקנה 467, תקנה 471(ב).

חריגים: בקשות בהן לא ממתנינים לתשובה המשיב

החריג השני נוגע לבקשות בהן ניתן להגיע להחלטה במעמד צד אחד. המדובר במקרים בהם מגיע ביהמ"ש למסקנה שאם ימותין לתשובה, יגרם נזק בלתי הפיך – כגון: צו מניעה זמני, צו עיקול זמני.

▪ במקרים אלו נותנים אפשרות ל"משיב" (מי שנפגע מן הבקשה) להגיש **בקשה לביטול תוך 30 יום** מיום שהומצא לו הצו.

▪ עם הגשת הבקשה לביטול – חובה על ביהמ"ש לקבוע דיון.

▪ להדגיש: בדיון זה חוזרים לנקודת ההתחלה, ועל המבקש לשכנע את ביהמ"ש בצדקת בקשתו.

המרצת פתיחה

המרצת פתיחה, כמו כתב תביעה, זו אחת מהדרכים על-מנת לפתוח הליך משפטי.

ההבדל: כתבי תביעה, כשמים כן הם. התובע מגיש לביהמ"ש כתב תביעה ע"מ לפתוח תביעה כנגד הנתבע. ישנם כמה סוגים כתבי תביעה, כפי שלמדנו קודם לכן. המרצת פתיחה היא בקשה ש"שודרגה". **זוהי בקשת ביניים בתיק מסויים, שהופכת להיות ההליך העיקרי.**

▪ פותחים את ההליך בדיוק כמו בקשת ביניים. ההבדל הוא בכך, שבמקום שיהיה כתוב בכותרת "בקשה בכתב", כותבים את המילים "המרצת פתיחה".

- הליך המרצת פתיחה מתנהל באופן כזה שאין בו כתבי טענות, אלא שהמבקש מגיש המרצת פתיחה, והמשיב משיב לו בתשובה.

מדוע עשו זאת? עשו זאת לאותם מקרים שבהם ישנו רצון לדרך מהירה שתוכל להביא לניהול ההליך המשפטי ולדיון בתביעה ללא צורך בכתבי טענות, וללא שלב ההוכחות. לפיכך המרצת פתיחה מתאימה למקרים שהם פשוטים יותר.

סדר-הדין בהמרצת פתיחה

- המבקש (=התובע) אינו מגיש כתב תביעה, אלא מגיש בקשה ומכתיר אותה במילים "המרצת פתיחה".
- על המבקש לצרף לבקשה תצהיר לאימות העובדות הנטענות בבקשה, לרבות אסמכתאות. כיוון שאין המדובר בהליך ביניים, אלא בהליך עיקרי, התצהיר יכול להכיל עובדות שהמצהיר יודע אותם ידיעה אישית בלבד (לא מתירים עדות מפי השמועה).
- המשיב רשאי הוא להגיש תשובה בתוך 45 ימים מיום שהומצאה לו המרצת הפתיחה, או עד 14 ימים לפני המועד שנקבע לדיון, לפי המוקדם מביניהם. להדגיש: להבדיל מתביעה רגילה, אם לא הגיש הנתבע תשובה, לא קמה הזכות לקבל פסק-דין בהעדר הגנה.
- התשובה צריכה להתמך בתצהיר, לרבות אסמכתאות.

שיקול דעת ביהמ"ש: מכיוון שמדובר בבקשה, לא יכולים בעלי הדין להביא כמה עדים שירצו, אלא ביהמ"ש הוא המחליט כיצד יתנהל ההליך. ביהמ"ש הוא המתיר להביא עדים, והוא המתיר לחקור נגדית. כאשר ביהמ"ש סבור שהעניין מסובך, **תקנה 258** קובעת שביהמ"ש רשאי בכל שלב של הדיון להעביר את התביעה מהמרצת פתיחה, לתביעה רגילה, באחת משני אופנים:

- מחיקת המרצת הפתיחה.
- השארת המרצת הפתיחה, אך העברתה למסלול של תביעה רגילה (ואז יורה ביהמ"ש על הגשת כתבי טענות).

באילו מקרים ניתן לפתוח הליך בהמרצת פתיחה

עניין זה מוסדר **מתקנה 249** ואילך. התקנות קובעות את המקרים הבאים כמתאימים להמרצת פתיחה:

1. [249] עניינים של נושים; נאמנות; ניהול עזבון; אפוטרופסות.
2. [250] מוכר או קונה של מקרקעין יכול לבקש בה"פ שאלות הנוגעות לפרשנות של הסכמים/חוזים (לרבות עניינים הנוגעים לטענות של הפרה או פיצויים).
3. [251] ענייני שותפות – כל שותף בשותפות רשאי לבקש בה"פ פירוק של שותפות, עריכת החשבונות וחיסולה (זאת בתנאי שאין מחלוקת על כך שהיתה שותפות).
4. [252] פירוש מסמכים משפטיים – כגון: צוואות, שטרות.
5. [79ג(ח)] לחוק בתי המשפט [גישור] – כאשר הצדדים מגיעים להסכמה בהליך של גישור, ניתן להגיש ה"פ לשם קבלת תוקף של פסק-דין מטעם ביהמ"ש להסכם הגישור.
6. [253] תביעות לפסק-דין הצהרתי גרידא – זוהי ה"פ הפופולארית ביותר. אם נושא ההצהרה "שווה" עד 2.5 מליון שקלים, מגישים את המרתף הפתיחה בביהמ"ש שלום. אם שווי הנושא בגינו מבקשים הצהרה הוא מעל ל-2.5 מליון שקלים או שהוא נעדר שווי, מגישים את ה"פ בביהמ"ש המחוזי.

אמנם אלו ששת המקרים המופיעים בתקנות, אך הפסיקה קבעה שאין מדובר ברשימה סגורה, ומפעם לפעם הפסיקה מופיעה מקרים נוספים שאינם מופיעים בחוק או בתקנות, והמכנה המשותף להם הוא:

▪ **ניתן לברר את התביעה בהליך של המרצת פתיחה** (משמע: לא משהו סבוך או בעייתי).

▪ **האם יש בעל דין שיפגע עקב הדיון בדרך זו?**

סדר דין מהיר (סדמ"ר)

ב-2001 העלו את סמכות ביהמ"ש שלום ל-2.5 מליון שקלים. מאידך, אותו ביהמ"ש שלום דן באותה פרוצדורה בתביעות שסכומן אלפים בודדים, שלא ניתן היה להגישן בתביעות קטנות (כגון תאגידים). לכן קבעו את הליך סדר הדין המהיר.

כללי

▪ סדמ"ר הוא הליך מקוצר, והמיחד את ההליך – שעושים את כל כולו בהתחלה: לכתבי הטענות מצרפים תצהירים, אסמכתאות, מסמכים רלוונטים וכדומה.

▪ ביהמ"ש קובע ישיבה מקדמית אחת, ומבררים את העובדות במהירות.

▪ לא זו, אף זו – הגורם היחיד שמוסמך לנהל קדם משפט, כפי שלמדנו קודם, הם שופטי השלום. בסדמ"ר הסמיכו גם את הרשמים לדון בישיבה מקדמית.

מתי ניתן להגיש תביעה בסדמ"ר?

1. תביעה בסדמ"ר חובה להגיש כאשר סכום התביעה הוא עד לסכום של 50,000 ₪, **למעט**:

○ מדובר בתביעה שמתאימה להליך של סדר-דין מקוצר.

○ מדובר בתביעה שהוגשה לאשרה כתביעה ייצוגית.

○ מדובר בתביעה לפיצויים בשל נזק גוף עקב תאונת דרכים.

לגבי תביעה בסדר-דין מקוצר: אם זו תביעה עד 50,000 ₪, מגישים אותה בסדר דין מקוצר. אולם אם **ניתנה בה רשות להתגונן**, המשך הדיון יהיה בסדר דין מהיר.

לגבי תביעה קטנה: כאשר בית משפט לתביעות קטנות החליט שהתביעה איננה מתאימה להליך מסוג זה, יכול הוא להעבירה לבית משפט השלום, ואזי ידונו בה בסדר-דין מהיר.

הסכמת הצדדים: ישנם מקרים בהם הצדדים מסכימים כי העניין ידון בסדר-דין מהיר.

התובע – חובות המוטלות עליו

1. כתב התביעה צריך לפרט את כל הטענות העובדתיות והמשפטיות.

2. חובה לצרף לכתב התביעה תצהיר כדי לבסס את העובדות שבו.

3. חובה לצרף אסמכתאות לשם ביסוס הטענות המשפטיות.

4. יש לצרף לכתב התביעה את רשימת כל המסמכים שהתובע מחזיק בהם (גילוי מסמכים).

5. יש לצרף את העתקי המסמכים (עיון).

6. אם התובע מעוניין להסתמך על חו"ד מומחה, יש לצרף את חוות דעתו לכתב התביעה.

הנתבע – חובות המוטלות עליו

1. על הנתבע להגיש כתב הגנה תוך 45 ימים.
2. כל שיש לצרף לכתב התביעה בסדר-דין מהיר, יש לצרף לכתב ההגנה.

כתב התשובה

1. התובע רשאי להגיש כתב תשובה תוך 15 ימים מן המועד שהומצא לו כתב ההגנה.
2. על התובע לצרף לכתב התשובה את כל ששת הדברים אותם הזכרנו לעיל.

תביעה שכנגד

- בסדר-דין מהיר ניתן להגיש תביעה שכנגד, אך היא מוגבלת בשתי מגבלות מצטברות שלא קיימות בסדר-דין רגיל:
1. התביעה שכנגד אינה יכולה לכלול בעלי-דין חדשים, שאינם בעלי-דין בתביעה המקורית.
 2. התביעה שכנגד מוגבלת לשווי של 50,000 ₪, או שהתביעה תהא באותו נושא של התביעה העקרית.

הודעת צד שלישי

- במקרה של תובענה רגילה, הנתבע זכאי להגיש הודעה לצד שלישי. בכתב תביעה בסדר-דין מהיר, אין כל זכאות לכך, אלא שהנתבע צריך לבקש ולקבל רשות מבית המשפט.
- אף אם תינתן רשות, לא ניתן להוסיף ולשלוח הודעות לצד רביעי ואילך.

תצהירי עדות ראשית בסדמ"ר

- בסדר-דין מהיר בעלי-הדין מגישים את תצהירי העדות הראשית של כל העדים בתיק, תוך 45 ימים מהגשת כתב ההגנה האחרון.
- יש לצרף את כל המסמכים עליהם מסתמך העד בתצהירו.

בקשות ביניים

- בקשות ביניים בסדמ"ר מגישים באותה דרך בה מוגשת בקשה בכתב, אך ההבדל הוא שתשובתו של המשיב הינה תוך 7 ימים.
- ההחלטה בבקשת הביניים צריכה להנתן תוך 7 ימים ממועד הדיון בבקשה. אם הוחלט שלא יהיה דיון, אזי תוך 7 ימים מיום הגשת התשובה.

קדם משפט

- בסדמ"ר מקיימים רק ישיבה מקדמית אחת
 - יש לקיים את הישיבה, כלל הניתן, בתוך 30 ימים ממועד הגשת כתב ההגנה האחרון. הנטיה היא לתת לשופט שאינו דן בתיק לנהל ישיבה זו (להזכיר: יש גם סמכות לרשם).
 - בעלי הדין מחוייבים להתייצב בעצמם לישיבה המקדמית.
- לא הסתיים התיק בישיבה המקדמית, אזי על ביהמ"ש לקבוע את המועד להוכחות בתוך 6 חודשים לכל היותר, ממועד הגשת כתב ההגנה האחרון.

דיון ההוכחות

הדיון בתביעה בסדמ"ר צריך להתחיל ולהסתיים באותו היום. במקרים נדירים ניתן לדחות את המשך הדיון, ולא יותר מ-14 יום.

סיום הדין

- סיכום הטענות של בעלי-הדין נעשה בע"פ, מיד לאחר סיום הבאת הראיות.
- פסק הדין בתביעה בסדמ"ר צריך להנתן עם תום הדין בתביעה, ולכל המאוחר בתוך 14 ימים. ביהמ"ש יכול לנמק את פסק-דינו בצורה תמציתית בלבד, אלא אם כן מדובר בפסק-דין חדשני וחשוב.

סעדים זמניים

סעד זמני נועד כדי להבטיח את קיומו התקין של ההליך המשפטי, או ע"מ להבטיח את ביצועו היעיל של פסק-הדין. במסגרת סעד זמני נראה בין היתר: עיכוב יציאה מן הארץ, עיקול זמני, צו להגבלת שימוש בנכסים, כינוס נכסים זמני, כינוס נכסים לניהול רכוש, תפיסת נכסים, צו מניעה זמני, צו חוסם, ועוד.

חלק מן הסעדים הזמניים ניתנים ע"י שופט בלבד, חלקם האחר מוסמך לתת אותם גם רשם שהוא שופט, וחלקם בסמכות של רשם.

כללי

מתי אפשר לקבל סעדים זמניים?

- ביהמ"ש יכול לתת סעד זמני אפילו לפני הגשת התביעה, אך זאת בתנאי שההליך העיקרי תוגש בתוך 7 ימים ממועד מתן הצו.
- ביהמ"ש רשאי לתת סעד זמני במהלך ניהול התביעה.
- ביהמ"ש רשאי לתת סעד זמני מיד לאחר מתן פסק-הדין בתביעה:
 - אם הבקשה היא במועד שימוע פסק-הדין, הבקשה יכולה להיות בעל-פה.
 - אם זכה אדם בפסק דין, רשאי הוא להגיש בקשה לסעד-זמני ללא המצאת ערבות, ערבון או התחייבות.

ערבות וערבון

ההבחנה בין המושגים: **ערבון** הוא כאשר אדם נותן ערובה של חפץ (גם כסף) לקיום חיוב מסויים, כגון ערבות בנקאית. במידה והחיוב לא מקויים, ניתן לחלט את הערבון. **ערבות** היא רחבה יותר, והיא כל התחייבות של אדם לקיים חיובו של אחר כלפי אדם שלישי (ערבון, הוא סוג של ערבות).

- **תנאי בסיסי**: התנאי לקבלת סעד זמני הוא הפקדת ערבות מספקת להנחת דעתו של בית המשפט. ניתן לחייב, בנוסף להפקדת הערבות, גם להפקיד ערבון, אם נראה לביהמ"ש שהדבר ראוי בנסיבות העניין.
- **מעמד צד אחד**: אם הסעד הזמני ניתן במעמד צד אחד, חייב ביהמ"ש להורות על הפקדת ערבון בנוסף לערבות.
- **שני הצדדים**: אם מדובר בסעד זמני שניתן לאחר דיון במעמד הצדדים, ניתן להסתפק בערבות, ואין צורך בהפקדת ערבון.

חריגים לחובת הפקדת ערבון במעמד צד אחד:

- אם ביהמ"ש שוכנע שיהא זה צודק וראוי לעשות כן.
- כאשר מדובר בתביעת מזונות, ומתבקש צו עיכוב יציאה מן הארץ במעמד צד אחד.
- כמו שנכתב לעיל, כאשר הסעד מתבקש לאחר מתן פסק-הדין ע"י הזוכה, אף אם מדובר במעמד צד אחד.

החזרת ערבות או ערבון :

- אם הסעד הזמני פקע, ובמשך שישה חודשים ממועד פקיעתו לא הוגשה בקשה לפצות על נזק שנגרם עקב הסעד, אזי מחזירים למבקש את הערבות שהוא נתן.
- ערבון, אם ניתן, מחזירים עוד קודם, אם הסעד הזמני פקע ובמשך שישים יום ממועד פקיעתו לא הוגשה בקשה לחילוט הערבון.

מתי פוקע סעד זמני?

- כעקרון, אם ניתן סעד זמני, הוא עומד בתוקף עד לביצוע פסק-הדין בתיק העיקרי, אלא אם כן :
- התביעה הופסקה לפני-כן או שהסעד הזמני ניתן לפני הגשת התביעה ולא הוגשה תביעה תוך 7 ימים.
 - או שנקבע מועד קודם שהסעד הזמני יפקע – והמועד חלף.
 - או שהצו ניתן במעמד צד אחד, ולא המציאו אותו למשיב במסירה אישית.
 - או שביהמ"ש ביטל את הצו הזמני (=ראה נושא הבא).

עיון מחדש בצו הזמני

בניגוד לפסק-דין שנתן ביהמ"ש, שברגע שהשופט חתם עליו וקם מכסאו – הרי שהוא לא יכול לשוב ולעיון מחדש בהחלטתו. לעומת זאת, בסעד זמני – החלטת ביהמ"ש ניתנת לעיון מחדש, הוא אינו מהווה מעשה בית-דין.

לאחר מתן סעד זמני, רשאי בעל-דין לפנות לביהמ"ש בבקשה לעיון מחדש, אם השתנו הנסיבות, ולבקש לשנות את החלטת ביהמ"ש בעניין.

ניתן לעיון מחדש בצו זמני רק בהתקיים אחד משלושה מקרים :

- שינוי נסיבות.
 - עובדות חדשות שנתגלו מאז מתן הצו.
 - כאשר מלכתחילה לא היתה הצדקה למתן הצו.
- בקשה לעיון מחדש מוגשת כמו בקשה לסעד זמני – בקשה בכתב, והדיון מתנהל ככל דיון בעניין בקשה בכתב. תוצאת הדיון יכולה להיות שביהמ"ש יותיר את הצו על כנו, יבטל את הצו הזמני, או ישנה אותו.

כיצד מגישים בקשה לסעד זמני?

- בקשה בכתב.
- לבקשה לסעד זמני חובה לצרף שני מסמכים :
 - תצהיר לאימות העובדות הנוגעות לבקשה (כמו כל בקשה בכתב).
 - כתב התחייבות עצמית של המבקש לפיצוי בגין כל נזק שיגרם עקב הצו הזמני, באם הצו יפקע (להזכיר : במעמד צד אחד גם ערבון).

בגלל שמוסד הסעדים הזמניים כה פולשני ומפריע, מוסמך נשיא ביהמ"ש המוסמך לדון בתביעה, או שופט שהנשיא מינה אותו לדון ולהחליט בבקשות כאלה – להקדים את הדיון בתובענה העקרית, במעמד הדיון אודות הסעד הזמני.

התנאים לקבלת סעד זמני

ישנם ארבעה תנאים עליהם מדברות התקנות, שרק בהתקיימם ינתן סעד זמני:

1. ראיות מהימנות לכאורה להוכחת עילת התביעה.
2. בטוחות.
3. תנאים ספציפיים של הסעד המבוקש.
4. שיקול דעת ביהמ"ש (שיקולי צדק, מאזן נוחות, תום-לב, מידתיות)..

הדיון בבקשה לסעד זמני

המחוקק מעדיף שבקשה לסעד זמני תידון במעמד שני הצדדים, אך דוקא בסעדים זמניים מתעורר לעיתים הצורך לדון בהם במעמד צד אחד.

לכן, אם ביהמ"ש שוכנע שקיון דיון במעמד הצדדים יכול ויגרום לסיכול מתן הצו, או יגרום נזק חמור למבקש, כי אז יכול הוא לדון בבקשה במעמד צד אחד בלבד.

אף אם ביהמ"ש נתן סעד במעמד צד אחד, הוא כפוף לשני כללים:

- הפקדת ערבון ע"י המבקש.
- לאחר מתן הסעד במעמד צד אחד, על ביהמ"ש לקיים דיון במעמד שני הצדדים בהקדם האפשרי ולא יאוחר מ-14 ימים מיום מתן הצו.

חריגים לכללים אלו:

- חריג לכך שצריך לדון בבקשות במעמד שני הצדדים הוא אותן בקשות לסעדים שמעצם טבען, נידונות במעמד צד אחד. והם: **צו עיקול**, **צו לתפיסת נכסים**, **צו להגבלת שימוש בנכס** [אם יקויים הדיון מראש במעמד שני הצדדים, הרי שמן הסתם זה יגרום לסיכול הצו או לנזק חמור. דיון במעמד שני הצדדים מתקיים רק בנסיבות בהן שוכנע ביהמ"ש שלא יסכל העניין את מתן הצו].
- אין צורך להפקיד ערבון בבקשה לעיכוב יציאה מן הארץ, במסגרת תביעת מזונות, במעמד צד אחד.
- בבקשה למתן צו עיקול זמני, אין צורך לדון בעניין בתוך 14 יום.

הדיון:

- מי שקיבל סעד זמני לאחר דיון במעמד הצדדים – אין כל בעיה.
- אם המבקש קיבל את הסעד במעמד צד אחד, עליו להמציא למשיב תוך 3 ימים מקבלת הסעד את העתק הצו יחד עם: העתק הבקשה, המסמכים שצורפו לבקשה, העתק הערבויות שהפקיד, הודעה על מועד הדיון במעמד שני הצדדים. אם לא יעשה כל זאת, הסעד יפקע.
- אם קיבל סעד זמני תחום בזמן עד לקיום הדיון, במעמד צד אחד, ונקבע מועד לדיון בבקשה בתוך 14 ימים:
 - רשאי המשיב להגיש תגובה תמציתית לבקשה עד יומיים לפני מועד הדיון. אז, מתקיים דיון.
 - על ביהמ"ש לעשות מאמץ לסיים את הדיון בתוך יום שיפוט אחד.
 - הסיכומים נעשים בע"פ באותו היום.
 - ביהמ"ש צריך להגיע להחלטה לכל המאוחר תוך 15 ימים מתום הדיון בבקשה.

- כל אי עמידה מעבר לזמנים, מחייבת את השופט לתת הודעה על כך לנשיא ביהמ"ש או סגנו בצירוף הסבר.

עיקול זמני

מטרה: עיקול היא פעולה משפטית המופנית כנגד בעליו של נכס או מחזיק בו, שמטרתו להגביל את סחרות הנכס ואת יכולת השימוש בו.

סמכות: שופט, שופט שהוא רשם, רשם.

תנאים ספציפיים לעיקול זמני

ראיות לכאורה, בטוחות, שיקול דעת ביהמ"ש, ובנוסף:

1. התביעה מבחינת סוגה, היא תביעה לסכום כסף, או שהיא תביעה לדבר שבעין.
2. הנכס אותו מבקשים לעקל, מצוי בידי המשיב או בידי המבקש, או אדם אחר ("מחזיק", כגון בנק או חברת ביטוח).
3. מדובר בנכס שהדין לא פטר אותו מעיקול, והנכס הוא בעין (=דבר ממשי).
4. המבקש צריך לשכנע שקיים **חשש סביר** שאי-מתן הצו יכביד על ביצוע פסק-הדין.

הדיון

- בניגוד לסעדים זמניים אחרים, בקשה לעיקול נדונה במעמד צד אחד.
- הדיון במעמד שני הצדדים נעשה רק אם ביהמ"ש שוכנע שאין בקיום הדיון כדי לסכל את הצו.

הבקשה

- בקשה לעיקול זמני מוגשת כבקשה בכתב.
- ישנם רק שני מקרים בהם אין צורך שהבקשה תוגש בכתב:
 - בעת מתן פסק-הדין.
 - בסדר דין מקוצר – כאשר הנתבע מבקש רשות להתגונן, ניתן לבקש עיקול גם בעל-פה.

לאחר קבלת הצו: התנהגות המחזיק

- לאחר קבלת הסעד הזמני, יש להמציא את הצו מיידית למשיב – תוך 3 ימים.
- את צו העיקול יש להמציא לכל מחזיק שבידיו נמצאים נכסים של המשיב.
- אותו מחזיק צריך להודיע האם אכן יש בידיו נכסים של המשיב והאם בדעתו לבקש את ביטול העיקול, ואז על התובע להמציא למחזיק גם את הבקשה שבעקבותיה ניתן הצו.
 - אם המחזיק מודה שיש בידיו נכסים של המשיב: המחזיק נתפס על הודאתו, ואין הוא יכול מאוחר יותר לומר שאין בידיו נכסים (רק מטעמים מיוחדים שירשמו).
 - המחזיק אינו מודה שיש בידיו של המשיב: לתובע שתי אפשרויות. הראשונה, לוותר על העניין. השנייה, התובע יכול להגיש לביהמ"ש בקשה בכתב לאשר את העיקול תוך 15 ימים מיום שהומצאה לו תשובת המחזיק.

בקשה לאישור עיקול, כמוה כתביעה. התובע הוא התובע המקורי, והנתבע הוא המחזיק – שעליו להגיש כתב הגנה. ביהמ"ש דן בבקשה ומחליט האם לאשר את העיקול, אם לאו.

הנתבע

לנתבע יש עיקול על נכסיו. מה האפשרויות העומדות בפניו?

בקשה לביטול העיקול:

- הנתבע יכול להגיש בקשה לביטול העיקול בתוך 30 יום מיום שהומצא לו צו העיקול.
- אם הוגשה בקשה לביטול העיקול, יש לקבוע בדחיפות מועד לדיון בבקשה ולא יאוחר מ-7 ימים. הוא הדיון גם לגבי המחזיק.
- הדיון הוא בבחינת דיון במעמד שני הצדדים, ונטל השכנוע רובץ על כתפי התובע/מבקש.
- אם לא יצליח לשכנע את ביהמ"ש בצדקתו, הצו שניתן, יבוטל.

בקשה להמרת העיקול:

- כאשר מדובר בתביעה כספית, ולא בתביעה לדבר שבעין, למבקש אין זכות קנויה לעקל נכס מסויים. לפיכך, יכול המשיב לבקש המרה של הנכס המעוקל בנכס אחר.
- הדיון בבקשה להמרת עיקול נעשה במעמד שני הצדדים, ונטל השכנוע מוטל דווקא על המשיב.

תובע שקיבל סעד זמני, וזכה בתביעתו

אם התובע זכה בתביעה בסופו של דבר, העיקול הזמני שהוטל קודם לזכייה יוסיף לעמוד בתוקפו עד אשר פסק הדיון יבוצע. ביהמ"ש רשאי לחייב את המשיב בהוצאות העיקול, והתובע-זוכה פטור מלנקוט בהליכי עיקול והוצל"פ (מכיוון שעיקל את הנכס בעבר). אמנם יהא עליו לפתוח תיק הוצל"פ, אך ההוצל"פ יקפצו ישר לשלב המימוש.

אילו נכסים החוק אינו מתיר לעקל?

חלק מן המשכורת; כספי מימון מפלגות; נכסי אישה טרם נישואיה; מזונות; תשמישי קדושה; ועוד...

הגבלת שימוש בנכסים ("Mareva")

מטרה: סעד זה קובע שהמשיב צריך להמנע מלהוציא נכסים מרשותו או מרשות מחזיק, וכן להמנע מלמכור את הנכסים, לשעבד אותם, או לשנות את מצבם או את הזכויות בהם.

סמכות: שופט, שופט שהוא רשם, רשם.

תנאי ספציפי (בנוסף לרגילים): על המבקש להראות שקיים **חשש סביר** שאי-מתן הצו יכביד באופן ממשי על ביצוע פסק-הדין.

ההבדל בין הגבלת שימוש בנכסים לבין עיקול: סעד זה חל גם על נכסים הנמצאים בחו"ל, בעוד שצו עיקול חל רק בתחומי מדינת ישראל. הצו הוא אישי כנגד בנאדם, ומכיוון שכך, הוא חל בכל מקום. אם הנכסים כולם מצויים בארץ, הרי שניתן להסתפק בעיקול.

עיכוב יציאה מן הארץ

מטרה: הגבלת חופש התנועה של המשיב, ולמנוע ממנו לצאת מן הארץ.

סמכות: שופט, רשם שהוא שופט, רשם.

תנאים ספציפיים (בנוסף לרגילים)

1. סכום תביעה – ניתן לתת צו עיכוב יציאה מן הארץ רק בתביעות ששוויין הוא מעל 50,000 ₪, אלא אם כן מדובר בתביעה למזונות, או שקיימים טעמים מיוחדים שמצדיקים מתן צו גם בשווי נמוך יותר.
2. קיים חשש סביר שהמשיב נוסע לחו"ל לצמיתות או לתקופה ממושכת.
3. ביהמ"ש השתכנע שהעדרו של המשיב מן הארץ עלול להכביד על מהלך המשפט, בירורו, או ביצוע פסק-הדין.

הבקשה והדיון

- בקשה למתן צו עיכוב יציאה מן הארץ מוגשת כבקשה בכתב. יש להקפיד על זיהוי המשיב.
- עיכוב יציאה מן הארץ, מלכתחילה הוא במעמד שני הצדדים.
- רק בנסיבות מיוחדות, כאשר קיים חשש סביר וישנן ראיות מהימנות לכך, שהמתנה לדיון במעמד הצדדים יסכל את מתן הצו או יגרום לנזק חמור, אז ורק אז הדיון יהיה במעמד צד אחד.

שונות

- ערבות בצו עיכוב יציאה מן הארץ היא ערבות כפולה – גם לפיצוי המשיב אם הצו יפקע, וגם ערבות לפיצוי כל נזק שיגרם לאדם אחר, באם המבקש ימסור פרטים שגויים או בלתי מספיקים לזיהוי.
- בנוסף לערבות, יש להפקיד גם ערבון בבקשה לקבלת צו עיכוב יציאה מן הארץ, למעט אם מדובר בתביעת מזונות, וכן כאשר הצו מתבקש ע"י הזוכה עם קבלת פסק-הדין או בסמוך לאחריו.

- כאשר ביהמ"ש מוציא צו עיכוב, עליו לקבוע סכום, שאם המשיב יפקיד אותו בקופת ביהמ"ש או במשטרת הגבולות – יפקע צו עיכוב היציאה מן הארץ. לאחר ששב מחו"ל ואם עדיין לא ניתן פסק-דין נגדו, משיבים לו את הסכום. אם לא שב, הסכום משמש לסילוק התביעה והוצל"פ.

פקיעת הצו

צו עיכוב יציאה מן הארץ פוקע במקרים הרגילים בהם פוקע סעד זמני, ובנוסף:

- המשיב שילם את הערבון המופיע בצו/ראה לעיל).
- בתום המועד שנקבע בצו או בתום שנה מיום נתינתו, לפי המוקדם מביניהם. אלא אם כן מדובר בצו עיכוב יציאה מן הארץ שניתן בביהמ"ש לענייני משפחה כנגד קטין (עד שהופך בגיר בגיל 18).

צו למינוי כונס נכסים לניהול רכוש

סמכות: שופט, רשם שהוא שופט.

מטרה: סעד זה ניתן כאשר קיימת מחלוקת לגבי רכוש, ועד אשר המחלוקת נידונה עולה הצורך לנקות אמצעים לשמירת הרכוש. או כאשר קיימים מספר זכאים לרכוש, וכל אחד מהם יכול לפעול לגבי הרכוש באופן מוגבל, ולכן הרכוש נתון בסכנה של קלקול או השמדה. תפקידו של כונס הנכסים, כאמור, הוא לדאוג לרכוש.

סמכויות הכונס

השופט או הרשם שהוא שופט, רשאי להעניק לכונס הנכסים הזמני את הסמכויות הבאות:

1. הגשת תביעות בשמם של בעלי הרכוש, והתגוננות מפני תביעות שהוגשו כנגדם.
2. מימוש הרכוש.
3. ניהול הרכוש.
4. שמירתו של הרכוש, שימורו והשבחתו.
5. גביית דמי שכירות ורווחים מן הרכוש.
6. חתימה על מסמכים בנוגע לרכוש.

ביהמ"ש הוא המפקח על כונס הנכסים, ובכל בעיה שמתעוררת, על כונס הנכסים לפנות לביהמ"ש לשם קבלת הוראות.

תפיסת נכסים ("אנטון פילר")

סמכות: שופט, רשם שהוא שופט.

מטרה: ביהמ"ש רשאי למנות אדם כתופס של נכסים כאשר המטרה היא לבצע חיפוש אחר נכסים, לצלם אותם, לתפוס אותם, לשמור אותם ולהפעיל סמכויות שהוקנו ע"י ביהמ"ש.

מתי ניתן הסעד: צו לתפיסת נכסים ניתן אם שוכנע ביהמ"ש שהמשיב לבקשת הסעד הזמני או מי מטעמו עומד להעלים את הנכסים האלה, וכי הדבר יכביד על קיום ההליך המשפטי. לצורך כך ניתן לתת צו לתפוס את הנכסים ולמנות כונס נכסים זמני שיפעל לגבי הרכוש.

צו מניעה זמני (הלכה פסוקה)

סמכות: שופט בלבד!

מטרה: סעד זמני שנועד לשמור על המצב הקיים עד להכרעה בתביעה בנוגע לזכויות הצדדים. מקורו של הסעד הוא בסעיף 75 לחוק בתי המשפט המסמיך את ביהמ"ש לתת כל סעד שנראה לו כמתאים, כשהגדרת "סעד זמני" בתקנה 1 לתקנות סד"א כוללת גם "צו לא תעשה".

תנאים ספציפיים:

כל התנאים הכלליים לסעד זמני, חלים גם על צו מניעה זמני. בנוסף – מכיוון שצו מניעה זמני הוא סעד מן היושר, יש לביהמ"ש שיקול דעת נרחב לגבי נתינתו. במסגרת שיקול דעת זה, שוקל ביהמ"ש מספר שיקולים, בנפרד ובמצטבר:

- הכרחיות הסעד – מהי חיוניותו?
- האם התובע הוכיח קיום זכות משפטית לכאורה?
- מאזן הנוחות בין הצדדים – איזה נזק יגרם אם ינתן הצו, לעומת איזה נזק יגרם אם לא ינתן הצו?
- שיקולי יושר – שיהוי, נקיון כפיים, וכדומה.

הדיון

- בקשה לצו מניעה זמני נדונה במעמד שני הצדדים.
- **חריג:** המבקש הצליח לשכנע את ביהמ"ש שקיים חשש סביר שההשהיה בקיום הדיון במעמד שני הצדדים תסכל את מתן הצו או תגרום למבקש נזק חמור. כל הכללים לגבי מעמד צד אחד אותם למדנו קודם לכן, חלים גם כאן.

צו חוסם (הלכה פסוקה)

מטרה: צו שניתן כנגד בעל דין בישראל ואשר מונע ממנו להגיש תביעה במדינה אחרת. הצו הוא פרסונאלי (כנגד אדם מסויים) ומורה לו לא להגיש תביעה במדינה אחרת. ביהמ"ש אינו יכול לאכוף את הצו, אך מי שלא מציית לצו חשוף להעמדה לדין בגין בזיון בית-משפט.

מתי: סעד זה ניתן במקרים חריגים וקיצוניים.

הערעור

ערעור הוא זכות מהותית מחד, אשר שורשיה מן הדין האנגלי. אולם, קיומה של זכות הערעור טעון הענקה מפורשת בחוק. אם המחוקק לא קבע זכות ערעור בעניינים מסויימים, משמע – באותם עניינים לא קיימת זכות ערעור.

הבעייתיות הגדולה בנושא הערעור בהיבט סד"א היא: בחינת השאלה האם הערעור הוא בזכות, או שמא הוא ברשות בלבד. בעולם הסד"פ לא מתעוררת בעיה שכזו, וכן – אין ערעור על החלטות ביניים, אלא שהערעור כולו נעשה על פסק-הדין הסופי (למעט: גילוי חומר חקירה, פסלות שופט, ומעצרים).

בעולם סד"א ניתן לערער כמעט על כל החלטות הביניים. לגבי כל החלטה, יש להגיע למסקנה האם מדובר בהחלטת ביניים שהערעור עליה הוא ברשות בלבד, או שמא בהחלטה סופית (פ"ד) שהערעור הראשון עליה הוא בזכות ושנה ברשות.

נסכם עד כה:

אם ההחלטה מסווגת כ"פסק-דין" – הערעור עליה יהיה בזכות.

אם ההחלטה מסווגת כ"החלטה אחרת" – הערעור עליה יהיה ברשות בלבד.

חשוב להדגיש שלא כותרתה של ההחלטה קובעת את הנושא הערעור, שהרי שופטים לעיתים טועים בקביעת הכותרת. אלא שהמבחן הוא מהותי – האם ההחלטה שנתן ביהמ"ש סיימה את החלוקת שבין הצדדים, אזי מסווגים אותה כ"פסק-דין". לעומת זאת, אם ההחלטה לא סיימה את בירור החלוקת שבין הצדדים אזי מסווגים אותה כ"החלטה אחרת".

סיום המחלוקת, משמע: בדיקה האם ביהמ"ש הכריע באופן סופי בנוגע לסעד או בנוגע לסעדים שהתבקשו בכתב התביעה? אם ביהמ"ש סיים בהחלטתו את הדיון בעניין הכולל העומד בפניו, או כאשר הכריע באופן סופי בנוגע לסעדים שהתבקשו בכתב התביעה – כולם או חלקם – הרי שמדובר ב"פסק-דין". בכל מקרה אחר, מדובר ב"החלטה אחרת".

דוגמאות:

- בקשה לסילוק על הסף – ההחלטה לגביה היא פסק-דין או החלטה אחרת? תלוי: אם הבקשה התקבלה, הרי שהתביעה הסתיימה והמדובר בפסק-דין. אם הבקשה נדחתה, הרי שמדובר בהחלטת ביניים כי התיק לא נסגר והדיון נמשך.
- בקשה לפסק-דין חלקי: אם הבקשה נדחתה – זו החלטה אחרת. אם היא נתקבלה – לגבי אותו סעד, מדובר בפסק-דין לכל דבר.
- בקשה למתן פסק-דין במעמד צד אחד – תלוי: הבקשה התקבלה, הרי שמדובר בפסק-דין. הבקשה נדחתה, הרי שמדובר בהחלטה אחרת כי התיק לא נסגר.
- בקשה לביטול פסק-דין שניתן במעמד צד אחד: גם אם מבטלים את פסק-הדין וגם אם לא מבטלים את פסק-הדין, בשני המקרים מדובר בהחלטה אחרת.

- בקשת רשות להתגונן בסדר-דין מקוצר: אם הבקשה התקבלה – זוהי החלטה אחרת. אם הבקשה נדחתה – גם כאן, זו החלטה אחרת, וביהמ"ש טרם נתן פסק-דין בסכסוך העיקרי.
- התנגדות לביצוע שטר: התקבלה – זו החלטה אחרת (הדיון רק התחיל). ההתנגדות נדחית – זהו פסק-דין (הולכים איתו להוצל"פ).

ערעור על החלטה אחרת – שני מסלולים

בעל דין רשאי לערער על החלטה אחרת בסמוך לאחר שניתנה:

- אם בעל הדין לא ניצל את זכותו לערער, הרי שהוא רשאי לערער עליה במסגרת הערעור-בזכות על פסק-הדין הסופי.
- אם בעל הדין הגיש בקשת רשות ערעור על החלטה אחרת, הוא נחשב כמי שניצל את הזכות, והוא לא יוכל לערער שוב על ההחלטה האחרת במסגרת הערעור על פסק-הדין הסופי.

כיצד מערערים על הערכאות השונות?

ביהמ"ש שלום:

1. על פסק-דין של ביהמ"ש שלום – ערעור בזכות לביהמ"ש המחוזי. בערעור יושב הרכב של **שלושה שופטים**.
2. ערעור ברשות על ביהמ"ש שלום קיים בשני מצבים:
 - א. ביהמ"ש המחוזי. בערעור יושב **דן יחיד**.
 - ב. על פסק-דין של ביהמ"ש שלום בערעור או על החלטה אחרת של רשם ביהמ"ש שלום – ניתן לערער ברשות. נותני הרשות הם בתי משפט השלום (כי ערכאת ערעור, בניגוד לערכאה הראשונה, יכולה לתת בעצמה את הרשות לערער על פסק-דינה בערעור) או שופט של ביהמ"ש המחוזי. ההרכב בערעור הוא **שלושה שופטים**. אם ביהמ"ש שלום לא קבע מאומה לגבי מתן רשות ערעור, רואים אותו במי שסרב לתת רשות ערעור, ואז יש לפנות לשופט ביהמ"ש המחוזי.

ביהמ"ש המחוזי:

1. שני מצבים בהם הערעור הם בזכות:
 - א. פסק-דין של ביהמ"ש המחוזי בערכאה ראשונה – ניתן לערער בזכות לפני ביהמ"ש העליון. ההרכב הוא **שלושה שופטים**.
 - ב. פסק-דין של ביהמ"ש המחוזי בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים בערכאה ראשונה (כאשר מדובר בעתירה מנהלית או תובענה מנהלית) – ניתן לערער בזכות לפני ביהמ"ש העליון. ההרכב הוא **שלושה שופטים**.
2. שלושה מצבים בהם יש ערעור ברשות על ביהמ"ש המחוזי:
 - א. החלטה אחרת/ביניים של ביהמ"ש המחוזי בעניין אזרחי – ניתן לערער עליה ברשות בפני ביהמ"ש העליון. נותן הרשות הוא שופט של ביהמ"ש העליון. ההרכב הוא **דן יחיד**.
 - ב. פסק-דין בערעור – אפשרי בשלושה מקרים:
 - i. פסק-דין של ביהמ"ש המחוזי שניתן על פסק-דינו של ביהמ"ש השלום.
 - ii. פסק-דין של ביהמ"ש המחוזי שניתן בערעור על החלטה אחרת של ביהמ"ש שלום.

iii. פסק-דין של ביהמ"ש המחוזי שניתן בערעור על החלטה אחרת של רשם ביהמ"ש המחוזי.

נותן הרשות: ביהמ"ש המחוזי בפסק-דינו בערעור או שופט ביהמ"ש העליון. אם המחוזי לא קבע מאומה לגבי רשות הערעור בפסק-דינו, רואים אותו כמי שסרב לתת רשות ערעור, ואזי יש לפנות לביהמ"ש העליון. אם נתן רשות ערעור, אין צורך לבקש רשות מביהמ"ש העליון.

ההרכב: ההרכב בערעור יהיה של שופט אחד, אלא אם כן ביהמ"ש דן בערעור בהרכב של שלושה, ואז ביהמ"ש העליון גם ידון בהרכב של שלושה שופטים.

חריג: ערעור על פסק-דין של ביהמ"ש המחוזי שניתן בערעור על החלטה אחרת של רשם ביהמ"ש המחוזי ידון בהרכב של שלושה שופטים.

3. פסק-דין בערעור של ביהמ"ש המחוזי בשבתו כבית משפט לעניינים מנהליים, בערכאה שניה – בשני מקרים:

- א. מדובר בפסק דין של ביהמ"ש המחוזי בערעור מנהלי...או –
- ב. פסק-דין של ביהמ"ש המחוזי בעניינים מנהליים שניתן בערעור על החלטה של הרשם – כל אחד מאלה ניתן לערעור ברשות בפני ביהמ"ש העליון. נותן הרשות הוא שופט של ביהמ"ש העליון בלבד. ההרכב בערעור הוא **שלושה שופטים**.

ביצד מערערים על רשמים?

רשם ביהמ"ש שלום:

1. על החלטה אחרת של רשם ביהמ"ש שלום – מערערים בזכות בפני ביהמ"ש השלום. ההרכב בערעור הוא **דן יחיד**.
2. על פסק דין של רשם ביהמ"ש שלום – מערערים בזכות בפני ביהמ"ש המחוזי. ההרכב בערעור הוא **שלושה שופטים**.

רשם ביהמ"ש המחוזי:

1. החלטה אחרת של רשם ביהמ"ש המחוזי – מערערים בזכות בפני ביהמ"ש המחוזי. ההרכב בערעור הוא **דן יחיד**.
2. על פסק-דין של רשם ביהמ"ש המחוזי – מערערים בזכות בפני ביהמ"ש העליון. ההרכב בערעור הוא של **שלושה שופטים**.

רשם ביהמ"ש העליון:

1. החלטה אחרת של רשם ביהמ"ש העליון – מערערים בזכות בפני ביהמ"ש העליון. ההרכב בערעור הוא **דן יחיד**.
2. פסק-דין של רשם ביהמ"ש העליון – מערערים בזכות בפני ביהמ"ש העליון. ההרכב בערעור הוא **דן יחיד!**

בית משפט לתביעות קטנות

בבית המשפט לתביעות קטנות יש אלמנט ייחודי: לא ניתן לערער על החלטה אחרת בתביעות קטנות, אלא רק על פסק-דין. גם אז, פסק-דין של ביהמ"ש לתביעות קטנות ניתן לערער עליו ברשות בפני ביהמ"ש המחוזי.

נותן הרשות: שופט ביהמ"ש המחוזי.

הרכב הערעור: דן יחיד.

מועדים

המועדים להגשת ערעור על ביהמ"ש

- המועד להגשת ערעור בזכות – תוך 45 ימים מיום מתן פסק-הדין.
- המועד להגשת ערעור ברשות –
 - בקשת רשות ערעור – יש להגיש תוך 30 יום מיום מתן ההחלטה עליה מערערים.
 - לאחר שניתנה הרשות לערער – המועד להגשת הערעור עצמו הוא 30 יום מהיום בו ניתנה הרשות לערער.

המועד להגשת ערעור על רשמים

- ערעור על פסק-דין של רשם – תוך 45 ימים.
- ערעור על החלטה אחרת של רשם – תוך 20 ימים מיום שניתנה החלטת הרשם.

בקשת רשות לערער

צורה ותוכן

- בקשת רשות לערער מוגשת בכתב.
- מבחינה מהותית חשוב שתכיל את פירוט נימוקי הבקשה וציון האסמכתאות הנוגעות לעניין.
- אל הבקשה מצרפים העתק מאושר של החלטת הערכאה הקודמת שעליה מבקשים רשות ערעור.

הפקדת ערובה

- הבקשה, עם הגשתה, מועברת לרשם בית המשפט. רשם ביהמ"ש קובע את גובה הערובה שיפקיד מבקש רשות הערעור.
- החלטה על גובה הערובה נשלחת למבקש רשות הערעור, והוא חייב להפקיד את הערובה *(להבטחת הוצאות המשיב)* בקופת ביהמ"ש.
- לא הפקיד הערובה – בקשתו נדחית. ערובה מפקידים פעם אחת, כך שאם בקשת הרשות התקבלה, אין הוא צריך להפקיד ערובה נוספת.

החלטת השופט האם הבקשה מצריכה תשובה

בקשת רשות הערעור מובאת בפני שופט של ערכאת הערעור. שופט ערכאת הערעור יכול להחליט אחת משתיים :

▪ להחליט שבקשת רשות הערעור אינה מצריכה תשובה : במקרה זה, הבקשה נדחית לאלתר.

▪ להחליט שהבקשה מצריכה תשובה : במקרה זה, עליו להחליט אחת משתיים –

א. קובע דיון.

ב. קובע כי על המשיב להשיב בכתב. במקרה זה, על המשיב להשיב תוך 15 ימים, אלא אם כן

ביהמ"ש קבע אחרת.

לכלל זה ישנו חריג בדמות בקשת רשות ערעור על החלטה בעניין סעד זמני :

בקשת רשות ערעור על החלטה הדוחה בקשת סעד זמני שניתנה במעמד צד אחד – הערעור על כך נדון אף הוא

במעמד צד אחד, אלא אם כן הורה ביהמ"ש על הזמנת בעל הדין האחר.

אם ביהמ"ש החליט על מתן תשובה בכתב או בע"פ

▪ בסיום הדיון או לאחר קבלת התשובה בכתב, מחליט ביהמ"ש האם לדחות את הבקשה לרשות ערעור או

לתת רשות ערעור. כאשר רשות הערעור יכולה להיות כללית, או שהיא יכולה להיות ספציפית אך ורק לעניין

מסויים.

▪ במידה וביהמ"ש נתן רשות ערעור – השלב הבא, יהא הגשת הערעור.

הגבלת האפשרות לערער על החלטה אחרת המרשה לערער

▪ החלטה של ביהמ"ש לתת רשות ערעור היא בגדר "החלטה אחרת". על החלטה אחרת, למדנו לעיל, ניתן

לערער גם כן. המחוקק קבע כי לא ניתן לערער על החלטה שמרשה לערער.

▪ לעומת זאת, החלטה הדוחה בקשת רשות לערער – ניתן לערער ברשות.

בעיית הכפילות

לעיתים קיימת כפילות, שהרי ביהמ"ש נדרש לדון בבקשת הערעור והערעור עצמו. ולכן, ביהמ"ש שלערעור רשאי

לדון בבקשת רשות ערעור שהוגשה בפניו כאילו ניתנה רשות לערער. זאת, בהתקיים אחד מן התנאים הבאים :

1. הצדדים מסכימים לכך.

2. ללא הסכמת הצדדים, ובתנאי שניתנה לכל בעל-דין האפשרות להביע את התנגדותו, וביהמ"ש הגיע

למסקנה שלא תיפגע זכותו של אף בעל-דין.

במקרה זה אין צורך להגיש ערעור, והבקשה מספיקה לצורך הדיון עצמו.

הגשת בקשה בטעות

מה קורה במצב בו הוגשה בקשת רשות ערעור בטעות (והערעור הוא בעצם בזכות)?

במקרה שכזה, רשאי ביהמ"ש לדון בבקשה ככתב ערעור, לאחר שניתנה למשיב הזדמנות להתנגד לכך. גם

במקרה כזה, אין צורך בהגשת הערעור ומסתפקים בבקשה עצמה.

השיקולים בבחינת בקשת רשות על ערכאת ערעור (ערכאה שניה)

רשות ערעור על פסק-דין שניתן בערעור ניתנת רק כאשר מדובר בנושא בעל משמעות משפטית כללית או בעל השלכות משפטיות כלליות, מעבר לנסיבות הספציפיות של המקרה נשוא הערעור.

כתב ערעור

תוכן וצורה

- פרטי המערער.
- פרטי המשיב.
- פרטי ההחלטה ופסק-הדין נשוא הערעור.
- **נימוקי הערעור** – נימוקי הערעור בכתב הערעור צריכים להיות מפורטים בצורה תמציתית, מחולקים לסעיפים. רק באותם מקרים בהם נדרשה רשות ערעור קודם, פטור מציון נימוקי הערעור בכתב הערעור, ובמקרה שלו בלבד רואים את נימוקי בקשת רשות הערעור כנימוקי הערעור.

מי שהיו בעל-דין בתיק אחד, יכולים להצטרף יחד בהליך הערעור. כאשר כל מי שהיה בעל-דין לפי הערכאה הקודמת (הדיונית, זו ששמעה את התיק) והוא אינו מערער – הופך להיות אוטומטית משיב בערעור, אף אין כל טענה נגדו (נקרא גם "משיב פורמלי").

כיצד מגישים את כתב הערעור?

מוסרים שלושה עותקים של כתב הערעור לביהמ"ש של הערעור + מספר עותקים לפי מספר המשיבים.

קביעת ערבון בידי הרשם

- לאחר הגשת הערעור, עובר התיק לרשם ביהמ"ש. תפקידו של הרשם לקבוע את סכום הערבון (להבטחת הוצאות המשיב) שעל המערער להפקיד, ואת המועד להפקדתו.
- הודעה בעניין הערבון נשלחת למערער.
- לא הופקד הערבון – הערעור נרשם לדחיה.

הגשת תיקי מוצגים

- לאחר הפקדת הערבון, ממציאים את כתב הערעור למשיב. מערער שרוצה להסתמך, בשעת הדיון בערעור, על מוצגים שהוגשו בערכאה הקודמת, צריך להגיש לביהמ"ש העתק של המוצגים. זאת, ע"י הכנת **תיק מוצגים** (משמע: רשימת מוצגים אותם רוצה להציג), מסמן אותם באותו מספר סידורי שניתן להם בערכאה הקודמת, ומצרף אותם פיסית לתיק.
- קודם כל מתייקים בתיק את מוצגי התובע, ולאחר מכן מתייקים מוצגי הנתבע.

מתי מגישים תיק מוצגים?

- קודם כל מגיש המערער את תיק מוצגים שלו:
 - אם ביהמ"ש הורה שהדיון בערעור יהיה בע"פ – תוך 15 ימים.
 - אם ביהמ"ש הורה שהדיון בערעור יהיה בכתב – עליו להגיש את תיק המוצגים יחד עם הסיכומים בכתב.

תיק מוצגים ע"י המשיב

משיב שרוצה להסתמך על מוצגים שלא נכללו בתיק המוצגים של המערער, מגיש לביהמ"ש תיק מוצגים באותו האופן:

- אם הדיון בע"פ – 15 יום לאחר שהגיש המערער את תיק המוצגים שלו.
- אם הדיון הוא על דרך סיכומים בכתב – יחד עם סיכומיו בכתב.

קדם ערעור

השלב הבא, הוא דיון מקדמי בערעור. בערעור, כמו בתיק רגיל, אין חובה מלכתחילה לקיים דיון מקדמי. אך הפרקטיקה נוהגת אחרת, וקדם ערעור הפך לעניין שבשגרה. הסמכויות בקדם ערעור דומות מאד לסמכויות בקדם משפט, בשינויים המחוייבים. להגיש: בקדם ערעור יושב **שופט אחד** בלבד.

לאחר קדם הערעור, אם התיק לא נסגר בפשרה, קובעים את מועדי הדיון של הערעור.

דיון בע"פ

הגשת עיקרי טיעון

אם התיק לא הסתיים בקדם הערעור ונקבע לגופו של עניין, מגיעים לשלב של עיקרי טיעון. כאשר ביהמ"ש מחליט שהדיון יהיה **בע"פ** – על הצדדים להגיש לקראת הדיון עיקרי טיעון. עיקרי הטיעון מכילים את טענותיו של כל צד, בנקודות שהוא רשאי לטעון בהן, ואסמכתאות להסתמך עליהן.

- המערער מגיש את עיקרי הטיעון שלו ראשון, 14 ימים לפחות לפני מועד הדיון בערעור.
- המשיב צריך להגיש את עיקרי טיעונו 7 ימים לפחות לפני מועד הדיון בערעור.
- אי הגשת עיקרי טיעון – כאילו בעל-דין לא התייצב לדיון.

הדיון

לכש מגיע מועד הדיון, המערער משמיע את טענותיו. אם ביהמ"ש לא דחה את הערעור מיד, משמיע המשיב את טענותיו. המערער רשאי להשיב לטענות המשיב. בתום הדיון, נותן ביהמ"ש את פסק-הדין.

דיון בכתב

- ביהמ"ש רשאי להורות לבעלי הדין להגיש סיכומים בתכב לצורך הערעור. מקובל שהמערער מתחיל, המשיב משיב לו, והמערער בד"כ משיב לתשובת המשיב.
- לא הוגשו סיכומים במועד – כאילו לא התייצב בעל-הדין לדיון.

אי התייצבות/אי הגשת עיקרי טיעון/אי הגשת סיכומים

- אם שני בעלי הדין לא התייצבו, ביהמ"ש רשאי למחוק את הערעור או לדחות את הדיון למועד אחר.
- כאשר המערער התייצב אך המשיב לא התייצב – ביהמ"ש רשאי לברר את הערעור במעמד צד אחד, או לדחות את הדיון למועד אחר.
- כאשר המשיב התייצב אך המערער לא התייצב – ביהמ"ש רשאי לברר את הערעור, או למחוק את הערעור, או לדחות את הדיון למועד אחר.

בקשה לראיות נוספות בערעור

ערעור מתקיים על סמך הראיות כפי שהוגשו בערכאה הקודמת. ערכאת הערעור בודקת הצדק או שגה ביהמ"ש. בעלי הדין, כעקרון, אינם זכאים להביא ראיות נוספות בערעור. ביהמ"ש שלערעור רשאי להביא ראיות נוספות רק בשתי סיטואציות:

- ערכאה דיונית סרבה לקבל ראיות שהיתה צריכה לקבל אותן.
- כאשר מגיעים למסקנה שהצגת המסמך או חקירת העד, חשובה ודרושה לצורך פסק-הדין בערעור. בעניין זה קבעה הפסיקה, שיש להבחין בין שני מקרים:
 - הראיה מוכיחה דבר שקרה לאחר מתן פסק-הדין בערכאה הראשונה. במקרה זה, הגישה ליבראלית יותר.
 - הראיה מוכיחה להוכיח דבר שארע לפני מתן פסק-הדין בערכאה הקודמת. במקרה זה, הגישה שמרנית יותר, ורק אם לא ידע בעל-הדין על הראיה, אז ורק אז יתירו להציג אותה.

באם מחליטים לקבל בקשה לראיות נוספות, המקובל הוא שמחזירים את העניין לערכאה הקודמת לצורך עיון בראיה או שמיעת העד. אז, נותנת הערכאה דלמטה פסק-דין, ואז שבים לדון בערעור. רק במקרים נדירים תהא זאת ערכאת הערעור שתגבה את הראיה הנוספת.

פסק-הדין בערעור

- בתום הדיון (בין בע"פ ובין בכתב), ביהמ"ש צריך לתת את פסק-דינו.
- פסק-הדין ניתן עפ"י רוב דעות. אולם כל שופט רשאי לרשום את דעתו החולקת ואת נימוקיה.
- אם אין רוב לדעה אחת, מכריעה דעתו של אב ביה"ד.

תוכן וצורה

פסק-הדין בערעור שהתקבל מכיל: תיאור של השאלות שבמחלוקת; מה הוכרע לגבי כל שאלה ושאלה; נימוקי ההכרעה; הסעד שניתן, אם ניתן כלל.

אם מחליטים לדחות ערעור, ישנן שתי אפשרויות: לכתוב פסק-דין מפורט כמו לעיל; לכתוב פסק-דין לאקוני ע"י אימוץ פסק-הדין של הערכאה הקודמת.

הקראה

כמו פסק דין רגיל, פסק-הדין ניתן בשימוע. ניתן לעשות לגביו פסיקתא.

ערעור שכנגד

השוני

ערעור שכנגד, שונה מתביעה שכנגד, בכמה אופנים:

- ערעור שכנגד יכול להגיש רק משיב שהוגש נגדו ערעור. משמע: רק אם קיים משיב שבערעור "תוקפים אותו", יכול הוא להגיש ערעור שכנגד.
- ניתן להגיש ערעור שכנגד רק באותם עניינים שעלו בערעור העיקרי.

מועדים

- ערעור שכנגד צריך להיות מוגש תוך 30 ימים מהמצאת כתב הערעור למשיב.
- גם אם בשלב מסויים תוקנה הודעת הערעור, אין מרוץ הימים מתחיל מחדש, ומניין הימים להגשת ערעור שכנגד מתחיל מיום הגשת הערעור המקורי (בניגוד לתביעה שכנגד, שתיקון כתב התביעה מאפס את מרוץ הזמן או פותח פתח להגשת התביעה שכנגד).

עיכוב ביצוע

הגשת ערעור לכשעצמה אינה מעכבת את ביצוע החלטה או פסק-הדין שעליו מערערים.

הכלל

על-מנת לעכב ביצוע החלטה או פסק-דין, קיימת חובה להגיש בקשה לביהמ"ש שנתן את ההחלטה או פסק-הדין, ורק במידה שהוא סרב, ניתן להגיש את אותה בקשה (זה אינו נחשב ערעור) פעם נוספת – הפעם, לערכאת הערעור.

האופן

ביהמ"ש רשאי לעכב את ביצוע החלטתו או פסק-דינו, עד להכרעה בערעור, אם הוגשה לו על כד בקשה בכתב. בקשה לעיכוב ביצוע ניתן להגיש בעל-פה, במועד השימוע של ההחלטה או פסק-הדין.

שיקול דעת

הפסיקה קבעה שכאשר מתבקש עיכוב ביצוע, שוקל ביהמ"ש שני שיקולים:

- מה הם סיכויי ההצלחה של הערעור.
- באם המערער יזכה בערעור לאחר שיבוצע פסק-הדין, האם ניתן יהיה להשיב את המצב לקדמותו, או שביצוע פסק-הדין יגרום למערער נזק בלתי הפיך.

סעד זמני לתקופת הערעור

ישנם מקרים בהם הערכאה הראשונה נתנה סעד זמני, ובפסק-הדין – התביעה נדחתה, ואיתה פקע הסעד. התובע כעת מעוניין להגיש ערעור, ולהותיר את הסעד הזמני לתקופת הערעור.

סעד זמני לתקופת הערעור, ניתן לתת כאשר ביהמ"ש בערכאה הראשונה ביטל בפועל (או למעשה) החלטה קודמת שלו:

- עד להגשת הערעור – הסמכות להורות על מתן סעד זמני היא לערכאה הדיונית.
- לאחר הגשת הערעור, או בקשת רשות הערעור – מסורה הסמכות לביהמ"ש שלערעור.

המצאת כתבי בי-דין

המדובר בנושא מסירת כל המסמכים שיש להמציא לבעלי-הדין עפ"י תקנות סד"א. חשיבות הנושא נובעת מכך שלא ניתן להתקדם בתיק ללא שהומצאו לבעלי-הדין המסמכים הנלווים אליו כדין. המצאה היא תנאי שיהיה ניתן לדון בתובענה, והיא זו שמקנה סמכות שיפוט לביהמ"ש – הן מבחינת כללי הפרוצדורה, והן מבחינת כללי הצדק הטבעי.

למי ניתן להמציא? (477)

כעקרון אפשר להמציא לשלושה גורמים:

- **לנמען עצמו** – ההמצאה הטובה ביותר.
- **למורשה** – המצאה למיופה כח המשמש מען שניתן להמציא לו כתבי בי-דין בעבור הנמען. במסגרת המצאה זו, נמצא את עורכי-הדין של בעלי-הדין.
- **המצאה לפי כללים מיוחדים** – אין ממצאים לאדם עצמו או למורשה שלו, אלא שממצאים לפי מקרים מיוחדים שהמחוקק קבע הוראות ספציפיות כיצד לתקיימנה. ישנם שבעה מקרים במסגרת זו:
 - **המצאה לבן משפחה** – במידה והגעת למענו של הנמען אך הוא אינו בביתו, ויש בן משפחה, ניתן להמציא את הכתב לאחד מבני משפחתו המתגורר עימו, ולפי מראית עין מלאו לו 18 שנים.
 - **המצאה למנהל עסק** – במידה והגעת לעסק ולא מצאת את בעליו, ניתן להמציא את הכתב למנהל או למי שאחראי על העסק באותו הזמן.
 - **המצאה בתביעות שבמקרקעין** – כאשר מגיעים למקרקעין אך לא מוצאים את האדם עצמו, ניתן להמציא את הכתב למי שממונה על המקרקעין.
 - **הדבקת העתק** – כאשר התביעה היא תביעת פינוי, ולא ניתן לאתר את האדם במקום, ניתן להדביק העתק של כתב בית-הדין על דלת בית המגורים או על מקום בולט אחר במקרקעין.
 - **המצאה לתאגיד** – המצאה לתאגיד נעשית ע"י מסירת הכתב במשרד או במען הרשום של התאגיד.
 - **המצאה למדינה** – אם הדיון הוא בביהמ"ש שלום או ביהמ"ש מחוזי, הנמען להמצאה הוא משרד פרקליט המחוז שבו נמצא מקום מושבו של ביהמ"ש הדין בתביעה. כאשר הדיון הוא בביהמ"ש העליון, הנמען להמצאה הוא משרד פרקליטות המדינה.
 - **המצאה לרשות מקומית** – המצאה לרשות מקומית יכולה להיות בארבעה אופנים:
 - המצאה לראש הרשות המקומית.
 - המצאה לסגן ראש הרשות.
 - המצאה למזכיר הרשות או פקיד בכיר אחר.
 - המצאה ע"י הנחה במשרד הראשי של הרשות.
 - **המצאה לפסול-דין** – המצאת כתב לפסול דין (לרבות קטין) נעשית ע"י המצאה לאחד מהוריו או לאפוטרופוס שלו. אם אין לו הורים או אפוטרופוס, אזי ההמצאה נעשית למי שהוא גר עימו או אחראי עליו.

מה הם הדרכים להמצאת כתבי בית דין? (492-493)

הדרכים הקלאסיות

- המצאה ע"י שליח בית-דין – פקיד של ביהמ"ש, עו"ד או מי מטעמו, וממציא את כתב בית הדין. כיום קובעות התקנות שאם בעל-דין מיוצג ע"י עו"ד, מי שצריך לדאוג לבצע את ההמצאה הוא עוה"ד. היתרון בדרך זו היא שההמצאה היא פיסית, ונלווה אליה אישור מסירה שעליו יש לחתום, ולכתוב את תאריך המסירה.
- המצאה ע"י מוסד – כאשר ישנו קושי פיסית לבצע מסירה (כגון: כאשר הנמען הוא אסיר או חייל), יש במוסדות אלו גורם האחראי על מסירות. יש להמציא שני עותקים למוסד, האחד מוחתם ומוחזר למוסד, והשני מועבר לנמען.
- המצאה בדואר – ניתן להמציא כתבי בי-דין בדואר רשום עם אישור מסירה (זוהי גלויה שהדואר ממציא ומחזיר אותה חתומה). כאן, פקיד הדואר אינו חייב לציין מתי הכתב נמסר, מכיוון שחותמת הדואר מכילה זאת.

אמצעים חדשים

המצאה באמצעות פקסימיליה – המצאה זו מוגבלת לשני מקרים בלבד:

1. המצאה בפקסימיליה לעורך-דין אחר, בתנאים המצטברים הבאים:

- a. מספר פקסימיליה זה הופיע בכתב בית-דין שאותו עו"ד הגיש לביהמ"ש, או שהמספר מצוי בנייר המשרדי שלו.
- b. הפקס לא יעלה על 10 עמודים.
- c. השולח צריך לחתום בסוף כל דף, כדי לוודא שכל העמוד הגיע ליעדו.
- d. לפקס יצורף דף פתיחה בו יכתבו כל הפרטים לגבי התיק ולגבי השולח.

יש להדגיש כי לא ניתן להמציא באמצעות פקס כתב בית-דין ראשון בתיק (כגון כתב תביעה או כתב הגנה).

2. המצאה באמצעות פקסימיליה לביהמ"ש, בתנאים הבאים:

- a. אורך המסמך לא עולה על 5 עמודים.
- b. לא מדובר במסמך מהותי בתיק (כתבי טענות, תצהירים, סיכומים וכדומה).

זמנים:

מועד ההמצאה של הפקס הוא עד השעה 16:00 באותו היום. נשלח הפקס לאחר מכן, רואים אותו כאילו הומצא ביום למחרת.

אדם פרטי:

לא ניתן להמציא בפקסימיליה לבנאדם פרטי.

תחליף המצאה [498]

לעיתים לא ניתן להמציא בחת משלוש הדרכים אותן הזכרנו, לרבות אמצעי הפקס. לדוגמא: אדם עזב את ביתו, אך הוא נמצא בשטח מדינת ישראל – לא יודעים היכן הוא.

אם לא ניתן להמציא כתב בית-דין באחת מדרכים אלה, ניתן לבקש משופט או רשם להורות על המצאת כתב בית-הדין בדרך של תחליף המצאה. כוחו של תחליף המצאה יפה כהמצאה לנמען עצמו.

תקנה 498 לתקסד"א קובעת שלוש דרכים לתחליף המצאה:

1. הדבקת עותק של כתב בית-הדין בבית שבו לפי הידוע גר או עסק הנמען לאחרונה.
2. הדבקת עותק של כתב בית-הדין במקום נראה לעין בבניין בית המשפט.
3. פרסום הודעה ברשומות או בעיתון יומי.

בד"כ ביהמ"ש מורה על שלוש הדרכים גם יחד.

זמן להגשת כתב הגנה עם תחליף המצאה:

כאשר מדובר בתחליף המצאה, קובעים מועד יותר ארוך מ-30 יום להמצאת כתב הגנה.

הדרך הדיונית לבקש תחליף המצאה

בקשה לתחליף המצאה כמוה ככל בקשה כתב:

- מוגשת בכתב.
- לבקשה מצרפים תצהיר, כדי לאמת את הסיבה המונעת את ביצוע ההמצאה בדרך הרגילה.
- הבקשה נידונה עפ"י צד אחד, כאשר גם המבקש אינו חייב להתייצב לדיון בבקשה (רק כחריג יכול השופט או הרשם להורות למבקש להתייצב בפניו).
- הנטייה בד"כ לקבל את הבקשה, ולקבוע מועד מתי יוגש כתב ההגנה.
- ניתן לדחות את הבקשה, הן מהטעם שהוא לא שוכנע שאכן נעשה מאמץ להמציא בדרך רגילה, והן מן הטעם שהבקשה לא הוגשה בזמן (כלומר: במקום להגיש את הבקשה בסמוך לאחר הגשת כתב התביעה – התובע השתהה זמן רב), ואז תמחק התביעה מחמת חוסר מעש [154-156].

הליכים אלטרנטיביים

פסק-דין בדרך של פשרה

סעיף 79א לחוק בתי המשפט מאפשר לביהמ"ש להכריע בתיק בדרך של פשרה, כאשר הפשרה יכולה לבוא בשלושה אופנים שונים.

אופן 1: הצדדים מגיעים בעצמם לפשרה

הצדדים יושבים ביניהם, ומגיעים להבנה והסכמה בכוחות עצמם. תפקידו של ביהמ"ש במקרה זה הוא לתת לפשרה גושפנקא של פסק-דין מחייב, ע"מ שיהיה מעשה בית-דין.

אופן 2: ביהמ"ש מציע לבעלי-הדין הסדר פשרה

לאחר שהשופט מעיין בחומר, הוא נותן לצדדים הצעה לפשרה.

אופן 3: ביהמ"ש פוסק בדרך של פשרה

הצדדים מסמיכים את ביהמ"ש לתת פסק-דין על דרך של פשרה. הרעיון הוא שביהמ"ש אינו שומע עדים ומעיין בראיות, אלא שהצדדים טוענים בפניו באופן מקוצר. פסיקה בדרך של פשרה אינה מנומקת.

הערות:

- כאשר ביהמ"ש נותן פסק-דין על דרך הפשרה (אופציה 3), תהא זאת טעות לחשוב שמדובר בממוצע. למרות שמו, כל האופציות בפסק-דין זה פתוחות – קבלת התביעה במלואה, או דחייתה. השופט אינו מוגבל לפסוק דוקא באמצע בין רצונות הצדדים. הביטוי המיוחד בדרך זו היא פסיקת הוצאות פחותות.
- כל פסק-דין שניתן על דרך הפשרה יש בו שני היבטים: הראשון, הוא הפן ההסכמי. השני, הוא הפן השיפוטי. במידה ומי מהצדדים סבור שנפלה טעות בדרך פסיקת הפשרה, אזי הדרך לתקוף את פסק-הדין היא ע"י הגשת ערעור. אך אילו מי מהצדדים סבור שהבעיה נובעת מן ההסכם (טעות, הטעיה וכו'), אזי יש להגיש תביעה לביטול ההסכם בעילה של פגם בכריתת החוזה.
- עצם העובדה שיסוד פסק הדין בפשרה אינו מונע, מרגע שניתן פסק-הדין, להפנות את פסק-הדין להוצאה-לפועל. הסכמה היא עד לפסיקה עצמה. לאחר מכן, לא שונה פסק-דין זה, מכל פסק-דין אחר.

בוררות

כללי

מהות ההליך

בוררות דומה להליך שיפוטי רגיל בביהמ"ש. בשני המקרים יושב אדם ומכריע בסכסוך, והכרעתו מחייבת. בביהמ"ש יושב שופט, ובבוררות יושב בורר.

לבוררות, כמה יתרונות גדולים:

- הצדדים יכולים לבחור את זהות הבורר.
- ניתן לבחור בכך שזמן ההכרעה יהיה יחסית קצר.
- מקובל שהבורר משוחרר מסדרי-הדין ודיני הראיות המחייבים בביהמ"ש.
- אלא אם כן הצדדים קבעו אחרת, הבורר אינו כפוף לדין המהותי, ויכול הוא לקבוע עפ"י תחושת הצדק שלו.
- אם הצדדים לא קבעו אחרת, הבורר פטור מלנמק את הפסק (בזמן ששופט מחוייב מכח הדין).
- מכיוון שפעמים רבות השאלה שבלב הסכסוך היא מקצועית, יכולים הצדדים לגשת לבורר שהוא מומחה בתחום.
- על פסק-בורר אין ערעור (יש הרואים בכך יעילות).

חסרונותיה של בוררות:

- בניגוד לביהמ"ש הפועל לפי אגרות, בורריות עולות כסף רב.
- חלק גדול מן הבוררים אמנם מקצועיים בתחומם, אך בדכ" הם חסרים כל ידע משפטי.
- בורר ככל בנאדם יכול לעשות טעויות, ולא ניתן לערער על פסק-בורר.
- אין לבורר כח כשל שופט, ואם עד מסרב להתייצב בפני בורר – עליו לפנות לביהמ"ש ע"מ שהוא יוציא את הצו. הדבר מסרבל את העניין.
- כדי לממש את פסק-הדין, יש לאשר את הפסק שלו בביהמ"ש, ולא ניתן לגשת איתו אוטומטית להוצל"פ.

כיצד מגיעים לבוררות?

1. **יוזמת הצדדים** מלכתחילה (בהסכם ביניהם), או בדיעבד (לאחר שפורץ סכסוך הם מסכימים ללכת לבוררות).

a. במקרה זה, מי ששולט על הבוררות יהיה ביהמ"ש המחוזי.

b. הוראות **חוק הבוררות תשכח-1968** יחולו במקרה זה.

2. **ביהמ"ש המליץ לצדדים על בוררות** –

a. ביהמ"ש שיהיה מוסמך לדון בכל בעיה הנוגעת לבוררות יהיה ביהמ"ש ששלח את הצדדים לבוררות.

b. במקרה זה חל **סעיף 79 לב לחוק בתי המשפט**, הקובע שכאשר ביהמ"ש העביר עניין לבוררות, הוא יהיה ביהמ"ש המוסמך לדון בענייני הבוררות.

חריגים לכללי הסמכות לעיל

1. ענייני עבודה: גם אם הצדדים הסכימו ביניהם ללכת לבוררות, אלא שנושא הבוררות זה עניין שבו יש סמכות ייחודית לבית-הדין לעבודה, אזי ביהמ"ש שידון בכל עניין הנוגע לבוררות יהיה **בית-הדין האיזורי לעבודה** ולא ביהמ"ש המחוזי.
2. ענייני משפחה: ביהמ"ש השולט על הבוררות יהיה **ביהמ"ש לענייני משפחה**, ולא ביהמ"ש המחוזי.
3. אם הוסכם למסור סכסוך לבוררות ואחד הצדדים פנה לביהמ"ש, והצד שכנגד רוצה לעכב את ההליכים בביהמ"ש ולהפנות את הסכסוך לבוררות (מכח ההסכם שלהם, בדיעבד או מלכתחילה), אזי והבקשה הזו לעיכוב הליכים המוגשת מכח **סעיף 5 לחוק הבוררות**, ידון אותו **ביהמ"ש שבפניו הוגשה התביעה**. גם אם הוא יחליט להעביר את התביעה לבוררות, לא יראו אותו כאילו הדבר נעשה בהמלצתו (אלא שרואים אותו כמי שכופה עליהם לדון לפי הסכמתם המקורית), ו**ביהמ"ש המחוזי** ישוב וישלוט על הליך הבוררות שלהם.

עדים המסרבים להתייצב וסעדי ביניים

- במידה ועדים מסרבים להתייצב לבוררות, לשופט המחוזי (או לביהמ"ש ששלח את הצדדים לבוררות) יש סמכות להורות על התייצבות של עדים, אם ביקש ממנו הבורר אם מי מבעלי-הדין.
- במידה ומי מהצדדים רוצה סעדי ביניים, יש גם כן לפנות לביהמ"ש.

אישור פסק הבורר ע"י ביהמ"ש

כדי ללכת עם פסק-הבורר להוצל"פ, אזי יש לקבל אישור על הפסק מביהמ"ש (המחוזי, או זה ששלח אותם).

ביטול פסק בורר

צד שרוצה להביא לביטול פסק-בורר, יכול להגיש אך ורק בקשה לביטולו לביהמ"ש המוסמך. כאשר הבקשה לביטול פסק-הבורר מוגבלת ל-10 עילות בלבד המנויות ב**סעיף 24 לחוק הבוררות** [יש ללמוד אותם]. רק בהתקיים אחת מהן, ניתן לבטל את פסק-הבורר. במידה ואף אחד מהצדדים לא ביקש לבטל את הפסק, וחלף פרק זמן של 45 ימים, הפסק **מתאשר אוטומטית** (צריכים רק פניה פורמאלית לביהמ"ש ע"מ שיאשר אותו).

צד הרוצה לבטל את הפסק, צריך לפעול באופן הבא:

- **הוגשה בקשה אישור**: לאחר שהצד ה"זוכה" פונה לביהמ"ש לקבל אישור לפסק, צריך הצד המעוניין בביטול תוך 15 ימים מיום שהומצאה לו הבקשה לאישור, להגיש בקשת ביטול.
- **לא הוגשה בקשת אישור**: אם הצד ה"זוכה" אינו מגיש בקשת אישור אלא ממתין לחלוף פרק הזמן לאישור אוטומטי, אזי הצד המעוניין בביטול צריך להגיש את בקשת הביטול תוך 45 ימים מיום המצאת הפסק.

בקשת הביטול מוגשת לביהמ"ש המוסמך, ויש להצביע בה על קיומה של עילת ביטול מכח סעיף 24 לחוק הבוררות. מתקיים בעניין דיון, ובסופו של דבר הבקשה נדחית (ופסק הבוררות מאושר אוטומטית), או מתקבלת (והפסק מבוטל)

גישור

ההבדל המרכזי בין גישור לבין בוררות נעוץ בכך שברגע שצד הסכים ללכת לבוררות – הדבר מחייב, ופסיקתו של הבורר מחייבת. עניין זה לעיתים מרתיע בעלי-דין רבים. לכן המציאו "מכשיר" חדש העונה לשם "גישור". המגשר, מנסה לדון עם הצדדים בסכסוך שנתגלע ביניהם, מבלי להכריע בו.

- **ביהמ"ש רשאי בכל שלב של הדיון להעביר את התביעה לגישור**, כמובן – רק בהסכמת בעלי הדין. ההעברה מעכבת את המשך ההליכים בביהמ"ש לתקופה מסויימת בלבד.
- כאשר ביהמ"ש מציע לצדדים לגשת לגישור, **עליו להסביר להם שני דברים**:
 - ישנו חסיון ראייתי על כל הנאמר במסגרת הגישור – משמע: דברים שנמסרו במסגרת הליך הגישור, לא ימסרו כראיה בהליך אזרחי.
 - אי הסכמתם של הצדדים להעביר את העניין לגישור, או הפסקת הגישור – אינם משפיעים בשום צורה על תוצאות הדיון בביהמ"ש (ההליך, כאמור, או וולנטרי).

הסכם גישור

אם הצדדים לא הגיעו מלכתחילה להסכם גישור, אזי רואים את ההסכם המצוי **בתוספת לתקנות ביהמ"ש (גישור)**, כהסכם בין הצדדים לבין עצמם ובינם לבין המגשר.

סמכות המגשר

המגשר אינו בורר, ואין הוא כפוף לכל דין מהותי או דיוני. הוא אינו מחוייב להפגש עם כל בעלי הדין, וכן הוא יכול לפגוש בעל-דין בפרטיות וללא ייצוג.

מטרת הגישור: הסכם

מטרתו של הליך הגישור היא הבאת הצדדים להסכם גישור, כלומר: הסכם בין בעלי הדין על ישוב הסכסוך ביניהם.

- הסדר הגישור נעשה בכתב וצריך לפרט בו את כל התנאים לפיהם יושב הסכסוך.
- הצדדים חותמים על הסדר הגישור.
- המגשר מאשר את ההסכם בחתימתו.
- ההסכם מועבר לביהמ"ש ע"מ שזה יתן להסכם תוקף של פסק-דין.

חשיבותה של הסכמת הצדדים

בכל עת ניתן להפסק את הגישור, בין אם ביוזמת שני הצדדים, צד אחד ואף המגשר.

חידוש הדיונים בבימה"ש: האפשרויות

- כאשר בעלי הדין לא הגיעו להסדר גישור עד תום התקופה שנקבעה לעיכוב הליכים.
- המגשר ו/או כל בעל-דין יכול להגיש בקשה לחידוש ההליכים בביהמ"ש לפני תום התקופה שנקבעה לעיכוב ההליכים.

החומר שיש ללמוד :

הנלמד בכיתה + החקיקה שבסיליבוס (תוכן, לא מספר).
תיקון כתבי טענות + סילוק על הסף : רק חקיקה, לא הנלמד בכיתה.